

MEER DAN OVERWINNAARS

**“In dit alles zijn wij meer dan overwinnaars, door Hem Die ons liefgehad heeft”,
Rom. 8:37**

Geloofsvervolgingen en geloofshelden in Frankrijk

Deel I

1523 - 1553

door Adriaan van Haamstede

**De Historie der MARTELAREN, die om de getuigenis der Evangelische
Waarheid hun bloed gestort hebben**

van Christus onze Zaligmaker af tot het jaar 1655,

niet alleen in de Nederlanden, maar ook in

Frankrijk, Engeland, Scotland, Spanje, Italië, Duitsland, Amerika

en andere landen,

Benevens vele van hun brieven en belijdenissen,

**de moord te Parijs en in Valtellina, de ongehoorde wreedheid in Ierland, de
verschrikkelijke moord op de Waldenzen in Piemont en andere vervolgingen der
gelovigen.**

door Adriaan van Haamstede

De verhalen van o. a. Frankrijk zijn grotendeels overgenomen en vertaald uit J.
Crespin: Acta Martyrum, eorum videlicet, qui hoc seculo in Gallia, Germania, Anglia, Flandria, Italia,
constans dederunt nomen Evangelio, idque sanguine suo obsignarunt: ab Wicleffo & Husso ad hunc
usque diem; Genève 1556.

STICHTING DE GIHONBRON

MIDDELBURG

2009

INHOUD

INLEIDING

I. Algemeen overzicht van politieke en kerkelijke situatie in Frankrijk

II. Martelaren

- 1. Jean Leclerc in Meaux. 1523**
- 2. Jean Châtelain in Metz.**
- 3. Jacques Pavane in Parijs**
- 4. Étienne Renier, Vienne, Dauphiné**
- 5. Alexandre Canus in Parijs**
- 6. Jean Pointet in Parijs**
- 7. Denys Bryon; Hieronymus Vindocin, Pierre Destrades, Nikolaas Nadal**
- 8. Andries Bartholomeï**
- 9. Bartolomeus Milon, in Parijs; Nicolas Valeton, Nantes, Jean du Bourg Parijs, Henri Paille, nabij Meaux, Etienne de la Foige, schooljuffrouw Cotelle.**
- 10. Quoquillart, van Besançon**
- 11. Marie Bécaudette,**
- 12 Pierre Gaudet**
- 13. Jean Cornon**
- 14. Martin Gonin**
- 15 Mr. Petrus, pastoor te Duway**
- 16. Aimond de la Voye**
- 17. Constantin; O. Bouncer, J. Challes, G. Fonques**
- 18 Claudius de Schilder, 19 jaar, Parijs**
- 19. Jean du Bec**
- 20. François Bribard**
- 21. Een boekverkoper te Avignon.**
- 22. Jean Michel, en een jonge scholier**
- 23. François Fardeau, Simon le Boyer, Jean de la Vignole, Denis Sauveau en Guillaume de Bère.**
- 24. Jacques Chobart**
- 25. Adam van Metz**
- 26. Pierre Chapot**
- 27. François d'Augy,**
- 28. Pierre Leclerc, Etienne Mangin, Michel Caillon, Jacques Bouchabu, Jean Brisebarre, Henri Hutinot, François Leclerc, Thomas Honoré, Jean Baudoin, Jean Flesche, Jean Piquery, Pierre Piquery, Jean Matiflon, Philippe Petit. Couberon; M Piquery, opgehangen wegens jeugdige leeftijd.**
- 29. Pierre Bon-Pain**
- 30. Sainetin Nivet**
- 31. Vijf martelaren te Parijs; Jan Seraphin, Michiël Mareschal, Jan Camus, De Grote (Magne) van Dijon, en nog een ander.**
- 32 Jean d' Anglais**

33. Léonard du Pré
34. Executie te Parijs van Jean Taffignon en de Jeanne Seioumam, zijn vrouw; van Simon Marchai en zijn vrouw Jeanne Bailly; Guillaume Michaut, van Jacques Boubreau et de Jacques Bretenay, afkomstig van Langres.
35. Estienne Peloquin
36. Estienne Pouillot
37. Jean Brugière,
38. Executie te Parijs van Octavian Blondel en een boekverkoper
39. Hubert Burré, 19 jaar.
40. Léonard Galimar uit Vendôme,
41. Florent Venot
42. Een kleermaker te Parijs
43. Claude Thierry
44. Anne Audebert
45. Marc Moreau
46. J. Godeau and G.Beraudin verbrand te Chambery
47. Maurice Sécénat
48. Jan van der Put, de geneesheer (Jean du Put)
49. Thomas van Saint-Paul, (Thomas van Saint-Pol, Soissonnais) 18 jaar
50. Claude Monieux
51. Jean Joéry, 22 jaar en zijn jonge knecht
52. Denys Peloquin
53. Renatus Poyet
54. Hugues Gravier
55. N. Nail
56. Antoine Magne
57. Mattheüs Dymonet
58. L. de Marsac en zijn neef én E. Gravot

INLEIDING

De Reformatie in Nederland is begonnen door de geschriften van Luther. Ze werd voor een gedeelte voortgezet door de Wederdopers. Onder deze waren eenvoudige, maar zeer Godvrezende mensen, die het grootst aantal martelaren geleverd hebben. Het waardevolle Martelarenboek van Th. J. van Braght, *DE MARTELAARS-SPIEGEL* getuigt daarvan. Maar de verbreiding en doorwerking van de Reformatorische beginsels werden gevoed en gestimuleerd vanuit Frankrijk via de Zuidelijke Nederlanden.

De Nederlandse Geloofsbelijdenis is van oorsprong in het Frans opgesteld. De 150 Psalmen werden door Petrus Datheen uit het Frans in ‘de Nederlandse spraeke getrouwelijk overgeset’. De Gereformeerde Kerkorde en een groot deel van de Liturgie, Liturgische formulieren en gebeden zijn oorspronkelijk opgesteld naar een Frans model. In de meeste gevallen komen ze oorspronkelijk vanuit Geneve en is er de hand van Jean Calvijn in. Hoewel in de orde van dienst in de Nederlandse kerken de invloed van Zwingli ook aanwezig is. Het is niet zo, dat de Reformatoren iets totaal nieuws ontworpen hebben. Ze hebben de bestaande belijdenissen en liturgieën van de Oude Kerk vanonder het stof gehaald en zoveel mogelijk ontdaan van Roomse gebruiken. Bestaande tradities werden op deze wijze *Gereformeerd* in de letterlijke betekenis.

In deze digitale publicatie’s wordt ook aandacht gegeven aan de *Nationale Synode te Parijs in augustus 1559*. Het was een markeerpunt in de Kerkgeschiedenis van Frankrijk. De uitstraling ervan bereikte de wijde omgeving in Frankrijk. Ook de Zuidelijke Nederlanden deelden in het licht wat zich begon te verspreiden in Frankrijk. Guido de Bres vertaalde de Franse Geloofsbelijdenis en voegde er aan toe wat hem nuttig scheen. Deze Nederlandse Geloofsbelijdenis werd op een Synode te Antwerpen gecorrigeerd en geaprobeerde. Zodra het Wonderjaar 1566 aanbrak in de Nederlanden wierp de Geloofsbelijdenis heldere vruchten af. De vertaler/opsteller met talloze anderen die de Leer daarin uiteengezet aanhingen, werden geëxecuteerd. De waarheden in de Geloofsbelijdenis vervat werd door vuur beproefd, door het zwaard gelouterd en op de brandstapels beleden. Ja, tot in de dood toe verdedigd.

In het licht van het zogenaamde Calvijnyaar is het interessant om Calvijns bescheiden aandeel in de Synodebesluiten van 1559 na te gaan en de levensomstandigheden waarin de Synodeleden samenkwamen te belichten.

Wij mogen de Heere danken voor het kostbare licht wat in Frankrijk is opgegaan maar helaas spoedig weer onderging, en dat in Noordelijk Nederland tot op deze dag mag schijnen. Wanneer we de geloofsgetuigenissen lezen van de martelaars die in deze publicatie opgenomen zijn, kunnen we tevens zien hoever wij van de eenvoudige praktijk van Godzaligheid zijn afgeweken. Paulus zegt, dat de LIEFDE het voornaamste bestanddeel is in het geloofsleven, 1 Korinthe 13. En zou dit ook niet gelden voor het huiselijk en kerkelijk leven? Hoever wij van dit heilspoor zijn afgeweken, kan ieder weten. Maar willen we het ook weten? Treuren we over het diep

verval waarin we samen terechtgekomen zijn? Of rechtvaardigen we onszelf, ieder in zijn eigen kring, kerk of kerkgenootschap?

Geve de Heere, dat we, ieder met zijn persoonlijk aandeel in onze kerkelijke en maatschappelijke schuld, de toevlucht leren nemen tot de Koninklijke Hogepriester om de zoom van Zijn verzoenend kleed te mogen aanraken. We zullen zeker gewaarworden dat er kracht van Hem zal uitgaan tot verzoening van al onze ongerechtigheden. Dan gaan we de trouwe Verbondsgod bewonderen over Zijn oneindige liefde en vergevengedzindheid. We mogen ervaren dat Hij al onze zonden in de *diepte der zee* wil werpen. En met Kohlbrugge mogen we instemmen op de vraag: *waar is die zee? "In het graf van Christus"*. Onze zonden blijven daar achter en wij mogen gelovig met Hem opstaan in een nieuw leven. Dan zullen we zeker proberen om de liefde van Christus in ons leven uit te stralen. Dan zullen we het goede van Christus' kerk in ons land en daarbuiten bevorderen. Dan wenen we over de breuken en treuren over onze afval van de leer van het Evangelie. Maar dan mogen we ook ervaren dat de Heere de Trouwe blijft en dat Hij ons verslagen hart wilt opbeuren met een levende hoop op de levende God. Dan rusten we niet op onze ervaring of gevoel, maar op de beloften Gods, die in Christus Jezus, ja en amen zijn. Dan verlangen we ernaar dat wij ten volle mogen genieten de vervulling van Zijn Woord, om dan altijd bij de Heere te mogen zijn. Dan zal Christus voor het oog van engelen, mensen en duivelen openbaren, dat de naam en de zaak waarvoor de martelaren hun leven gaven, de Naam en de Zaak van Jezus Christus was en is. Onze lichte verdrukking, die zeer haast voorbijgaat werkt ons een gans zeer uitnemende eeuwig gewicht der heerlijkheid, waarin God Alles en in allen wezen zal.

Soli DEO gloria! W. W.

I. Algemeen overzicht van politieke en kerkelijke situatie in Frankrijk

Als er één land is waar de geloofsvervolgingen hevig gewoed hebben, dan is het Frankrijk geweest. Zeer veel en hevig werden de Waldenzen vervolgd, toen heel Europa in de duisternis van het Pausdom verkeerde. Nadat het Licht van de Reformatie opging in Europa, brak de vervolging los en daarin deelden de Hervormingsgezinden in Frankrijk in een grote mate. Zij werden verachtelijk *Hugenoten* genoemd, welke naam de Protestanten als groepsnaam gingen voeren. Door de vervolgingen vluchtten sommige Protestanten naar andere landen. Voor 1530 waren er slechts individuele 'Franse protestanten' op de vlucht (o.a. Guillaume Farel en Jean Calvijn), meestal richting Zwitserland.

En de officiële lijn van de koning was sinds François I (1525) duidelijk anti-reformatorisch. De Waldenzen, die zich sinds 1532 aangesloten hadden bij de Zwitserse reformatie werden zwaar vervolgd. Leden van de plaatselijke adel namen hen soms in bescherming. Zij durfden dat doen, mede doordat vanuit Genève hen duidelijke geluiden bereikten dat de reformatie mocht, ja moest nagestreefd worden ondanks verboden van overheidswege. De lagere adel had van Calvijn in dezen zelfs toestemming en opdracht gekregen om des gewetenswil hierin subversief (gezagsondermijnd) te zijn. François I werd in 1536 door de Spanjaarden in Pavien (Italië) gevangen genomen en stierf in 1547.

Onder koning Henri II nam de vervolging toe tot het eind van zijn leven. Op de 3e april 1559 sloot Henri II een vredesverdrag tussen Frankrijk, Engeland, Spanje en Savoye. De vrede van Cateau-Cambrésis. In dit vredescontract werd besloten om het Protestantisme geheel en al uit te roeien. In de *Geschiedenis van een Martelaarskerk* beschrijft JOSEPH CHAMBON de toestand in Frankrijk als volgt. (Zie www.theologienet.nl)

(...)

De onophoudelijke groei der beweging in de provincies was, van Genève uit, op alle mogelijke manieren bevorderd geworden. Colporteurs brengen overal, behalve Bijbels, Calvijns Bijbeluitleggingen, preken en strijdschriften aan de man. De kringen der opwekking zenden hun jonge mannen naar Calvijn, die aan de Academie van Genève rusteloos bezig is hen op te leiden voor de offerdienst in Frankrijk. De geestelijke honger, die door heel Frankrijk heen ontwaakt is, de behoefte der protestantse groepen aan predikanten, is echter zo groot, dat talloze malen vergeefs een aanvraag om dienaren des Woords wordt gedaan. Sinds 1546 beginnen, zowel in Lyon als in Parijs, de kringen der gelovigen een bepaalde gestalte te verkrijgen. Sinds 1555 zijn er reeds plaatselijke Kerken met een vaste inrichting. In het jaar 1558 wordt het aantal Protestanten op 400.000 geschat.

... Overal vinden besloten en geheime samenkomsten plaats. Men wisselt de plaats der bijeenkomsten om vervolging te ontgaan. Wanneer een leider in hechtenis genomen wordt, valt een plaatsvervanger voor hem in. Een onbegrijpelijk groot getal onder de adel verklaart zich overal voor de Reformatie.

Een vaste Kerkorde, de stichting van een landskerk op de bodem van ordelijk ingestelde plaatselijke Gemeenten, is gebiedende eis. Calvijn ziet het aan en beraadt zich van 1554 af hierover met grote ernst. Zijn klare geest weet er iets van, dat "het ogenblik van vastlegging van bepaalde vormen, in het godsdienstige evengoed als in het staatkundige leven, van beslissend gewicht" is, en ook dat "al wat zeker en vast en welomlijnd is, een koninklijk recht heeft boven het vage, onzekere en ordeloze." Hoewel men bedacht moet blijven op de uitbreiding der Gemeente, moeten nu toch ook aan de reeds samenvergaderde Gemeente vaste banen van orde en tucht gewezen worden. Calvijn is hiervan ten diepste doordrongen, maar toch draalt hij jarenlang om aan te sporen tot opbouw ener Nationale Kerk met bediening der Sacramenten. Zijn aarzeling komt stellig niet voort uit onklarheid over de vereiste vormen van de eredienst, en over de geestelijke leiding van het gemeentelijke leven. Hij weet uit de Schrift, wat er gebeuren moet en ook hoe het gebeuren moet. Maar wat hij niét weet, is dit: of de kinderen Gods in Frankrijk al rijp zijn voor eigenlijke Gemeentevorming. Behoorlijk geordende predikanten, betrouwbare gemeentelijke corporaties ontbreken nog bijna overal. Bijna niets heeft nog vaste vormen aangenomen en een volkomen uitzuivering van alle roomse zuurdesem valt nog niet waar te nemen. *Men vergenoege zich voorlopig slechts, zo schrijft hij, met samen te komen om te bidden en om onderwezen te worden uit de Schrift en met volstandig de levenswandel te beteren.*

Echter maakt het kristallisatieproces van de eerstvolgende jaren zo snelle vorderingen, dat een *Nationale Synode* tot vaststelling van belijdenis en kerkorde, onafwijsbare eis wordt. De verhoudingen in Parijs schijnen het te ontraden. Immers wie zich daar naar een geheime godsdienstige bijeenkomst begeeft, wordt met de dood gestraft, terwijl het huis, waar men samenkomt, met de grond gelijk gemaakt wordt. De gendarmerie werkt met alle mogelijke middelen en methoden, om de schuldigen in handen te krijgen, met zwarte lijsten, huiszoekingen en provocateurs. Tot zover Chambon.

Er waren steeds openlijker manifestaties van het nieuwe protestantse geloof. Niet zo lang vóór de Synode hadden duizenden inwoners van Parijs, onder wie ook hoge edelen, een aantal avonden achtereen demonstratief in de openlucht psalmzangbijeenkomsten gehouden in de Pré des Clercs, een populair wandelgebied vlak onder de muren van de stad. Overal in Frankrijk ontstonden er kerken, die zich onder invloed van de reformatie van Genève vrijmaakten van de invloed van Rome. De predikant François de Morel had nog niet zo lang geleden vol hoop aan Calvijn geschreven *dat er in Frankrijk een vuur ontstoken was dat nooit meer zou kunnen worden gedoofd.* Calvijn werd geraadpleegd inzake een algemene Synode. Maar hij was nog niet zo enthousiast. Dat was niet omdat hij inhoudelijk van mening verschilde met zijn geloofsgenoten over de geestelijke motieven. Maar hij vreesde dat deze actie voorbarig zou zijn. Immers, de organisatie van een eigen nationale Gereformeerde Kerk in Frankrijk had iets revolutionairs. Het zou betekenen dat er voortaan in het koninkrijk Frankrijk sprake zou zijn van „twee godsdiensten” naast elkaar: de Gallicaanse Kerk, die met het gezag en de leer van Rome verbonden was, en daarnaast de Gereformeerde Kerk. Voor Calvijns besef was dat een onmogelijke situatie. Er kon toch maar één kerk van Christus zijn? En moest men niet het geduld hebben totdat het Gode behagen zou om in heel Frankrijk Zijn kerk te reformeren? Ook de rol van de koning – hoe vijandig hij ook zijn mocht – was voor Calvijn niet onbelangrijk. Hij leefde nog steeds in de hoop dat het burgerlijk gezag zich zou buigen onder Christus’

Woord, en de kerk in Frankrijk zich zou laten bevrijden door het Evangelie van genade. Was men niet te snel met het vormen van een eigen kerkelijke organisatie? Dat was Calvijns bedenking bij de plannen voor een eerste Synode.

Nationale Synode 1559

Toch waagden de Franse protestanten een **nationale Synode** te Parijs te organiseren van donderdag 25 mei tot 29 mei 1559. De stukken werden zondag 28 mei ondertekend. De locatie was de herberg van de vicomte, in de wijk Saint-Germain. Deze voorstad op de linkeroever van de Seine, waar ook de Sorbonne-universiteit te vinden is, werd in die dagen wel eens „klein Genève” genoemd, omdat er zo veel protestanten woonden. De broeders waren afgevaardigden van 11 kerken in Frankrijk, maar vertegenwoordigden volgens de informatie van het verslag uit de *Histoire Ecclesiastique* een veel groter aantal gemeenten. Het getal van 72 kerken wordt genoemd. De voorzitter van de synode was de Parijse predikant François de Morel, een vriend en leerling van Calvijn.

Een andere plaatselijke collega, Antoine de Chandieu, zorgde voor de redactie van de twee belangrijkste stukken die tijdens de synode werden vastgesteld: *het reglement van de kerkelijke tucht en de artikelen van de Franse Geloofsbelijdenis: de confessio Gallicana*.

Chandieu, ook Sadeel genoemd was geboren 1534, van een rijke adellijke familie, in het kasteel Chabot, in Bourgondië. Hij bestudeerde wetgeving op de Universiteit van Toulouse, bekeerde zich tot het Protestantisme in Parijs en deed afstand van een schitterende carrière. Daarna studeerde hij theologie in Genève en werd geordend tot predikant 1554 van de kleine gemeente te Parijs. Hij werd gevangengenomen 1557, ontsnapt onder de naam Sadeel, werd opnieuw gevangengenomen, maar werd bevrijd door Anton De Bourbon (de vader van Henry IV.), en werd teruggegeven aan zijn gemeente in Parijs, 1559.

[Hij zat de derde Nationale Synode voor in Orléans, 1562 en was afgevaardigde naar de zevende Nationale Synode in La Rochelle, 1571. Hij ontsnapte nauwelijks aan de slachting van St. Bartholomeüsnacht (24 Augustus 1572), en vluchtte naar Zwitserland. Hij werd teruggeroepen naar Frankrijk als kapelaan van Koning Henry van Navarre (daarna Henry IV.), keerde terug naar Genève, 1589, en werkte daar als predikant en Professor in het Hebreeuws tot zijn dood, 23 Februari 1591. Beza achtte hem zeer hoog.]

Eerst werd gesproken over een **Kerkorde**. Deze werd gebaseerd op de 29 articles politiques van Poitiers 1558. (Eug. Arnaud, *Documents inédits du XVIe Siècle, Synode Général de Poitiers 1557*, Paris 1872.)

Op een bezoek aan de kerk van Poitiers, werd Chandieu door broeders verzocht om een gemeenschappelijke *belijdenis van geloof en orde van discipline* voor te bereiden. (Beza, *Histoire*, enz., Tom. I. sq blz. 172., geciteerd in Calvin Opera, Volume IX p.lvii.) In de kerkorde regelden ze de nieuwe kerk zowel plaatselijk als regionaal als landelijk in een zogeheten *presbyteriaal-synodaal* kerkverband. Geen gemeente mag over een andere heersen, gemeenschappelijke zaken moeten in provinciale of nationale

synoden worden beslist en zulke synoden bestaan uit predikanten en ouderlingen (presbyters), die door de gemeenten of groepen van gemeenten zijn afgevaardigd.

Calvijn heeft zich toch niet willen onttrekken aan het verzoek van zijn broeders om een goede geloofsbelijdenis te leveren. Hij zag ook wel in dat het belangrijk was dat de vele kerken in Frankrijk voor intern gebruik goede onderlinge regels hadden ten aanzien van de tucht en de leer. Zo zou de eenheid van het geloof worden bevorderd en bewaakt. Daarom arriveerden er op de laatste dag van de synode toch nog drie afgevaardigden uit Genève op de vergadering. Ze hadden zich ijlings naar Parijs begeven, toen in Genève duidelijk was geworden dat de synode definitief door zou gaan. Een van hen was een persoonlijke secretaris van Calvijn, Nicolas des Gallars. De Geneefse afgevaardigden hadden een ontwerp van de geloofsbelijdenis bij zich, die van de hand van Calvijn was, maar die aangeboden werd namens de kerk – alle predikanten dus – van Genève. De synode maakte er dankbaar gebruik van, maar ging er ook weer niet slaafs mee om. Het eerste van de 35 artikelen van het concept werd uitgebreid tot een zestal, zodat de Franse Confessie veertig artikelen telt. (Zie *Corpus Reformatorum, Opp. Calvini*, XVII, col. 525, n. 3056, Calvijn a. Morel, 17 mei 1559, en Morel a. Calvijn, col 540, no. 3065, 5 juni 1559. Tweeërlei vorm, nl. in 35 en in 40 artikelen, waarin de Confessie bekend werd, was hiervan het gevolg, voorzien ook van verschillend motto, resp. Mt. 10, 32 en I Petri 3, 15, en van verschillende titel; die van de 40 art. volgt beneden, de andere luidt: *Confession de Foy, faite d'un commun accord par les Eglises qui sont dispersees en France, et s'abstiennent des idolatries Papales.*)

Deze **geloofsbelijdenis en kerkorde** is later via de Henegouwse predikant Guido de Brès (van Bergen, werkzaam te Rijssel en Gent) in een eigen bewerking ook de grondslag geworden van de protestantse kerken in de Nederlanden (confessio Belgica). De Kerkorde die in 1618 in Dordrecht werd opgesteld voor de Nederlandse Hervormde Kerk loopt gelijk op met het Franse voorbeeld.

Zoals uit de Martelaarsboeken blijkt was met groot gevaar voor eigen leven dat de synodeleden vergaderden. Het getuigde van moed dat deze vaak nog jonge ambtsdragers niet schuwden om elkaar in het hol van de leeuw op te zoeken. Het mag een wonder van Gods voorzienigheid heten dat hun beraad gedurende vijf dagen ongestoord kon verlopen. Enkele weken later was er een razzia in dezelfde herberg vanwege het gerucht dat men er vlees at op vastendagen en werden er geloofsgenoten gearresteerd. Op 4 september 1559 besloot François II dat de huizen die gebruikt zijn voor ongeoorloofde Conventikelen en vergaderingen afgebroken en met de grond gelijk gemaakt zullen worden.

Intussen had er plotseling een troonwisseling plaats gevonden in Frankrijk. Henri II, die besloten had om het Protestantisme uit te roeien werd enkele maanden later naar het graf gedragen.

Chambon schrijft: Het tijdperk van Hendrik II breekt een jaar later plotseling af. Het koninklijk huis verwacht in het jaar 1559 een hoogtepunt van zijn dynastieke macht en glorie: prinses Elisabeth zal huwen met de hertog van Alva, de gevolmachtigde van de Spaanse koning; prinses Margaretha met de hertog van Savoye. Men beraadslaagt, hoe

men deze weken weids en waardig vieren zal. Eén der Guise's, de kardinaal van Lotharingen, geeft de zwakke koning in, dat de terechtstelling van enige lutherse parlementsleden de Spaanse hertog, zijn aanstaande schoonzoon, veel genoeg zou doen. Dat belooft voor de Spaanse grande een schouwspel te zijn, "dat door de dood van minstens een half dozijn staatsraden aan het feest een bijzondere wijding bijzet." Men besluit hiertoe de volgende val op te zetten. De koning zal een parlementszitting bijwonen en de evangelische parlementsleden met list er toe brengen zich bloot te geven. De koning treedt dienovereenkomstig op zekere dag de zaal binnen van het Augustijnerklooster, waar het Parlement voorlopig zitting houdt. De grootzegelbewaarder Bertrand verzoekt geveinsd de vergadering, nu eens in volle vrijheid van meningsuiting, de begonnen discussie over de vragen van de godsdienst voort te zetten. Dientengevolge wagen enige parlementsleden het, om volkomen open en eerlijk zich uit te spreken. **Viola** beveelt tot verbetering der Kerk een concilie aan. **Du Faur** spreekt van de gebreken van het pausdom. **Du Bourg** erkent waarheidselementen in de Lutherse geschriften. Daarop worden zes hunner weggeleid en in de Bastille vastgezet.

Nu volgen de huwelijksplechtigheden. Op de 20ste Juni wordt het huwelijk van Elisabeth met de Spanjaard voltrokken. De 27ste Juni wordt daarop de verloving van prinses Margaretha met de hertog van Savoye gevierd. Dan vindt een driedaags steekspel plaats; de arena is aangericht aan het eind van de Rue St. Antoine, bijna aan de voet van de Bastille, waarin zich de bedrogen protestantse staatsdienaren bevinden. De 40-jarige koning daagt tot een tweegevecht uit de graaf van Montmorency, dezelfde die zoëven twee der parlementsleden in de kerker gesleekt had. De versplinterde lans van de ridder, die hij niet snel genoeg teruggetrokken heeft, dringt door het opengaande vizier in het oog des konings en raakt de hersenen. Hendrik stort neer, kwijnt enkele dagen voort, zegent nog het huwelijk van zijn zuster Margaretha, en sterft 10 juli 1559.

Zijn dood leidt in het verval der Valois, die eens de Jonkvrouw van Orleans verbranden lieten. Hun dynastie sleept zich nog enige tientallen van jaren voort en gaat dan, met schuld beladen, jammerlijk onder. En juist dit sterfjaar van Hendrik II, 1559, is het geboortjaar van de Protestantse Kerk van Frankrijk als Kerk, geconstitueerd door de Synode van Parijs. Tot zover Chambon.

Na de dood van Hendrik II 10 juli 1559 nam Catharina de Medici als regentes de regering over. Zij speelde de leden van de adel, waaronder er velen waren die sympathiseerden met het protestantisme (inclusief leden van de hoge adel, ja zelfs tot in de koninklijke familie toe), behendig tegen elkaar uit. De roomse fractie werd geleid door de familie François en Charles *De Guise*, de protestantse door leden van de familie *Condé*. Een godsdienstvrede zoals uiteindelijk in Duitsland in 1555 was bereikt, was in dit centralistisch bestuurde land niet denkbaar. Als de gereformeerden dus een eind aan de vervolging wensten, dan moesten ze er voor vechten.

Burgeroorlogen

Toen in maart 1562 *De Guise* een Kerkdienst te Vassy met de wapens neersloeg en een aantal kerkgangers doodde, brak er een **burgeroorlog** uit, die met enkele onderbrekingen heeft geduurd van 1562 tot 1598.

Als leider van de protestanten trad admiraal *Gaspard de Coligny* naar voren. Daar de opeenvolgende koningen weigerden de knoop door te hakken door radicaal partij te kiezen bleef de toestand onzeker. Rond de jaren 1570 ontstond er oorlogsmoeheid en werden er wapenstilstanden en zelfs vredesakkoorden gesloten. Ja *De Coligny* werd zelfs toegelaten tot het hof. Een echte oecumenische vrede leek mogelijk in Frankrijk, toen in 1571 de protestantse vorst Hendrik van Navarre ging trouwen met de zus van de katholieke koning van Frankrijk, Karel IX. De protestantse adel was genodigd en kwam ook naar Parijs voor de bruiloft.

In de Bartholomeüsnacht van 23 op 24 augustus 1572 liet Catharina de Medici hen allen overvallen en vermoorden, terwijl de koning uit het vensterraam toekeek. Die nacht vielen in Parijs vermoedelijk 500 doden, buiten Parijs in de volgende dagen zeker 30.000. Het protestantisme, dat naar schatting toen zeker een derde van de bevolking omvatte, verloor in één slag zijn leiders. De strijd echter ging door en meer en meer gingen juristen op zoek naar een constructie, waarbij het land één zou kunnen blijven en toch de hugenoten plaatselijk zouden kunnen worden toegestaan hun geloof te beoefenen.

Toen in 1589 *Hendrik van Navarre*, als naaste verwant van de koning rechten kreeg op de troon, werd hem de toegang tot Parijs echter geweigerd gezien zijn actief protestantse verleden (Hij was ondermeer legeraanvoerder der hugenoten geweest). In 1593 ging hij tot grote teleurstelling van de hugenoten over tot het rooms-katholicisme ("*Paris vaut bien une messe; Parijs is wel een mis waard.*"). Als koning *Hendrik IV* probeerde hij vervolgens wel het conflict te beëindigen en zo vaardigde hij het Edict van Nantes uit (1598): Officieel bleef Frankrijk een rooms-katholieke staat, maar de hugenoten kregen een aantal vrijsteden, pandsteden (*places de sûreté*) toegekend. Ook leden van de adel mochten in hun bezit protestantse kerkdiensten houden. Protestanten behielden hun burgerrechten.

Het Edict van Nantes ter pacificatie van de religieuze tegenstellingen werkte in de praktijk echter niet. *Kardinaal Richelieu* probeerde de politieke zelfstandigheid van de protestanten met geweld te breken en belegerde de pandsteden, waarvan de bekendste La Rochelle is (1629 belegerd). Onder de Zonnekoning, Lodewijk XIV, begon weer een hevige vervolging (*Un roy, une foy et une loy*). Als absoluut vorst wilde hij absolute eenheid (*L'état, c'est moi*). Voor minderheden was in zijn rijk geen plaats. De protestanten verloren hun burgerrechten en hun scholen en kerken liet hij sluiten. Vele hugenoten namen opnieuw de wijk. In Engeland, Noord-Nederland en Pruisen bijvoorbeeld waren zij zeer welkom, want ze waren waardevolle economische krachten, ijverig, bekwaam en veel kennis. De Franse economie begon er zelfs onder te lijden. Een emigratieverbod en gedwongen bekeringsacties waren het gevolg: kinderroof, afpersing, inkwartiering (*dragonnades*). Predikanten werden gevangen gezet en meestal tot de galeien veroordeeld.

Omdat er zogenaamd geen protestanten meer waren trok de koning in 1685 het *Edict van Nantes* in. Naar schatting 500.000 hugenoten waren het land ontvlucht. De vele *nouveaux convertis*, onder dwang bekeerden, verzwakten uiteindelijk de roomse kerk, daar afkeer bij hen overheerste. De onverschilligheid en vrijdenkerij hebben niet voor niets als eerste in Frankrijk zich ten volle ontplooid.

De achtergeblevenen waren nog niet aan het einde van hun lijden. De wrede behandeling ging voort. In de Cevennen begon in 1702 een opstand van de *camisards* (camise = hemd, kiel). een goed georganiseerd verzet wist enkele jaren grote legermachten op een afstand te houden. En ook al werd ook deze opstand tenslotte in veel bloed gesmoord, duizenden bleven bijeenkomen op eenzame plaatsen om kerkdiensten te houden. Vooral de naam van de predikant *Antoine Court* is aan deze periode verbonden. (1695-1760). Als een *Église du désert* bleef de hugenotenkerk bestaan.

Na 1729 leidde ds. Antoine Court predikanten voor Frankrijk op in Lausanne. Zijn opvolger *Paul Rabaut* (1718-1794) waagde evenveel.

Pas na 1752 luwde de vervolging enigszins, ook doordat de *philosophes* zich af en toe inzetten voor een grotere tolerantie. Zo heeft Voltaire bijvoorbeeld de pen opgenomen na de gerechtelijke moord op Jean Calas. Het is uiteindelijk de revolutie in 1789 die de protestanten (net als in België) de godsdienstvrijheid schenkt. Nakomelingen van de "Réfugiés" noemen zich ook vandaag nog graag 'hugenoten', ook als ze de belijdenis der vaders allang niet meer toegedaan zijn.

II. MARTELAREN

1. Veroordeling en marteling van **Jean Leclerc** in Meaux. 1523 –

Hij wordt levendig na aan gruwelijke foltering en ondeworpen te zijn verbrand.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Johannes de Klerck

[JAAR 1525]

Johannes de Klerck, geboren te Melden, was de oudste broeder van Pieter de Klerck, van wie wij later zullen spreken.

Deze Johannes werd, in het jaar onzes Heeren 1513, in de stad Melden gevangen genomen, omdat hij aan de deuren van de grote kerk aldaar enige artikelen aangeslagen had tegen de gezonden aflaatbrieven van de paus, waarin hij schreef, dat de paus *de antichrist* was. Hierom werd het volgende vonnis over hem uitgesproken, namelijk, dat hij gedurende driedagen, op zekere tijden, met roeden zou gezeseld, en hem een schandteken aan het voorhoofd zou ingebrand worden. Toen zijn moeder, die een oprechte en christelijke vrouw was, maar een man had, die de waarheid haatte, zag dat haar zoon gezeseld en gebrandmerkt was, bemoedigde zij hem, en riep op luide toon: "*Zo moet Christus met Zijn merktekenen in u leven.*"

Daarna reisde de genoemde Johannes de Klerck, gestraft en gebrandmerkt, naar Rosoay, in Brie, en vandaar naar Metz, in Lotharingen, waar hij enige tijd woonde, en zich met zijn ambacht het wolkommen bezig hield.

Op zekere avond voor de dag, waarop men, even buiten de vesting der stad, aan enige beelden in een kapel grote eer zou bewijzen, kwam Johannes, met een Goddelijke ijver, zoals de uitkomst leerde, ontstoken, aan de plaats waar de volgende dag de beelden zouden worden aanbeden, en sloeg die aan stukken. Toen nu de hogere geestelijken, priesters en monniken het volk met grote pracht en in processie daarheen leidden, en ontdekten, dat hun beelden geschonden en verbroken waren, bewogen zij de gehele stad, om de dader van dit feit te zoeken, die dan ook zeer spoedig werd gevonden.

Behalve dat men reeds vermoeden op hem had, hadden sommigen hem in de vroege morgen de stad zien ingaan. Hij werd daarom gevangen genomen, beleed zijn daad terstond. En gaf voor het gehele volk de reden op, waarom hij dat gedaan had. Het volk ontstak daarover zodanig in gramschap en woede jegens hem, dat men terstond verlangde, dat men hem een gruwelijke dood zou aandoen.

Nadat hij de zuivere leer van de Zoon Gods, Jezus Christus, voor de rechters en het volk moedig had beleden, werd zijn vonnis geveld, en hij naar de plaats, Champasselle genaamd, gevoerd, waar hij zijn straf ontvangen zou. Men liet hem een zeer wrede dood ondergaan.

De beul hieuw hem eerst de rechterhand af, daarna werd hem de neus met scherpe tangen afgeknepen, zo ook de armen, de borsten afgesneden, en van zijn hoofd cirkelsgewijze de huid afgestroopt en met vuur verschroeid.

Bij dit wrede schouwspel was niemand tegenwoordig, die zich niet ten hoogste hierover ontzette, voornamelijk toen zij de onoverwinnelijke standvastigheid zagen,

waarmee God Zijn dienaar versterkte, die onder de grootste en zwaarste pijnigingen de volgende woorden uit de 115de Psalm op de lippen nam en uitsprak: "*Hunlieder afgoden zijn zilveren goud, het werk van mensenhanden,*" enz. Het leven, dat in dit ellendig lichaam nog over was, werd daarna spoedig door het vuur verteerd. Dit geschiedde op de 29^e Juli in het jaar onzes Heeren 1525.

2. Arrestatie en marteling van **Jean Châtelain** in Metz. –

Châtelain was dokter in theologie en was Augustijns monnik geweest. Geboortig uit Tournay (Doornik), ging hij naar het protestantisme door invloed van Augustijnen uit Antwerpen. Vervoerd in het kasteel van Nommény, wordt hij veroordeeld om levendig verbrand te worden. Hij ondergaat zijn straf, terwijl hij de boete weigert, die hem wordt gevraagd.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Johannes Castellanus

[JAAR 1524]

In het jaar onzes Heeren Jezus Christus 1524 leefde er een dokter in de godgeleerdheid, Johannes Castellanus genaamd, geboren te Doornik. Hij was een Augustijner monnik, en toen hij de ware kennis van Jezus Christus en van Zijn heilig Evangelie verkregen had, werd hij een zeer getrouw dienaar van het Evangelie, en verkondigde dat met bijzondere ijver in Frankrijk, te Barle-Duc, niet ver van de stad Vitri gelegen, te Chalons-sur-Marne, en ook in de stad Wijck, de woonplaats van de bisschop van Metz. Daarna ook in de stad Metz, waar hij met grote vrijmoedigheid in het openbaar het Woord Gods predikte, en de vele gruwelen van het pausdom aan het licht bracht, waarom de dienaren van de antichrist hem zeer vijandig vervolgden, en alle middelen aanwendden om hem gevangen te nemen. Doch, aangezien zij dit in de stad Metz niet durfden doen, wachtten zij, totdat hij van daar zou vertrekken. Nauwelijks had hij dan ook die stad verlaten, of de dienaren van de kardinaal van Lotharingen namen hem te Gorse, een abdij bij Metz gelegen, gevangen, van waar hij door hen gebracht werd naar het kasteel Nommény.

Dit geschiedde niet zonder grote ontsteltenis der bewoners van Metz, die het zeer euvel duidden, dat hun getrouwe dienaar dus in het genoemde kasteel werd gevangen gehouden; waarom zij ook enige onderdanen van de kardinaal gevangen namen, en geruime tijd opgesloten hielden. Eindelijk verscheen de abt van St. Anthonis, te Wenen, Theodorus Chaumont genaamd, die zich uitgaf voor de generaalvicaris van de genoemden kardinaal, zo in het wereldlijke als geestelijke, in de bisdommen Metz, Totil en Verdun, voorzien van brieven en een bevel van de paus, en bracht het door velerlei bewijzen en verzoeken aan de Raad van Metz eindelijk zo ver, dat de onderdanen van de kardinaal werden losgelaten.

Niettegenstaande dit alles, werd Johannes Castellanus van de 4e Mei 1523 tot de 12e Januari 1524, in het kasteel Nommény wel verzekerd bewaard en wreed mishandeld, gedurende welke tijd hij de leer der goddelijke waarheid zeer standvastig beleed en getrouw verdedigde. De vijanden der waarheid werden zeer verstoord op hem, en zeiden, daar zij hem niet konden wederleggen: "Ziet toch, welk een verleider deze is; hij betovert alle mensen die met hem twisten, zodat niemand hem kan overwinnen.

Men moet daarom zulken vermijden, opdat zij niemand met hun leer verstrikken." Wee echter, zodanige lasteraars, die het goede kwaad, en het kwade goed, die het licht duisternis en de duisternis licht noemen. Immers, zij wilden niet opmerken, dat het de Geest van God was, die door hem sprak, en die hem mond en wijsheid gaf, die zij niet konden tegenspreken.

Op de 12de Januari werd hij van daar overgebracht naar de stad Wijck en het kasteel daar, waar hij met grote standvastigheid in de genoemde leer der waarheid volhardde, zodat hij door geen vermaningen, beden noch bedreigingen tot herroeping kon gebracht worden, maar tot het einde getrouw bleef aan zijn Heer Jezus Christus. Om die reden zetten zij het rechtsgeding tegen hem voort. De wijbisschop ontzette hem eerst van het priesterschap, terwijl zijtje dienaren hem het priesterlijk gewaad uittrokken, dat hij tot dusverre nog droeg, en deden hem een gewoon kleed aan. De bisschop sprak hem op de volgende wijze aan: Wij willen, dat de wereldlijke overheid thans u, die van elke geestelijken rang en alle voorrechten beroofd bent, in haar zorg neme." Daarna zei hij, op zeer geveinsden toon, zoals hun gewoonte is: "Heer rechter, wij bidden u, om Gods wil, dat gij met alle barmhartigheid jegens delen ellendigen mens gezind mag zijn, en geen besluit over hem nemen, waardoor hij zijn leven zou verliezen, of enig lid van zijn lichaam gekwetst zou worden."

Toen Johannes Castellanus aan de wereldlijke overheid overgeleverd was, veroordeelde hem het bestuur der stad Wijck om levend verbrand te worden. Met een zeer standvastig en kloek gemoed onderging hij de straf op bijna 50-jarige ouderdom.

3. 1525. Marteling van **Jacques Pavane** in Parijs –

Pavane is de eerste van de veroordeelden die verbrand werden wegens ketterij in het oude Koninkrijk Frankrijk. **Jacques Pauvent** of **de Pavane** was als jongeman in Boulogne waar hij Lefèbre navolgde. Na zijn herroeping van het ware geloof, Kerstmis 1524, kreeg hij berouw. Opnieuw beleed hij de waarheid en werd daarna veroordelen om levendig op een staak verbrand te worden. Moedig ondergaat hij de marteling.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Jakobus Pavane

[JAAR 1525]

Onder hen, die tot het gevolg van Briçonnet, bisschop van Melden, behoorden, was ook Jacobus Pavane, geboortig uit Boulogne, die, om het oprecht christelijk geloof, gevangen genomen en in de kerker geworpen werd, en wel in het jaar 1524.

In deze tijd kwamen tot hem enige mensen, die voordien christelijke godsdienst heet noch koud waren, en brachten hem zover, dat hij herriep, wat hij vroeger Godzalig had beleden, zodat hij vrij zou worden door de boete te doen, zoals zij het noemen, welke boete hij ook deed, 's daags na het Kerstfeest in het jaar 1524. Nadat hij dit had gedaan, had hij daarover zulk een groot berouw en leedwezen, dat hij er altijd over zuchtte, en aan ieder, die hem in de gevangenis kwam vertroosten, zijn weemoed daarover betuigde.

Terwijl hij nog gevangen zat, betuigde hij door geschriften en, voor de rechter gebracht, met een openbare belijdenis de waarheid, en sprak vooral over het rechte gebruik van het Avondmaal des Heeren.

Om die reden werd hij te Parijs veroordeeld en op het plein, Grève genaamd, levend verbrand, in het jaar onzes Heeren 1525.

4. Marteling in Vienne, Dauphiné van **Étienne Renier**, dokter in theologie. –

Renier had te Nonnay (Annonay) gepreekt; wordt gegrepen, geleid naar Vienne en levendig verbrand.

Met hem worden (25) vijftwintig andere personen van Nonnay gearresteerd, die gedeeltelijk in de gevangenis sterven, en gedeeltelijk hun vrijheid verkrijgen door grote boetes te betalen.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Steven Renier

[JAAR 1528]

Te Nonnay, in Languedoc, in het aartsbisdom Vienne gelegen, bestond een kast, die men gewoonlijk "de heilige deugden" noemde. Het volk had zich laten wijsmaken, dat zij een groot en wonderlijk heiligdom bevatte, hetwelk nooit iemand gezien had, aangezien de kast gewoonlijk boven aan het gewelf der kerk bevestigd was, terwijl de mispriesters van haar zeiden, dat toen op zekere tijd iemand erin wilde zien, die daarom blind en lam gas geworden. Deze kast werd op zekere Hemelvaartsdag van boven gelaten, en met grote pracht omgedragen, zodat mannen, vrouwen en kinderen van alle zijden in het hemd en met ontblote hoofden en voeten samen liepen, en zichzelf gelukkig achtten, wanneer zij haar kussen mochten. Toen op zekere tijd deze kast door het slot werd gedragen, werden alle gevangenen losgelaten, zelfs zij die de grootste schelmstukken bedreven hadden, uitgenomen de aanhangers van Luthers leer. Toen deze stad in zulk een duisternis verzonken lag, zond God, in het jaar 1528, een leraar der Heilige Schrift daarheen, Stefanus Machapolis genaamd, een bedelmonnik, die naar Saksen gereisd was, om Dr. Martinus Luther te zien en te horen. Deze begon tegen het bovengenoemde misbruik en alle andere afgoderij en het bijgeloof in het openbaar te prediken; doch hij zag zich verplicht van daar te gaan en zich naar een andere plaats te begeven. In dezelfde stad kwam een ander, een Franciscaner monnik, Steven Renier genaamd, die zich nog beter van zijn plicht kweet.

Deze werd daarom gevangen genomen, doch hij bleef standvastig tot het einde, zodat hij de goddelijke waarheid met zijn eigen bloed te Vienne verzegelde, waar hij levend verbrand werd, terwijl de Heere hem met een bijzondere standvastigheid versterkte.

5. Executie in Parijs van **Alexandre Canus**, predikant. –

Canus was geboortig van d' Evreux in Normandië, was eerst priester en predikte later het evangelie. Hij wordt veroordeeld door het Parlement van Parijs, werd wreed mishandeld, zijn benen werden gebroken. Vervolgens veroordeeld om levendig gebrand te worden, Hij verkrijgt nog de vergunning om een redevoering op

brandstapel te houden, tot roem van de genade van Jesus Christus; en was moedig tot in de dood.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Alexander Canus

[JAAR 1533]

Alexander Canus, van Eboras, werd te Lyon, om de Evangelische waarheid, gevangen genomen en in de kerker geworpen, waar hij de zuivere leer van het Goddelijke Woord zeer standvastig beleed.

Daarna werd hij naar Parijs gebracht, waar hij door de Hoge Raad veroordeeld werd om, met de gebruikelijke plechtigheden, van zijn priesterschap ontwijd en vervolgens levend verbrand te worden.

Zijn bijzondere vroomheid en standvastigheid, waarmee hij door God, temidden van zware pijnigingen en martelingen, werd versterkt, zijn waardig beschreven te worden, doch om der beknoptheid wil nagelaten.

Na zijn ontwijding werd hij eindelijk naar de Malbertsstraat gevoerd, waar hij boven een zwak vuur werd verbrand, en zo offerde hij zijn geest op in de handen van de almachtige Vader, in het jaar 1533.

6. Executie te Parijs van **Jean Pointet** dokter, afkomstig van Menton in Savoye. — Wegens ketterij veroordeeld tot de brandstapel

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Johannes Pointet

[JAAR 1533]

Johannes Pointet, geboren te Savoye, was een chirurgijn, die deze bediening te Parijs uitoefende. Hij werd daar beschuldigd en aangeklaagd door de grauwe monniken, die zich ook Minderbroeders noemden, en door zulke lieden, die hij dikwerf van de Spaanse pokken genezen had. Hij had kennis aan velen, die, tegen het Goddelijk gebod, de boze en ongoddelijke belofte onvoorzichtig hadden afgelegd geen vrouw te zullen trouwen en aanhangen.

Hij werd dus beschuldigd door hen, die hij had welgedaan, en die hij door vermaning en onderwijs nog meer deugden poogde in te prenten. Zij gebruikten daartoe een leraar van de Sorbonne, dokter Clericus geheten, die hem zo lang vervolgde, totdat hij in de kerker geworpen en later veroordeeld werd, om eerst te worden geworgd en daarna verbrand.

Hier toonde hij eerst, hoe krachtig en geweldig de Geest des Heeren in hem werkte, want, toen het uitgesproken vonnis zou volvoerd worden, werd Pointet met een biechtvader in een kapel, die bij het gevangenhuis stond, gelaten, waar de biechtvader hem drong, dat hij voor een beeld op de knieën zou vallen, en bidden om vergeving van zonden. Maar Pointet verwierp hem zeer hard en gestreng, en noemde hem de satan, die zijn best deed om hem te verleiden, en tot de ongoddelijke beeldendienst te verlokken. De biechtpriester verschrikte, en was verslagen over zijn woorden, en

keerde met de grootste haast naar de Raad terug. Vervolgens gingen twee raadsheren met de voorzitter tot hem in de gevangenis, terwijl zij dachten, dat Pointet razend en krankzinnig was geworden. Doch Pointet sprak hen niet zachter aan, dan hij vroeger de biechtvader gedaan had, maar bestrafte hen op harde wijze, en zei, dat zij bloeddorstige moordenaars en ombrengers van onschuldigen waren, door wie de kinderen Gods, tegen alle recht en reden, ongoddelijk en schandelijk werden omgebracht.

De voorzitter en de raadsheren werden door deze vrijmoedigheid zeer verbitterd, en dermate tegen hem in gramschap ontstoken, dat zij hun vonnis herhaalden en bevalen, dat men de vrome Pointet, voor men hem verbrandde, de tong moest uitsnijden, en dat, wanneer hij geen schuld bekende, hij volgens het eerste vonnis zou worden gedood. Aldus werd hem de tong uitgesneden, wat hem echter niet verhinderde voortdurend standvastig en vrijmoedig de waarheid te belijden, en hun boosheid te bestraffen, zo veel dit mogelijk was. Om die reden werd het derde vonnis over hem uitgesproken, namelijk dat men hem levend zou verbranden, hetwelk ook plaats had onder zulke wreedheden als zij slechts konden bedenken.

Alzo heeft hij, standvastig in het geloof, dit sterfelijke leven afgelegd, in het jaar onzes Heeren 1533.

7. Executie te Angers, van **Denis Brion**, barbier te Sancerre.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Denys Bryon en

Hieronimus Vindocin

Pieter Destrades, officier van de rechtbank,

Nikolaas Nadal levend verbrand

[JAAR 1534]

Ofschoon de vervolgingen in het jaar onzes Heeren en Zaligmakers Jezus Christus, 1534, in verscheidene streken zeer zwaar waren, vooral te Parijs, in Frankrijk, gaven daarom de gelovigen de moed niet op. Integendeel, zij, die de waarheid hadden omhelsd, beijverden zich des te meer, om de lust daartoe in zich op te wekken. God de Heere verwekte dag op dag lieden van allerlei staat en rang, wien Hij de ogen des verstands opende, opdat zij de waarheid van het zuivere Woord van God hoe langer zo meer zouden inzien, zodat er in alle provinciën van Frankrijk vrome gelovige lieden gevonden werden, in staat om de antichrist het hoofd te bieden. De verkeerde handelingen en het bedrog der Minderbroeders van **Orleans** hadden velen lieden in die stad en in andere plaatsen en steden, langs de rivier de Loire gelegen, de ogen geopend voor de bijgelovigheden van het pausdom, en reden gegeven om zich daarvan af te scheiden en God op zuivere wijze te dienen.

En, in weerwil dat **Denys Bryon**, baardscheerder van zijn beroep, die te Santerre woonde, levend was verbrand, en tot zijn laatste ademtocht volstandig was gebleven in het oprechte geloof, verkoelde nochtans geen gelovig christen uit vrees, of door martelingen, welke zij wisten, dat men anderen aandeed. Zij verzamelden zich van alle streken en plaatsen om de standaard en de banier van het heilige Evangelie, en bestreden met een volhardende en zuivere belijdenis der waarheid de leugens van de satan, welke zijn handlangers verzonnen, om het rijk van hun meester in stand te houden.

Onder deze blonk vooral uit **Hieronimus Vindocin**, een Jakobijner monnik. Deze had, met nog een anderen Jakobijner monnik, Fenario geheten, geruime tijd in Gascogne gewoond, en kreeg om zijn bekwaamheden van zijn geestelijke verlof om andere landen te bezoeken, waarvan hij dan ook, met nog een anderen monnik, Pieter du Pont geheten, en geboortig van Tonnius, in Agenois, gebruik maakte.

Op zekere tijd vatten zij het voornemen op om Zwitserland en wel de stad Genève te bezoeken. Toen zij daar waren, hoorden zij de zuivere en onvervalste verklaring van Gods heilig Woord, en namen in korte tijd in de kennis daarvan derwijze toe, dat zij hoe langer hoe meer de grove dwalingen en bijgelovigheden van de Roomse kerk inzagen, zodat Pieter du Pont en nog enige anderen daar bleven.

Vindocin keerde intussen naar Gascogne terug, en werd daar, op bevel van de inquisiteur, Rochet genaamd, gevangen genomen, en in de kerker van de bisschop te Agen gesloten. Door Arnaud de la Combe, geestelijke en keurder van boeken, maar die tevens de grootste godslasteraar ter wereld was, werd hij aangaande zijn geloof ondervraagd. Vrijmoedig beledde hij de waarheid, en schaamde zich het heilig Evangelie niet, waarom hij dan ook werd veroordeeld en ontwijd; doch hij beriep zich op het hof van het parlement. Aangezien er echter in geheel Gascogne niemand in dit beroep bewilligde of dit goedkeurde, verkreeg De la Comba, als vicarius of stadhouder van de bisschop, verlof van de aartsbisschop van Bordeaux op gezag van het parlement, met de ontwijding, niettegenstaande het beroep, voort te gaan. Volgens dit besluit, werd Vindocin, op de 4de Februari 1534, onder de gewone plechtigheden ontwijd, en alzo in handen van de wereldlijke rechter overgeleverd.

Op dezelfde dag werd hij door de opperrechter Jacques Sevin, **Pieter Destrades**, officier van de rechtbank, **Nikolaas Nadal** en anderen, veroordeeld om levend te worden verbrand, welk vonnis na de middag in een weide bij de rivier Le Gravier, even buiten de stad aan hem voltrokken werd. Bij dit nieuw en droevig schouwspel was een grote menigte van mensen tegenwoordig, onder wie bijna niemand, die deze onschuldige man nog niet wat ergers toewenste; en, ofschoon zij allen zich over zijn standvastigheid en zijn geduld moesten verwonderen, waren de vijanden der waarheid zeer hevig op hem verbitterd. Aldus werd hij verbrand.

Tot hem werden gezonden om bij zijn dood tegenwoordig te zijn, vier monniken, een Jakobijner, en Augustijner, een Karmelieter en een Grauwe monnik, derhalve uit elke bedelorde één, om hem tot biechten op te wekken en te beproeven hem van zijn geloof afvallig te doen worden. Een hunner heette Willem Lapidanus, een Vlaams priester, die in die tijd te Agen voorlezingen hield over de wijsbegeerte. De martelaar bleef echter volstandig bij zijn gevoelens, maakte hen allen met hun eigen bewijzen beschaamd, en offerde, temidden der vlammen, aan God, Zijn hemelse Vader, zijn gelukzalige ziel op.

Kort daarna werden de inquisiteur Rochet en zijn secretaris Richard te Toulouse gevangen genomen, en aangeklaagd van zich aan de zonde der Sodomieten te hebben schuldig gemaakt, en acht dagen later daarom verbrand. Hieruit blijkt, welke rechters de kinderen Gods in deze wereld hebben, en in wiens handen zij worden overgeleverd. Eindelijk ziet men ook hier de geveinsde schijnheiligheid, die onder de kappen der geestelijkheid schuilt, die zich toch als grote heiligen voordoen, en niet nalaten de gelovigen te vuur en te zwaard te vervolgen.

8. Andries Bartholomeï

[JAAR 1534]

Omstreeks diezelfde tijd werd ook levend verbrand Andries Bartholomeï, alleen omdat hij, toen hij naar de jaarmarkt te Lyon reisde, voor een beeld, dat op de weg stond, niet had willen knielen. Aldus offerde ook deze zijn ziel aan God op.

9. 1534. Zes Lutheranen

Executie in Parijs van **Bartolomeus Milon**, genoemd: de verlamde. –

Hij was volledig verlamd, behalve het gebruik van zijn spraak en de armen. Schoenmaker in Parijs.

Executie in Parijs van **Nicolas Valetton**, ontvanger van Nantes,

Van **Jean du Bourg**, koopman in Parijs,

van **Henri Paille**, metselaar d' een dorp dichtbij Meaux,

van **Etienne de la Foige**, koopman van Tournay en

van schooljuffrouw **Cotelle**. –

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Verscheiden martelaars te Parijs

Berthel Mylon

Johannes du Bourg

De rentmeester van Nannettes (Nicolaas Valetton)

Hendrik Bouheron (Henri Paille)

Cantella

Stefanus de la Forge

[JAAR 1534]

In Oktober van het jaar van onze enige Verlosser en Zaligmaker Jezus Christus, 1534, werden aan de predikstoelen te Parijs papieren aangeplakt, waarin de goddeloze gruwelen der is en andere pauselijke bijgelovigheden aangetekend stonden. Op verschillende plaatsen van de stad werden vele gelovige en godvruchtige mensen omgebracht, omdat zij hun begeerte naar de zuivere leer en onvervalste godsdienst aan de dag legden.

Berthel Mylon, de jichtige bijgenaamd, een jonge man, die over zijn gehele lichaam, uitgenomen zijn tong, door de jicht was aangetast was derwijze in vuur en liefde tot de godzaligheid ontstoken, dat hij geen ogenblik verzuimde, om ieder te vermanen, te onderwijzen en de genade van de eeuwige God te verbeiden. Door de vijanden der waarheid werd hij gevangen genomen, die, terwijl zij zich over zijn uitnemende kracht en standvastigheid verwonderden, hem op de plaats de Grève levend lieten verbranden.

Johannes du Bourg, koopman te Parijs, die in een huis woonde, dat het zwarte paard tot uithangbord had, werd ook om het Evangelie gevangen genomen en daar op een wrede wijze levend verbrand.

De rentmeester van Nannettes, in Bretagne, werd ook, om de kennis van het goddelijke Woord in de gevangenis geworpen, en te Parijs bij het kruis, du Toroir genaamd, levend verbrand.

Hendrik Bouheron, metselaar van beroep, werd aldaar mede, om het ware geloof, gevangen genomen, daarna zijne tong doorstoken en met een ijzeren nagel aan zijn wang bevestigd en vervolgens levend verbrand.

Cantella, een onderwijzeres van jonge meisjes, gaf een heerlijk voorbeeld van standvastig geloof, waarom zij levend verbrand werd, en wel aan het einde van de Huchetstraat.

Stefanus de la Forge, een burger van Doornik een zeer vermaard koopman te Parijs, werd ook in die stad gevangen genomen, en, omdat hij het Evangelie zeer genegen was, en dit trachtte te bevorderen, op het St. Janskerkhof levend verbrand.

10. Quoquillart, van Besançon

[JAAR 1534]

Te Besançon, in het hertogdom Bourgondië, was een priester Quoquillart geheten, die om de belijdenis van de Evangelische leer, welke hij met grote vrijmoedigheid aflegde, eerst van zijn priesterlijke waardigheid beroofd en ontwijd werd; vervolgens onderging hij de dood met een gerust geweten, en bezegelde aldus de waarheid van de Heere Jezus Christus met zijn bloed, in het jaar 1534.

11. Uitvoering van **Marie Bécaudette**, zogenaamd Gaborite, aan de plaats des Essors, in Poitou. Deze vrouw probeerde een monnik te bewijzen dat hij geen zuiver Evangelie preekte. Daardoor kwam ze in de gevangenis en veroordeeld door de rechter van Fontenay om verbrand te worden. Het vonnis dat door het Parlement van Parijs wordt bevestigd, wordt in de geboorteplaats uitgevoerd.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Maria Becaudette

[JAAR 1534]

Maria Becaudette, bijgenaamd Gaborita, geboren te Essarts in Poitiers in de heerlijkheid van het graafschap Funtenay. Zij was werkzaam bij een burger in de stad La Rochelle, die haar ook onderwees in de christelijke godsdienst. Later vertrok zij naar Essars, waar zij zich metterwoon vestigde.

Toen zij een grauwe monnik hoorde prediken, die het Woord Gods niet zuiver en onvervalst verklaarde, vermaande en bestrafte zij hem alleen met getuigenissen uit de Schrift. De Minderbroeder werd woedend, en riep meer dan tien getuigen bijeen, en zei haar, dat zij alles nog eens herhalen moest. Zij weigerde dit niet, en bracht de zuiverheid van het goddelijke Woord aan het licht, beled dat met standvastigheid, en verkondigde hem het vreselijk oordeel des Heeren, dat hem overkomen zou.

De monnik klaagde haar aan, en beschuldigde haar, waarom zij werd veroordeeld om verbrand te worden, welk vonnis de hoge raad te Parijs bevestigde. Onder grote en mannelijke vroomheid werd zij verbrand, en stond de Evangelische waarheid voor tot aan haar dood.

1535.

12. **Pierre Gaudet** verbrand aan een staak in Savoy

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE

Petrus Gaudet

[JAAR 1534]

Petrus Gaudet was geboortig uit een dorp bij Parijs. Nadat hij de orde van de ridders van Rodus, die men St. Jansheren noemt, had aangenomen, reisde hij met zijn vrouw naar de gemeente Gods te Genève, en wel in het jaar van onze enige Heiland Jezus Christus 1534. Ongeveer zes maanden daarna riep hem zijn oom, die bevelhebber was bij de bovengenoemde ridderorde, op bedrieglijke wijze, daar hij een wreed vijand van de Evangelische waarheid was, uit Genève terug. Hij beschikte, dat hij door enige verraders, die op het slot Penan hun verblijf hielden en dienaren waren van de uit Genève verdreven bisschoppen, werd gevangen genomen, hetwelk plaats had op de 23e juli, in de avond van St. Jan.

Toen hij op het slot vijf dagen was gevangen gehouden, en zeer gestreng werd gepijnigd en gemarteld, hield hij toch vol het Evangelie zeer standvastig voor te staan en te beschermen.

Eindelijk werd hij op zulk een wrede en onmenselijke wijze ter dood gebracht, dat het verhaal daarvan met recht te verschrikkelijk is om aan te horen. Dan eens wierp men hem in het vuur, dan weer trok men hem er uit, en werd hij andermaal daarin geworpen. Doch temidden van zulk een gruwelijke pijniging riep hij de almachtige God zonder ophouden aan, en gaf de tweede dag de geest, in het jaar van onze Heere en Zaligmaker Jezus Christus 1534.

13. 1535 juni. Executie te Maçon van **Jean Cornon**, landbewerker, afkomstig van Bresse.
 Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Johannes Cornon

[Jaar 1535]

In de maand Mei van het jaar onzes Heeren 1535, werd te Mascon, om het geloof in het onvervalste Evangelie, gevangen genomen en in de kerker geworpen, een landbouwer die zich met de akkerbouw bezig hield, Johannes Cornon geheten. Hij was een man, die in het Woord van God zeer Godvruchtig, geleerd en goed geoefend was, hoewel hij lezen noch schrijven kon.

Toen hij voor de rechters stond, antwoordde hij zo gepast en standvastig, dat zij zich schaamden en verwonderden. Zij veroordeelden hem om levend verbrand te worden, over welke veroordeling hij zo goed gemoed was, dat hij zich op geen andere rechtbank wilde herroepen.

Op een stuk mandwerk werd hij naar de strafplaats gebracht, en betuigde hij het zuivere Woord van God in zijn leven, hij heeft dat ook met zijn dood bezegeld, en wel in het laatst van de maand Juni van bovengenoemd jaar.

14. Executie van **Martin Gonin**, Evangelisch dienaar te Grenoble. -
 Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Martinus Gonin, een Waldenzer

[JAAR 1535]

Martinus Gonin werd geboren in een klein dal van Piemont, Angrogna genaamd, welks inwoners altijd de misbruiken der menselijke instellingen hebben erkend en gehaat. Toen Martinus bij de Waldenzen kwam, werd hij door tien tot een dienaar van het goddelijke Woord gekozen. De Waldenzen, ofschoon zij goede mensen waren, bijzonder godvrezend en zeer geneigd tot het Woord van God, zagen echter wel in, vooral nadat het licht der Evangelische waarheid was opgegaan, dat in hun gemeenten veel ontbrak, wat tot de ware godsdienst en de godzaligheid nodig was; ja, dat zij vele dingen, door onwetendheid van tijd tot tijd ingevoerd, voor goede hadden aangenomen, die nochtans van de Evangelische zuiverheid en het bevel der christelijke kerk hemelsbreed verschilden.

Zij zonden deze Martinus met Johannes Geraardt naar Genève, tot Willem Farel, die toen in de stad bedienaar van het goddelijke Woord was en baden hem, dat hij toch de roeping wilde aannemen, om hun kerk en gemeenten te hervormen en te herstellen, volgens de uitspraak der Goddelijke Schrift, zowel die gemeenten, welke gevonden werden in het gebergte in Dauphine, Provence en bij Piemont, als in Italië, Calabrië, Apulië, die de begeerte naar de godzaligheid en de vrees Gods hadden aangekweekt.

Toen Martinus de zaak, waarom hij was uitgezonden, met grote vlijt en getrouwheid uitgevoerd had, keerde hij in de maand April 1536 terug, met het voornemen om naar het dal van Angrogna te reizen, teneinde zijn ouders en vrienden te bezoeken.

Toen hij op zekere tijd uitging, onderzocht de cipier George Borel hem, en vond enige Godvruchtige vermaningsbrieven, die Willem Farel, Antonius Saunieries en andere dienaren te Genève aan enige godvruchtige aanhangers van de Evangelische waarheid geschreven hadden. De cipier beval hem toen in de gevangenis te gaan, en sloot hem in een diep donker hol, waar hij hem twee dagen opgesloten hield.

Op de derde dag kwam de procureur des koning benevens enige anderen uit het departement tot hem, en zei, dat hij een verspieder was, aangezien hij brieven bij zich had. Martinus zei: "Leest die, en gij zult zien, dat zij van geen krijgsg zaken spreken, of geen andere zaken behelzen, die de vorsten aangaan, maar dat zij alleen godvruchtige vermaningen en geboden, om het leven naar de vrees Gods in te richten, inhouden."

Enige hunner vroegen, vanwaar hij was, en trachtten uit de brieven te bewijzen, dat hij een Lutheraan was. Martinus antwoordde: "Ik ben geboren in het dal Angrogna in Piemont; nu woon ik te Genève, en ben boekdrukker. Ik ben geen Lutheraan, en begeer dat ook niet te zijn, aangezien Luther voor mij niet gestorven is, maar Christus alleen, naar Wie ik mij noem, en word daarom een Christen genaamd, voor Wien en met Wien ik bereid ben te leven en te sterven."

Toen hem gevraagd werd, wie er te Genève predikte, antwoordde hij: "Willem Farel en Petrus Viret."

De procureur des konings hernam: die twee hoofden van de Lutherse sekte?"

"Met uw verlof," zei hij, zij zijn in geen dele, wat gij meent; maar zij zijn getrouwe dienaars van de almachtige God, die de zuivere leer van het Woord Gods verkondigen, zoals de Apostelen gedaan hebben."

Betuigt gij dan," zei de procureur, "dat alles wat onze moeder de heilige roomse kerk leert, zoals de mis, het vagevuur, de aflaat, goede werken en dergelijke andere dingen vals is?"

Martinus antwoordde, dat zij de kerk der bozen was, die haar oorsprong en wasdom van de duivel had, waarvan de paus, de ware antichrist, het hoofd is. "Maar," zei hij, "het zal juist zo geschieden als bij Mattheüs geschreven is: "dat alle plant, die de hemelse Vader niet geplant heeft, zal uitgeroeid worden."

De procureur vroeg, wanneer dit geschieden zou.

Martinus antwoordde: "Wanneer de zoon der verderfenis, die in de tempel Gods zit, geopenbaard zal wezen, zoals Paulus zegt. Geef mij de Bijbel, en ik zal het u tonen."

"Wij hebben heden genoeg daarvan," zei de procureur, "morgen zullen er leraars komen, die u anders zullen antwoorden; zij zullen de Bijbel en het misboek ook mee brengen."

Des anderen daags kwam tot hem in de gevangenis een grote menigte Minderbroeders, predikbroeders, priesters, en ook enige raadsheren van het parlement. Toen vroegen hem de procureur en de kettermeester: "Wel, hebt gij nog meer te zeggen dan gij reeds gedaan hebt?"

Martinus zei: "Ik weet niet, wat gij mij vragen wilt."

Toen begon de kettermeester, als de stoutste, aldus te vragen: "In wie gelooft gij?"

"Ik geloof," zei Martinus, "in God de Vader door Christus Jezus, zoals er in de artikelen van het geloof staat: ik heb ook geen ander geloof."

Toen vroeg de kettermeester weer, op welke wijze hij God de Heere aanriep en aanbad.

"Op die wijze," antwoordde Martinus, "als onze Zaligmaker ons heeft leren bidden, namelijk: "Onze Vader, Die in de hemelen zijt" &.

Woedend vroeg de kettermeester verder, "Beweert gij dan, dat de voorbedding van onze moeder de heilige kerk niet baat?"

Martinus antwoordde: "Gijlieden meent dit en zegt het, maar het zijn niet anders dan menselijke en duivelse woorden, die met hun hoofd en insteller de paus vervallen zullen, zoals er geschreven staat Openb. 17, vs. 18; welke plaats door Martinus verklaard werd.

Toen werden de monniken en priesters zo woedend, dat zij met vuisten op de tafel sloegen, hun mutsen op de grond wierpen, en riepen, dat men hem niet verder behoorde te ondervragen of te onderzoeken, aangezien hij een verdoemd ketter was.

"Zijn de profeten," zei Martinus, "en Christus Jezus, mijn Zaligmaker, en ook de Apostelen kettters, zo wil ik één wezen met hen; want ik houd mij aan geen andere leer dan de hunne vast, en wil mij aan geen andere overgeven.

Op deze wijze werd het twistgesprek over de artikelen van de godsdienst en de schandelijke misbruiken der roomse kerk gedurende vier dagen en wel vier á vijf urenlang, voortgezet.

Eindelijk verlangde Martinus een misboek van hen, teneinde hun een bijzonder groot misbruik aan te tonen in de Kanon, dat begint. "Te igitur clementissime," waar zij Christus weer met vlees en beenderen, in een beet brood besloten, voor de zonden van levenden en doden opofferden, "dat immers," zei hij, "zeer dwaas en van alle waarheid en het geloof in Jezus Christus vervreemd is. En dit is ook zo, want onze enige Zaligmaker Jezus Christus is eens in het heilige der heiligen ingegaan, en heeft Zich aan het kruis voor onze zonden opgeofferd, zodat Hij door de storting van Zijn allerzuiverst bloed, dat Hij Zijn Vader opofferde, al de onreinheid en de smetten onzer gebreken en zonden geheel afgewassen en ons ten enenmale, gereinigd heeft. Derhalve is zodanige offerande tegen het Woord van God vernieuwen of herhalen niet alleen onnodig, maar ook goddeloos, aangezien alzo de offerande van Jezus Christus wordt vernietigd."

Toen werden de monniken en hun aanhangers hoe langer zo woedender, stampten met de voeten op de grond, sloegen op de tafel, trokken de mutsen van het hoofd, en zeiden, dat hij een ketter was, dat hij de duivel had, omdat hij niet geloven wilde aan de mis; terwijl de cipier bevolen werd hem in een toren te sluiten.

Toen de menigte nu uit elkaar zou gaan, zei de kettermeester hun, dat het hem het best dacht, aangezien deze mens *geen Fransman* was, hem in het water te werpen, opdat het volk hem niet zou horen spreken; want er was gevaar, dat hij het volk, dat hem horen zou, door zijn welsprekendheid nog erger zou maken dan hij zelf was; waarom het hem goed dacht, dat de opperste landsrechter dat moest trachten te verhoeden.

Twee dagen daarna, de 15de April 1535, des avonds omstreeks negen uur kwam de onderstadhouder, die ook kastelein genoemd werd, met de scherprechter en twee gerechtsdienaren, in de gevangenis, terwijl Martinus sliep.

Wakker geworden zijnde, zei Martinus tot hen: "Waar gaat gij naar toe, mijn vrienden? Ik merk het wel, en zie, wat gij mij doen wilt; gij wilt mij namelijk in de rivier werpen, opdat niemand van het volk mij zou zien, maar God, die alle dingen

opmerkt, kan u gemakkelijk zien. Ik ga nu, opdat ik eeuwig met Hem leeft; en ik bid Hem, dat Hij u die kennis schenkt, dat gij uw boze raad en daad mag belijden. Nu, laat ons gaan in de Naam des Heeren!"

Toen hij dit gezegd had, stond hij op en liet zich door de scherprechter binden om naar de strafplaats geleid te worden. Bij het verlaten van de gevangenis beval hij al de gevangenen de Heere aan, van wie het merendeel weende, vooral zij bij wie door hem begeerte naar het goddelijke Woord opgewekt was, terwijl zij hem wederkerig ernstig opwekten, om welgemoed en getroost te zijn.

Toen hij de stad werd uitgeleid, bad hij God voor de overheid en de raad, die hem alzo behandelden, en vermaande hen, die hem volgden, dat zij zich moesten wachten voor de beeldendienst.

Toen hij aan de oever van de rivier, Isère geheten, gekomen was, en de scherprechter hem aan de een voet gebonden bad, verzocht hij, als een getrouw dienaar en waarachtig getuige van Jezus Christus, de onderstadhouder, dat hij de beul zo lang wilde laten wachten, totdat hij een weinig zou gesproken hebben. Toen hem dit werd toegestaan, leerde en vermaande hij het volk, dat hem in grote scharen gevolgd was, dat zij met hun gehele hart en met alle vlijt het Evangelie van onze Heere Jezus Christus moesten volgen, en dat naarstig lezen, zo om hun zaligheid, die daarin werd voorgesteld, als ook om de dwalingen, misbruiken en goddeloosheden in te zien, waarin de paus hen gevangen hield.

Zo gij hem wilt volgen," zei hij, "zult gij spoedig naar de hel varen; en hoe goddeloos hun leer en tucht is, kunt gij gemakkelijk zien in hun leven, dat zij in allerlei boosheid en schelmerij doorbrengen. Daarom, volgt liever de Heere en onze Zaligmaker, waardoor gij een zalig leven zonder gevaar vinden zult.

Deze en vele andere dingen, die niet geschreven zijn, predikte hij hun anderhalf uur achtereen, tot grote verwondering der toehoorders, die met lust naar hem luisterden; zo zelfs, dat er velen waren, die het beweenden, dat de goede man aanstonds zou worden omgebracht.

Doch de goddeloze beul, die dit lang wachten begon te vervelen, en liever een dronk wijn dan dit zaligmakend voedsel van het Woord Gods genoot, beval hem zeer onbeleefd, dat hij zijn rede moest eindigen.

Vervolgens viel Martinus aan de oever der rivier op de knieën, richtte zijn gebed tot God, en vroeg van Hem vergeving voor zijn zonden, door het lijden van Jezus Christus. Zijn laatste woorden waren: *"U beveel ik, o Heere Jezus Christus, mijn geest."*

De beul deed vervolgens een kort touw om zijn hals, en draaide dat zo lang totdat hij op de grond viel. Daarna stiet hij de man in de rivier, en hield hem bij de ene voet, die gebonden was, zo lang vast, als hij zich nog roerde. Daarna sneed hij het touw los, en liet het lichaam in de rivier drijven. Aldus scheidde de vrome martelaar van Jezus Christus uit deze wereld.

15 Mr. Petrus, pastoor te Duway

[JAAR 1538]

Meester Petrus, wiens eigenlijke naam ons onbekend is, was enige jaren in zekere kerk te Duway pastoor, en werd eindelijk, in het jaar 1538, omdat hij de waarheid van het Evangelie, ofschoon niet zo rein en met zulke vrijmoedigheid als wel betaamde, maar naar de omstandigheden des tijd en van het land, dat nog in onwetendheid en duisternis lag, had verkondigd, aangeklaagd, en door de opstokers en andere handlangers van de geestelijke van Arras in de gevangenis gezet.

Toen men hem voorbracht, wilden zijn tegenpartijders naar geen verdediging horen, maar overlegden alleen, hoe zij hem veroordelen en ombrengen zouden. Hij liet echter de waarheid niet varen, maar verdedigde haar uit Gods Woord met meer ernst en beter, dan hij ooit had gedaan.

In die tijd was er een predikmonnik, wijbisschop te Arras, bisschop van Salybry geheten, een onaangenaam, onhandelbaar mens, die zeer verblind, een gierigaard en een bedrieger was. Deze zogenaamde fijne bisschop, zo ook zijn zogenoemde geestverwanten, greep de christenen met twee woorden aan, namelijk, met de woorden ketterij en kerk, om vooral daardoor het volk te bewegen. Het eerste woord paste hij toe op allen, op wie het vermoeden rustte de nieuwe godsdienst te zijn toegedaan; met het andere woord verzachtte hij zijn razen en woeden jegens hen, die de waarheid getrouw bleven belijden. Toen hij nu met Meester Petrus sprak, maakte hij ook daarvan gebruik, en had geen ander bewijs dan dit zeggen: "Uw leer en woorden zijn ketters, ergerlijk, slecht klinkend, schandelijk, en van die aard, dat heilige oren daardoor vergiftigd en geërgerd worden." Verder: "Uw leer is tegen onze moeder de heilige kerk, haar instellingen" enz.

Toen nu de geestelijke heren te Arras deze godzalige man met gevangenschap, twistgesprekken, schampere woorden en bedreigingen lang genoeg hadden geplaagd, verklaarden zij hem eindelijk voor een halsstarrige ketter, en werd hij als zodanig veroordeeld. Aangezien zij echter niemand durfden te doden, ontwijdden zij hem, en beroofden hem van het priesterschap en alle geestelijke orden en voorrechten, en alzo werd hij, zoals zij het noemen, van hun lichaam afgesneden en aan de wereldlijke overheid bevolen, hem als een verdoemde ketter te straffen. Overeenkomstig hun bepaling, richtte men een soort van toneel op, opdat men het apenspel, dat met de ontwijding der priesters bedreven werd, te beter zou kunnen zien. Vervolgens betrad de bovengenoemde bisschop, omringd door een groot aantal priesters, het toneel, en volbracht aan hem de zogenaamde wereldlijke ontwijding.

Mr. Petrus prees God met een vrolijk hart, dat Hij hem deze eer bewezen en zijn onreine rok had uitgetrokken, waarin hij aldus geleefd had, en waarin hij ook zou verdorven zijn, indien God hem deze barmhartigheid niet had bewezen. Toen de dienaren van de antichrist hun gewone plechtigheid der ontwijding verrichtten, zei Meester Petrus bij herhaling tot hen: "Scheert, scheert, snijdt en neemt alles weg, opdat er niets overblijft, want dat heb ik van ulieden ontvangen. Maar het ware priesterschap, dat God mij inwendig heeft geschonken, waardoor ik mij aan Hem heb

overgegeven en tot een offerande geheiligd, is niet in uw macht, om mij dat naar uw goedvinden te ontnemen.

Na de volbrachte ontwijding deed men hem een wereldlijk kleed aan, en werd hij veroordeeld om tot as verbrand te worden.

Toen men hem naar de brandstapel bracht, bad hij God, dat Hij hem in de laatste strijd wilde versterken, waardoor hij zich tot Zijn eer zou opofferen. Toen vele burgers uit de stad hun pastoor zagen, weenden zij en baden voor hem tot God, terwijl sommigen hem vervloekten, zoals er gewoonlijk onder een hoop volk goeden en kwaden worden gevonden.

Vele vrome zielen werden echter door zijn gruwelijke dood getroost en gesticht, vooral toen zij zagen, dat hij zo standvastig en met een naar de hemel gericht gelaat de geest gaf.

Doch de anderen, bij wie weinig ijver gevonden werd, en die niet wisten, welke eer en heerlijkheid voor God de dood van Zijn lieve martelaren is, braakten het goede, dat zij van God ontvangen hadden, weer uit, keerden, uit vrees voor hetzelfde gevaar, tot de pauselijke goddeloosheid terug en werden verder grotere huichelaars, dan zij ooit tevoren waren geweest.

16. 1542 Executie te Bordeaux van **Aimond de la Voye**, cateur van Sainte du Foy in Agenois.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Aymont de la Voye, regent van groot Saintefois, in Agenois, boven Dordogne

[JAAR 1542]

In het jaar onzes Heeren 1541, omtrent drie weken voor het Kerstfeest, beval het hof van het parlement van Bordeaux, dat men gevangen zou nemen Mr. Aymont de la Voye, die het Evangelie predikte in de stad Saintefois, in Agenois. Door een priester uit de parochie en andere priesters in dezelfde stad werd hij aangeklaagd en beschuldigd, die zeiden, dat hun gewone inkomsten door zijn prediking waren verminderd.

Mr. Aymont werd drie dagen tevoren gewaarschuwd, om te vertrekken en de gevaren te ontvluchten. "Ik ware liever" antwoordde hij, "nooit geboren, dan dat ik dat doen zou. Het komt met de taak van een goed herder niet overeen, om te vluchten, als men de gevaren ziet komen, zoals Christus zegt, Johannes 10. Men moet blijven, opdat de schapen niet verstrooid raken. Nu dan, de Heere heeft mij de genade gegeven, dat ik u Zijn Evangelie prediken zou; en zou ik nu om één bezoeking weglopen? Men mocht eens denken, dat ik niets dan fabelen, dromerijen en andere dingen aangaande God gepredikt had, en alzo zou er grote ergernis gegeven worden. Zo bid ik u dan, daarvan niet meer te spreken; want ik weet, dat wat ik gepredikt heb waarachtig is, en, omdat te bevestigen wil ik lichaam en ziel verpanden, en met Paulus zeggen: "Ik ben niet alleen bereid om gebonden te worden in de stad Bordeaux, maar ook daar om Christus' wil te sterven."

Toen zij deze grote volharding zagen, kwelden zij hem niet meer. Als nu de beambte kwam om hem gevangen te nemen, vertoefde hij drie dagen in de stad, in welke tijd Mr. Aymont drie toespraken tot het volk hield, en met een buitengewoon geheugen verhaalde alles, wat hij in vroegere tijden geleerd had, en wilde omdat te bevestigen duizend levens daarvoor overgeven, als hij er over te beschikken had. Dit bracht het volk in beweging, daar zij zijn onschuld en liefde bemerkten en zij zeiden: "Is hij er de oorzaak niet van, dat men zo veel niet meer speelt, of zich dronken drinkt, en dat vele boosdoeners van hun kwaad afstand doen?" Zij liepen daarom op de beambte toe om hem te verlossen.

Mr. Aymont wilde dit niet gedogen en riep: "Houdt op, mijn broeders en vrienden, belet toch mijn martelingen niet; want het is Gods wil, dat ik om Zijns Naams wil zal lijden, die men niet mag weerstaan."

De raadsheren besloten en namen op zich hem gevangen te nemen, naar Bordeaux te brengen, en bevalen, dat de beambte zou terugkeren. Drie dagen daarna werd hij, door een grote menigte, naar Bordeaux geleid, waar al dadelijk vele getuigen tegen hem gehoord werden, van wie het merendeel priesters waren, uitgenomen de heer van Riverack, een grote pluimstrijker, die er zich op beroemd had, dat hij Mr. Aymont, al zou het hem ook duizend kronen kosten, zou laten verbranden. Ofschoon hij de getuigen weerlegde, gaven de rechters hem daarin toch geen gehoor, maar namen de getuigenis der priesters aan, die vooral voortdurend over het vagevuur, spraken, daar hij altijd had beweerd, dat Jezus Christus ons alleen zuivert.

Mr. Aymont weerlegde ook de eerste en tweede president. De eerste weerlegde hij, omdat de president de parochie, die de gevangene toebehoorde, voor een van zijn kinderen verkregen had, en de ander, omdat hij een neef was van de eerste, welke zijn tegenpartij was.

Voorts werd hem toegestaan zich te verontschuldigen, dat hij deed met een aantal van zeven of achtentwintig mannen, die met ere genoemd moeten worden, en van zijn onschuld getuigen waren, die echter niet ontvankelijk werden verklaard, omdat men zei, dat zij verdacht werden ook tot deze sekte te behoren.

Toen hij aldus gedurende acht of negen maanden gevangen zat, leed hij zeer veel verdriet, maar verdroeg dit alles geduldig, gesterkt als hij werd door het geloof en de hoop. Bij herhaling was hem in deze tijd gezegd en meegedeeld, dat men hem binnen korte tijd zou verbranden, welke tijding hij echter met zulk een vreugde ontving, dat zijn vijanden zich dagrover verwonderden. Hij bleef altijd welgemoed, en zei met Paulus: "Ik begeer van dit lichaam ontbonden te worden en met Christus te zijn; Christus is mijn gewin, beide in leven en in sterven."

Hij beklagde zich zeer, dat hij de waarheid niet duidelijker aan het volk had voorgesteld, zoals God hem die had leren kennen en geopenbaard door Zijn Woord. Ja, hij beklagde zich ook onder zuchten en wenen, dat hij niet had geleefd zoals het een christen betaamt, ofschoon hij voor de mensen een voortreffelijk leven leidde, waarvan ook zijn vijanden een goede getuigenis moesten afleggen.

Eindelijk, omstreeks de 28sten Augustus van het jaar 1542, maakten de rechters een einde aan zijn rechtszaak, verwierpen zijn onschuld en weerleggingen, en kluisterden hem in zware boeien, dat een zeker teken voor zijn dood was. Des woendags daarna werd hij tegen alle bevelen zeer wreed gepijnigd, opdat hij allen zou noemen, die zijn gevoelen waren toegedaan. De eerste president greep hem bij de baard, en riep tot

hem: "Zeg eens boef, spreek, want gij zijt veroordeeld; er ontbreekt ons niets meer dan uw metgezellen te kennen."

"Welke metgezellen bedoelt gij?" vroeg Mr. Aymont, "want ik heb er anders geen dan die weten en doen de wil van God mijn Vader; het zijn edellieden, kooplieden, ambachtlieden of anderen."

Toen hij gepijnigd werd, zei hij: "Dit lichaam zal sterven, maar de geest zal leven, en het rijk van God zal eeuwig duren." Als hij bijna twee uren achtereen gepijnigd werd, viel hij in onmacht, want hij was zwak van gestel; doch, toen hij weer bijkwam, zei hij: "Heere mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?"

De tweede president zei tot hem: "Gij erge Lutheraan, gij hebt God verlaten!"

Aymont antwoordde: "Wel, mijn heren, waarom pijnigt gij mij zozeer? O Heere, vergeef het hun, want zij weten niet, wat zij doen."

De president zei: "Ziet toch, deze schelm bidt voor ons."

Onder al de martelingen noemde of verklapte Aymont niemand, maar onderging de pijnigingen geduldig en zei: "Ik dacht veel meer medelijden bij de mensen te vinden dan ik nu bemerk. Nu dan, ik bid de Heere, dat ik bij Hem ontferming mag vinden."

Daarna werd hij gesloten in de gevangenis bij de toren der vrijheren, die zeer eng is, tot Zaterdags. Ten 8 uur in de morgen werd zijn vonnis gelezen, hetwelk inhield dat hij levend zou worden verbrand. Toen hem dit werd, meegedeeld, was hij niet in het minst verschrikt, en loofde God grotelijks voor Zijn genade. Toen ontboden zij bij hem Karmelieter, Augustijner en Jakobijner monniken en Minderbroeders, om hem de biecht af te nemen. Hij wilde die echter niet ontvangen, maar begeerde de pastoor van St. Christoffel, en zei tot de monniken: "Maakt u allen van hier weg, ik zal de Heere mijn zonden belijden. Gij ziet dat ik al genoeg door de mensen beroerd ben, en wilt gij mij nog meer beroering aandoen? Anderen hebben mijn lichaam, wilt gij mijn ziel wegnemen? Maakt u toch van hier weg."

Toen kwamen tot hem twee raadsheren van Longeau en van Cassagne, om hem te vertroosten; maar hij was zo sterk in het geloof, dat hij hen vertrooste. Toen hij zag, dat men de pastoor van St. Christoffel belet had, hem de biecht af te nemen, koos hij een Karmelieter, de minste onder al de monniken, die hij bij zich hield, terwijl hij de anderen liet heengaan. Zij bleven zolang alleen, totdat hij de monnik bekeerde.

Daarna bracht men hem het middageten, bij welke gelegenheid hij de vrouw en de dochter van de gevangenisbewaarder bij zich riep, tot wie hij zei: "Van mijn God heb ik mijn begeerte verkregen, want nu is het omtrent acht jaren geleden sinds Hij mij de kennis van Zijn Woord verleende. Toen kwam er als vanzelf bij mij op, dat ik om Zijns Woords wil te Bordeaux sterven zou, wat nu in vervulling gaat."

Omtrent een uur na etenstijd traden de gevangenis binnen de eerste en de tweede president van Cassagne, Mongeau en andere raadsheren. Toen begon Mr. Aymont over het avondmaal te spreken, en verklaarde, dat hij geloofde, dat, zo dikwerf de christenen gemeenschappelijk vergaderd waren, in de belijdenis van één geloof, en aldus het brood des Heeren genoten, zij dan waarachtig gemeenschap hadden aan het lichaam en het bloed van Jezus Christus, en verklaarde met een bijzondere genade, hetgeen Paulus schrijft, 1 Kor. 11 en andere plaatsen der Heilige Schrift.

De tweede president viel hem in de rede, en zei: "Wij moeten horen hoe gij denkt over het vagevuur."

Aymont antwoordde: "Dat is goed gezegd, en ik zal u mijn gevoelens medelen. Gij weet wel, dat in de Heilige Schrift vagen, zuiveren en wassen één zaak betekent, en er staat geschreven: "Hij heeft ons gewassen in Zijn bloed, Gij zijt niet verlost door zilver of goud, maar door het bloed van Christus." "En hebt gij niet gelezen, dat Paulus in zijn brieven menigmaal zegt, dat wij door het bloed van Christus van de zonden zijn gezuiverd?"

De tweede president zei, dat de brieven met de kinderen om mosterd gingen.

"Met de kinderen!" zei Mr. Aymont: "ik vrees, dat gij niet veel gelezen hebt."

Een monnik hernam: "Mr. Aymont, u zoudt hem met een woord tevreden stellen, wanneer gij slechts zeggen wilt, dat er een plaats is, waar de zielen na de dood gezuiverd worden."

Hij antwoordde: "Dat geef ik u te bewijzen. Hoe, wilt gij mij laten verdoemen en zeggen, wat ik niet weet?"

De tweede president zei: "In dit uur zult gij sterven, en denkt gij niet in het vagevuur te komen? Indien iemand sterft in een dagelijkse zonde, zal hij terstond in het Paradijs komen?"

Hij antwoordde, dat zijn geloof op God zo vast was, dat hij niet twijfelde, of hij zou heden naar het Paradijs gaan.

De president vroeg hem: "Waar is het Paradijs?" Aymont antwoordde: "Waar God met Zijn majesteit en heerlijkheid is."

De eerste president hernam: "De canones maken melding van de overledenen en van de gestorvenen, maar in uw predikatiën hebt gij nooit anders dan de armen aanbevolen."

Hij antwoordde "Wat ik deed, moest ik doen, moest ik bewijzen uit Gods Woord; maar in de canones heb ik nooit gestudeerd."

Toen vroegen zij hem, of hij de kerk en haar instellingen verachtte. Hij antwoordde: "Ik geloof, dat alles waarachtig en goed is, wat de kerk beveelt en instelt, wanneer zij door het bloed van Jezus Christus wedergeboren en op Zijn Woord gegrond is."

De president vroeg hem: "Welke kerk is dat?" Hij zei daarop: "Gij moet weten, dat *Ecclesia* een Grieks woord is, en een *vergadering* betekent, en in deze vergadering, waar de gelovigen samenkomen tot ere van God en tot opbouw van de christelijke godsdienst, daar is, naar de beloften des Heeren Jezus Christus, de Heilige Geest met hen."

De tweede president zei: "Hieruit volgt, dat er vele kerken zijn, en wanneer ook de ambachtlieden vergaderden, dan was dit ook een kerk."

Hij antwoordde: "Het schaaft niet, dat er onder de christenen vele gemeenten zijn, want Paulus zegt wel: "Al de gemeenten, die in Galatië zijn, en nochtans maken alle gemeenten maar één kerk uit."

Toen zei de raadsheer van Longeau: "De kerk, waarvan gij spreekt, is die niet, waarin de artikelen van het geloof van staat: "Ik geloof één heilige algemene kerk."

Waarop hij antwoordde: "Ik geloof waarachtig aan die."

De tweede president vroeg, wie het hoofd van die kerk was.

Hij antwoordde: "Jezus Christus."

De president hernam: "Is het de paus niet?"

Hij antwoordde: "Nee!"

Toen zei de president: "Wat is hij dan?"

Aymont antwoordde: "Hij is een dienaar wanneer hij een man van eer is, want de bisschoppen zijn dienaren, zoals er staat 1 Kor. 4, vs. 1, waar Paulus zegt: "Alzo houd ons een ieder mens als dienars van Christus en uitdelers der verborgenheden Gods." Men vroeg hem, of hij niet aan de paus geloofde, waarop hij antwoordde, dat hij hem niet kende.

Zij vroegen hem, of de paus niet een nakomeling van St. Petrus was. Hij antwoordde: "Wanneer hij gevestigd is op het waarachtig fundament Jezus Christus, dan geloof ik, dat, wat hij dan doet, zeer goed gedaan is."

Toen zei de tweede president: "O, arm mens, gij maakt, dat ik medelijden met u moet hebben, omdat gij uzelf gaat verdoemen.

Aymont antwoordde. "Verdoemen! Verdoemen! Verdoemen!" En riep met luider stem: "Ach, welk een vertroosting! Maar daarentegen hoop ik op wat anders; want heden zal ik mijn God zien! "Wie zal mij scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking of benauwdheid, of vervolging, of honger, of naaktheid, of gevaar, of zwaard?" Neen, niets zal mij scheiden, maar ik heb diep medelijden met u allen."

Daarna gingen zij van hem heen, doch de monniken blijven bij hem.

Toen hij uit de gevangenis werd geleid naar de plaats, waar hij sterven zou, zong hij de 114de Psalm: "Toen Israël Egypteland verliet," &. Toen hij voor St. Andries kwam, wilden zij, dat hij God, Maria en de Justitie om vergiffenis zou bidden.

God en de justitie vroeg hij om vergiffenis, doch zei, dat hij Maria niets misdaan had, en waar geen misdaad bedreven is, daar behoeft geen vergiffenis plaats te hebben.

Vandaar werd hij geleid naar St. Lodewijk, en op de tamelijk lange weg daarheen verzuimde hij niet te prediken, zichzelf versterkende en verblijdend, dat hij om de Naam van Christus mocht sterven, die om zijnentwil gestorven was. Toen zei een voerman: "Hoest eens, hoest eens, het is te lang gepredikt."

Aymont antwoordde: "Die van God is, hoort graag over Hem spreken."

Toen hij een Mariabeeld voorbij ging, riepen vele lieden hem na, en belasterden hem zeer, omdat hij het beeld niet groette, en alleen Jezus Christus aanriep. Als hij dat hoorde, riep hij met luider stem: "Ik bid U, o mijn Heere, mijn God, wil toch niet toelaten, dat ik van U wijk, of bij anderen hulp zoek dan bij U alleen."

Toen hij op de strafplaats aankwam, liet de scherprechter hem op de grond neerzitten om wat uit te rusten. Daar deelde hij de reden, waarom hij sterven moest mee en zei: "Mijn heren, ik sterf om het Woord en het Evangelie van onze Heere Jezus Christus. O, gij christenen hoort!"

Toen de koetsiers en gerechtsdienaren dit hoorden, maakten zij een grote beroerte en riepen: "Maakt haast met hem, maakt haast met hem, opdat hij niet spreke."

"Hoe," zei Mr. Aymont, "ik wil bewijzen, dat ik niet als een ketter sterf, maar als een christen." Werd hem dit toegestaan? Zij zeiden: "Neen."

Toen fluisterde hij wat in het oor van de Karmelieter, die hij had bekeerd. Daarop nam de scherprechter hem en liet hem de ladder opklimmen. Toen riep Aymont en zei: "O Heere, kom mij te hulp, en vertoef niet, en veracht het werk Uwer handen niet, vergeef het hun, want zij weten niet, wat zij doen. Mijn broeders, mijn heren studenten, ik bid u, legt u met ijver op het Woord van het Evangelie toe; er bestaat toch niets anders, wat eeuwig duurt, dan het Woord des Heeren; leert de wil van God erkennen, en vreest hen niet, die alleen macht hebben over het lichaam en niet over de geest."

Ten laatste zei hij: "Dit vlees strijdt wonderlijk tegen de geest, maar ik zal er spoedig van ontslagen worden! O Heere, in Uw handen beveel ik mijn ziel! Mijn heren, bidt voor mij!"

Dikwerf bad hij: "Heere, mijn God, in Uw handen beveel ik mijn ziel." Eindelijk werd hij door de scherprechter verwurgd en zijn lichaam verbrand. Aldus scheidde de vrome martelaar van deze wereld, in het jaar 1542.

17. Executie te Rouen van zekere **Constantin** en die andere personen, die allen van ketterij beschuldigd werden.

O. Bouncer

J. Challes

G. Fonques

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Constantinus en drie anderen

[JAAR 1542]

Te Rouaan, de hoofdstad van Normandië, was zeker iemand, Constantinus genaamd, en met hem nog **drie anderen**, die, om het zuivere, en onvervalste Evangelie, dat zij op vrome wijze beleden, als ketters veroordeeld en ter dood verwezen werden.

Toen Constantinus de wagen zag, waarmee men gewoon was het slijk en de andere onreinheden van de stad te vervoeren, en die ook bij zijn terechtstelling zou worden gebruikt, zei hij met een verblijd gemoed: "Wij zijn nu een uitwerpsel en onreinheid der wereld geworden, ja, stinkende voor de mensen. Doch, laat ons blijde en vrolijk zijn, want de reuk van onze dood zal zoet en kostelijk zijn voor God de Heere."

Aldus werden zij aan de Heere opgeofferd in het jaar na de geboorte van onze Zaligmaker Jezus Christus 1542.

Geexecuteerd te Parijs in 1540, de edelsmid Claude Lepeintre

18 Claudius de Schilder, een goudsmid, 19 jaar

[JAAR 1542]

Te Parijs woonde een jonge man, met name Claudius de Schilder (LePeintre), een goudsmid van beroep. Hij was de zoon van een schoenmaker, nog zeer jong en had nauwelijks de leeftijd van 20 jaren bereikt.

Nadat hij drie jaren te Genève had gewoond, en daarin de christelijke godsdienst was onderwezen, keerde hij naar Parijs terug, om zijn ouders, vrienden en bekenden de genade deelachtig te doen worden, die hij van God had ontvangen, en hen te brengen tot de kennis der waarheid. Door enige lieden, en wel, zoals sommigen melden, door hen, bij wie hij zijn handwerk uitoefende, werd hij bij de rechter Morin als ketter aangeklaagd en door hem gevangen genomen. Hij werd beschuldigd, dat hij van de beelden en van de wonderen, die daar onder grote toeloop van volk niet alleen werden vereerd, maar ook aanbeden, had gezegd, dat zij niet veel verschilden van de

afgoden der heidenen, en dat men die uit de kerken der christenen behoorde te werpen, wanneer men maar het minste vermoeden had, dat er afgoderij mee gepleegd werd.

Verder werd hij beschuldigd, dat hij nog enige andere dingen had gesproken, overeenkomende met de gevoelens van Luther, waarom hij op zeer wrede wijze in de kerker werd geworpen. Vijf malen werd hij zeer zwaar gepijnigd, opdat hij zijn geloofsgenoten zou aanwijzen doch tevergeefs, daar hij alles met een standvastig gemoed geduldig verdroeg.

Toen hij daarna voorgebracht werd om zijn beweringen en gevoelens te herroepen, was hij er zover vandaan, om dit te doen, dat hij verklaarde, het met zijn dood te zullen bevestigen. Hij werd daarom in het rechthuis geleid en veroordeeld, dat hem eerst de tong uitgesneden, en dat hij daarna levend verbrand zou worden. Bij het vernemen van dit vonnis veranderde zijn aangezicht in geen dele, maar hij stak zelfs de tong zover uit, als hij slechts kon, opdat de scherprechter die te gemakkelijker zou kunnen uitsnijden. De beul trok de tong met een tang naar voren, sneed die met een mes los, en sloeg en de jongman bij herhaling mee in het gezicht. Het omstaande volk nam de tong, die zich nog verroerde, op, en wierp daarmee de martelaar in het gezicht.

Van daar werd hij op een wagen naar de strafplaats gevoerd, wat met zulk een opgeruimd gelaat bij hem geschiedde, dat het niet scheen, dat hij naar de gerichtsplaats, maar naar een bruiloftsfeest of uitgelezen maaltijd ging.

Toen hij op de plaats, waar hij verbrand zou worden, was aangekomen, verliet hij zelf de wagen, en plaatste zich aan de paal. Onder geen woorden is het te brengen, welk een blijmoedig gelaat hij toonde, toen hij met een keten aan de paal werd vastgemaakt, en met welk een tevreden gemoed hij het geroep en het getier van het opgeruide volk verdroeg. Geen onbetamelijk woord of geluid liet hij horen, het bloed, dat uit de mond van zijn pas uitgesneden tong vloeyde, spuwde hij van tijd tot tijd uit, en sloeg daarbij zijn ogen naar de hemel, vanwaar hij zijn hulp wachtte. Toen het buskruit op zijn hoofd gestrooid was, en de beul hem onder bedreigingen het vuur toonde, was hij daarover in het minste niet ontzet en verlangde zelfs met een zekere beweging des lichaams naar de vlammen.

De schrijver van deze geschiedenis zegt dat het nauwelijks kan gedacht worden, dat de wijsgeren, die zovele boeken hebben geschreven over de verachting van de dood, met zulk een standvastig gemoed dergelijke wrede pijnen en martelingen konden verdragen. Aldus toonde hij bovenmenselijke krachten te bezitten. Dit geschiedde in het jaar onzes Heeren 1542.

[Zijn executie maakte diepe en blijvende indruk op **Jean Crespin**, de schrijver van het Franse Martelarenboek.]

19. 1543 Marteling in Troyes van **Jean du Bec**, vroegere priester –
Afkomstig van Épars bij Sedan in Brie. Veroordeeld om levendig voor verbrand te worden wegens ketterij.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Mr. Johannes Beck

[JAAR 1543.]

Mr. Johannes Beck, geboren te Essars, niet ver van Sedan, in Brue, zat om de leer van het evangelie geruime tijd te Parijs gevangen, en had in de gevangenis vete zware en verschrikkelijke martelingen te verduren, maar volhardde toch zeer standvastig in zijn christelijke belijdenis. Om die reden word hij van zijn Rooms priesterschap ontzet, en in de handen van de wereldlijke overheid overgeleverd, die te Troyes, in Champagne, op de wijnmarkt hem liet verbranden, en wel in de maand Juni van het jaar 1543.

20. Executie te Parijs van **François Bribard**, secretaris van kardinaal Jean van Bellay, bisschop van Parijs. –

Nog een jongeman maar kiest de dood, liever dan herroepen van de leer van het evangelie. Levendig verbrand in de plaats Maubert.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

François Bribard

[JAAR 1543]

François Bribard werd geboren te Clemon, in Solongue, van wie men zei, dat hij de secretaris was van de kardinaal van Beley. Toen hij van Straatsburg te Parijs terugkeerde, werd hij daar gevangen genomen, en, nadat hem de tong was uitgesneden, onderging hij, om de belijdenis van de leer van het evangelie, met grote standvastigheid de pijnlijke vuurdood, in het jaar onzes Heeren 1543.

Voor zijn dood redetwistte hij zo wakker en dapper met de leraren der Sorbonne, en maakte hen naar aanleiding van hun eigen uitgegeven boeken derwijze beschaamd, dat de leraar Picard, terwijl hij over hem sprak, van hem zegt: "Hij sprak aldus, dat, indien wij niet vast overtuigd waren geweest, hij ons samen zou hebben verleid."

Voor zijn dood zei dezelfde Picard: "Wanneer men hem de tong niet had uitgesneden, zou hij de gehele wereld bedorven hebben."

21. Executie te Avignon van **een boekverkoper**.

Hij wordt veroordeeld om verbrand te worden en het vonnis wordt uitgevoerd op dezelfde dag. Om de reden van zijn veroordeling aan te geven worden twee bijbels aan zijn hals gehangen; een aan de voorkant en een vanachter en verbranden met hem.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Een boekverkoper te Avignon verbrand, met een Bijbel op zijn borst gebonden

[JAAR 1543]

In de vervolging van Merindola was er een buitenlandse boekverkoper, die onder vele andere boeken ook de Latijnse en de Franse Bijbel te koop had. Toen de bisschoppen dit gewaar werden, vroegen zij terstond de boekverkoper, hoe het kwam, dat hij zulke boeken op zulke plaatsen te koop durfde aanbieden.

De boekverkoper vroeg hun wederkerig, of er niet meer aan de Heilige Bijbel gelegen was, dan aan de fraaie beeldjes, die zij onlangs in menigte voor hun vrouwen gekocht hadden. Nauwelijks had hij dit gezegd, of de bisschop van Aix hernam: "Mijn deel aan het hemelrijk wil ik er met een eed op verpanden, wanneer deze boekverkoper geen Lutheraan is." Terstond daarop liet hij hem grijpen. Een menigte priesters en vele slechte lieden schoten ogenblikkelijk toe, vielen op hem aan en riepen: "Valt aan, valt aan, op deze Lutheraan, naar het vuur, naar het vuur met hem!"

Terwijl zij hem op jammerlijke wijze voortsleepten, sloeg de een hem in het gelaat, trok de ander hem bij het haar, en wierp hem bijna ter aarde; de derde trok hem bijna de baard uit, zodat het bloed de straat kleurde, eer hij de gevangenis had bereikt.

De volgende dag werd hij voor de geestelijke rechters en bisschoppen gesteld, en op de volgende wijze ondervraagd:

"Hebt gij deze Bijbels en het Nieuwe Testament in de Franse taal in het openbaar te koop aangeboden?"

Waarop de arme gevangene antwoordde: Ja."

"Weet gij niet, dat het in de gehele christenheid verboden is, de Bijbel te koop aan te bieden of te laten drukken dan alleen in de Latijnse taal?"

"Het tegendeel weet ik; want ik heb vele Bijbels verkocht in de Franse taal, die met vergunning van de keizer openbaar in druk zijn uitgegeven, benevens andere, die te Lyon zijn gedrukt zo ook is het Nieuwe Testament onder gunstige toelating van de keizer gedrukt." Met de grootste vrijmoedigheid zei de gevangene verder: "Wilt gij, die hier in Avignon woont, alleen in de gehele christenheid een gruwel van het Testament van de hemelse Vader hebben? Waarom laat gij niet toe, dat het Testament en de geloofwaardige boeken van het genadeverbond Gods overal verkocht en verstaan worden? Wilt gij verbieden, wat de Heere Jezus Christus bevolen heeft openlijk te verkondigen en te verklaren? Weet gij niet, dat onze Heere Jezus Christus Zijn heilige Apostelen macht heeft gegeven, om in allerlei talen te spreken, opdat het heilige Evangelie aan alle schepselen in alle talen zou verkondigd worden? Waarom verbiedt gij niet veel meer die boeken en schilderijen, waarin verkeerdheden en schandelijkheden vervat zijn, waardoor de mensen tot hoererie en ontucht aangespoord worden?" Uitdrukkelijk verklaarde hij hun, dat zij daarvan in het laatste oordeel Gods rekenschap zouden moeten geven.

Toen werden de bisschoppen van Aix en andere geestelijken zo toornig, dat zij schenen te zullen barsten, en zeiden: "Wat behoeft men hem nog verder te ondervragen. "Naar het vuur, naar het vuur, naar het vuur met de ketter!" En geen woorden meer verspild!

Doch de rechter Laderius en de anderen bewilligden daarin niet zo dadelijk, want hij vond geen genoegzame reden om deze boekverkoper te doden. Daarom deed hij het

voorstel, dat, indien hij de tegenwoordige bisschoppen en geestelijken voor getrouwe en ware geestelijken en zielenherders van Gods kerk wilde erkennen, hij dan voor ditmaal met een lijfelijke boete zou getuchtigd worden, en het leven behouden.

Doch de boekverkoper antwoordde, dat hij dit met een goed geweten niet kon doen, aangezien hij met de daad bevonden had, dat zij meer van ontuchtige, zedeloze beelden, schilderijen en gezangen hielden, en die de voorkeur gaven boven de Bijbel en Gods Woord; dat hij hen daarom ook billijkerwijze voor Bachus en Venuspriesters in plaats van voor herders der algemene christelijke kerk moest houden.

Daarop werd hij op staande voet tot de vuurdood veroordeeld, en op dezelfde dag ter dood gebracht. Tot een bewijs van de oorzaak van zijn vonnis hadden zij hem twee Bijbels, de een voor de borst, de ander op de rug gehangen, die aldus met hem verbrand moesten worden.

En waarlijk, dit waren geen valse tekenen, want deze arme boekverkoper had in waarheid het Woord Gods in het hart en in de mond, daar hij niet naliet onder weg en op de gerichtplaats het volk ernstig te vermanen tot vlijtig lezen en betrachten der Heilige Schrift, waardoor velen bewogen werden tot onderzoek der waarheid. Velen mensen hinderden het zeer, dat men niet alleen de onschuldige man ter dood veroordeelde, maar dat men ook de Heilige Bijbel zulk een schande aandeed. En, daar men vreesde, dat er oproer uit ontstaan zou, lieten zij, om allen bevreesd te maken, in de stad en het omliggende land de volgende dag uitroepen, ‘dat allen, die in de Franse taal boeken bezaten, waarin van de Heilige Schrift, op welke wijze dan ook, melding werd gemaakt, die boeken op zekere plaats moesten brengen, en aan de commissarissen, die daartoe aangewezen waren, overleveren; met de waarschuwing dat, indien er later bij iemand dergelijke boeken gevonden zouden worden, hij, evenals de genoemde boekverkoper, naar lichaam en ziel gestraft zou worden.’

22. 1547 December. Executie te Bourges van **Jean Michel**, van de orde van St. Benoît, dokter in theologie.

Enkele maanden werd **een jonge scholier** in Bourges op aandrang van de monniken van St. Sulpice verbrand.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Jan Michiel en

Een zeer jonge student

[JAAR 1545]

Omstreeks dezelfde tijd strooide Jan Michiel, die vroeger een Benedictijner monnik te Bourges was geweest, doch sinds het jaar 1534, lust tot de zuivere leer had verkregen, het zaad des goddelijken Woords in de harten van vele mensen. Aangezien hij een leraar in de Heilige Schrift was, moest hij iedere Zondag in de parochiekerk, Fourchaux genaamd, waar een grote toeloop van mensen plaats had, prediken.

Toen daar de waarheid meer en meer wortelen schoot, reisde hij naar Zwitserland, om de gemeenten daar te bezoeken, waar hij volkomen in de zuivere leer versterkt en bevestigd werd.

Ook deed hij een reis naar Avignon, om met de Joden over de Hebreeuwse taal te spreken. Op zijn terugreis werd hij te Berry ontdekt, gevangen genomen, veroordeeld en naar Parijs overgebracht, waar eindelijk zijn vonnis op het ernstig aandringen van de president Liset door het parlement werd bekrachtigd.

Nadat hij op de gerichtsplaat een heerlijk gebed gedaan en het gehele volk door zijn standvastigheid zeer bewogen had, werd hij in de avond van het Kerstfeest verbrand.

Enige maanden vroeger was er ook verbrand een **zeer jonge student**, en wel op aandringen der monniken van St. Sulpitius.

23. Executie te Angers van **François Fardeau, Simon le Boyer, Jean de la Vignole, Denis Sauveau en Guillaume de Bère**. — De bisschop van Angers, Olivier, broer van de kanselier van Frankrijk gedoogde een gemeente.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Vijf martelaren te Angers

In die tijd bevonden zich te Angers vijf getuigen van Jezus Christus, te weten:

**Franciscus Fardean,
Simon le Rogier,
Jean de Vignole,
Dionysius Saureau en
Willem de Reve.**

Door oogluiking van de bisschop Johannes Olivery, hielden zij met de gemeente te Angers in het geheim bijeenkomsten. Toen dit echter bekend werd, moesten deze vijf martelaren de Goddelijke waarheid met hun bloed en zalig sterven bevestigen; ten gevolge van welke dood, als uit een heilig zaad, later vele honderden vrome christenen voortkwamen.

24. Jakobus Chobard (Jacques Chobart) geeft aan zijn moeder in de gevangenis zijn schriftelijke belijdenis om aan de rechter te overhandigen

[JAAR 1545]

In het jaar 1545 werden er in de stad Michel, in het hertogdom Bar in Lotharingen, zeer vele gelovige christenen gevangen genomen, terwijl sommigen ontvluchtten. Dit geschiedde, omdat zij met elkaar samenkomsten hielden, om de Heilige Schrift te lezen en te spreken, over de wil van de almachtige en eeuwige God.

Onder hen bevond zich ook de onderwijzer der stad, Jakobus Chobard genaamd, die met drie mispriesters had gesproken en geredetwist over de sacramenten. Hij beweerde zeer sterk, dat de sacramenten namelijk de doop en het avondmaal des Heeren,

niemand baten konden dan die deze door het geloof ontvangen. De priesters vatten dit aldus op, dat hun missen levenden noch doden helpen konden of ergens toe dienden.

Hij werd aldus door hen beschuldigd, en in de gevangenis geworpen, waar hij gedurende veertien of vijftien weken zijn gevoelens met redenen en getuigenissen der goddelijke Schrift standvastig voorstond en beschermde.

Toen men hem tot herroeping opwekte, en beloofde, dat hij en de andere gevangenen, wanneer zij boete deden of berouw toonden, vrij zouden zijn, bezweek hij niet, maar nam te vrijmoediger en vuriger de zaak ter harte, zodat hij later de belijdenis van zijn geloof zeer duidelijk en uitvoerig op schrift stelde. Hij gaf die aan zijn moeder over, teneinde die aan de rechter ter hand te stellen, maar wenste dat zij die aan niemand anders overgaf. De eenvoudige onkundige vrouw, die niet wist, wat zij deed, overhandigde de belijdenis aan de rechter, die deze uit vijandschap aan de hertog van Lotharingen, Franciscus, toezond, op wiens bevel en vonnis Chobard veroordeeld werd om levend verbrand te worden. Zonder uitstel en ook zonder de zaak naar behoren nauwkeurig onderzocht te hebben, werd het vonnis, door de hertog geveld, door de rechter ten uitvoer gebracht.

Toen Chobard naar de strafplaats werd geleid, begon hij het volk, dat hem volgde, te vermanen en te onderwijzen. De onderrechter, die ook provoost genoemd werd, beval hem te zwijgen, en zei, dat zij, die daar tegenwoordig waren, de geboden en leringen beter kenden dan hij, en dreigde hem, wanneer hij niet ophield of wilde zwijgen, dat hij hem de tong zou laten uitsnijden. Chobard sprak dan ook daarna niet meer; alleen hield hij zich bezig met God aan te roepen, te bidden en bij herhaling de woorden uit te spreken: "Mijn God, ontferm U mijner; mijn God, ontferm U over Uw getuige en martelaar."

Daarna werd hij, zonder enige beweging van zijn lichaam zachtmoedig als een lam levend verbrand. Na zijn dood werd hij door vele lieden, ook door enigen uit de raad, beklagd, dat hij, als de goede, geleerde en Godvruchtige man, zo onschuldig was omgebracht, zodat de overheid beval, dat niemand zeggen moest, dat hij als een godzalig christen de dood ondergaan had, maar wel als een ketter en boos mens.

25. Adam van Metz

[JAAR 1545]

In het jaar 1545 trok een groot aantal krijgslieden de stad Metz binnen. Slechts enkele voorname inwoners wisten van hun komst. Zij kwamen daar, om de brave lieden, die zich daar, ofschoon klein in aantal, bevonden, om het Woord Gods te horen, te overvallen en te overweldigen. Zij werden onverwacht overvallen, en waren ongewapend, daar zij aan geen vijanden gedacht hadden, zodat het zich liet aanzien, dat zij allen zouden gedood worden. Naar het oordeel van alle mensen had dit ook gemakkelijk kunnen geschieden, want de vijanden stelden zich tegen die kleine hoop als woedenden en razenden aan.

Dit zal blijken uit het verhaal van wat zij aan een oude man deden, die stil in de straat stond zonder enige stok of wapen, zoals ook het merendeel der inwoners ongewapend was. Intussen geschiedde het, dat een der inwoners aan de krijgslieden te kennen gaf, dat deze Adam het Evangelie was toegedaan, zoals men dit ook omtrent anderen

meedeelde. Toen men tegen hem schreeuwde: "Deze zijn ketterse honden," liep een deugniet naar deze oude man en zei: "Leg aan, leg aan."

Deze brave man antwoordde alleen: "Wat wilt gij van mij?"

Terstond werd een geweer op hem afgeschoten, welk schot de brave oude man in de buik trof. Hij gevoelde, dat hij gekwetst was, waarom hij in de grootste jammer uitriep: "O mijn God, help mij!"

De deugniet keerde zijn geweer om en zei: "Zo schelm! gij roept uw God aan, maar Hij zal u niet helpen," en gaf hem tevens een slag met de kolf van het geweer, zodat de ongelukkige ter aarde stortte.

Terstond liet een ruiter zijn paard het lichaam van de verslagen man vertreden. Deze Adam, die nog niet dood was, begon God, terwijl hij daar lag, aan te roepen, doch stierf spoedig daarna.

Dit bewijst, dat het toen niet geoorloofd was over God te spreken anders dan lasterende. Wel werd het toegestaan over alle helse vijanden te spreken, want zij gaven voor, dat zij de hemel verdienden, wanneer zij allen ombrachten, die de paus niet aanbaden. Aldus gedragen zij zich, die de antichrist dienen; zij zoeken alles te vernielen, wat goddelijk is, zoals alle ware christenen integendeel alles doen om, wat verkeerd is, ten goede te verbeteren. Doch de monniken en hun aanhangers, die zich beijverd hebben om deze vervolging te bevorderen, zijn er nog niet en het einde van hun kwade voornemens is nog niet daar, doch hiernamaals zullen zij gewaar worden wat hun bereid is. Mag de Heere echter hun de ogen openen en hun harten bewegen, vooral hun, die door onwetendheid zondigen, opdat zij met de anderen niet veroordeeld worden.

26. 1545. Executie te Parijs van **Pierre Chapot**

De veroordeling van deze jonge Dauphinois, is omdat hij in Parijs Bijbels had verkocht, vertaald in het Frans.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Pieter Chapot

[JAAR 1545]

Pieter Chapot, geboren in Dauphiné, was een geleerde, jongeman, die in deze hachelijke en gevaarvolle tijd ook tot het volk des Heeren geroepen werd. Hij verliet zijn woonplaats Genève, om een reis te doen in Frankrijk, en hield zich enige tijd bij een boekdrukker te Parijs op, om de drukproeven na te zien der boeken, die daar gedrukt werden. Terwijl hij daar was, betuigde hij dikwerf, in tegenwoordigheid van enige geloofwaardige lieden, dat hij bereid was, om te lijden voor de Naam van onze Heere Jezus Christus, wanneer de nood dit vereiste, wat hem God ook liet overkomen. Om tot het verhaal van hem te komen, moet men weten dat hij enige boeken van Genève liet komen, om door het lezen daarvan de kerk van God enig nut aan te brengen, voor hen die enige begeerte toonden, en behoefte hadden, om zich door behulp van deze boeken te laten onderwijzen.

De grote ijver, die hij daarbij toonde, was oorzaak, dat hij in handen kwam van zekere Jan Andries, boekverkoper aan het hof van Parijs, die langs geheime wegen zijn best deed, om de kopers en de verkopers der boeken te betrappen. Hij deed dit, omdat hij

daartoe omgekocht was door de president Liset en door de leden van de Sorbonne te Parijs. Eindelijk werd hij overvallen en gestraft door een rechtvaardig oordeel van God, en wel door een beroerte, tengevolge waarvan hij op het veld stierf, zonder berouw of belijdenis van zijn bedreven misdaden.

Toen Chapot nu gevangen werd gezet, wat door de commissaris van de kamer te Parijs was bevolen, en wel in de vakantietijd daar, gaf hij zeer gegronde redenen voor zijn geloof op, onder betoning van zeer uitnemende zedigheid. De raadsheren, die met de behandeling van deze zaak waren belast, voeren als razenden en dollen tegen hem en alle andere gelovige christenen uit. Zij verhoorden deze Chapot niet alleen in zijn redenen, maar gingen zover, dat zij met hem in twist geraakten in dat de tegenwoordigheid van de leraren der Sorbonne. Voor zij dit deden, had Chapot een uitvoerige rede voor hen gehouden, waarin hij in het brede aantoonde, wat het ambt was van de rechters van dit hof; te weten, dat zij zich niet door de beschuldigingen van andere personen moesten laten meeslepen in de zaken, die de godsdienst betreffen, aangezien de Heilige Schrift daarin moest oordelen en de twist beslechten, wanneer de mensen het daarin niet met elkaar eens kunnen worden. De Schrift was de ware toetssteen, waaraan men beproeven kon, of een leer van goede of valse gehalte is; en dat het hun derhalve betaamde deze toetssteen ter hand te nemen en er kennis van te hebben, voornamelijk als er spraak is om iemand van valse leringen te beschuldigen, en daarover geen oordeel te vellen naar de wil en de begeerte van andere lieden. En, indien het hun behaagde zijn leer onpartijdig door de leraren te laten onderzoeken, verzocht hij hun, om het daarbij te laten, en dat dit dan voor de raad mocht plaats hebben, want hij was van zijn goed recht verzekerd, alsmede van hun onpartijdig oordeel, en dat zij omtrent hem niets anders zouden bespeuren, en ook geen ander oordeel over hem zouden kunnen uitspreken, dan dat hij een oprecht, vroom christen was en geen ketter.

Deze rede beviel de leden van het hof zeer goed. Zij lieten daarom drie leraren roepen, te weten: Mr. Nikolaas Clericus, deken van de faculteit der godgeleerdheid, Johan Hiccard en Nicolaas Maillard, gezworen vijanden der waarheid, die, in het begin dit weigerden, daar men zich aan hun mededelingen en inzichten had overgegeven, en antwoordden, dat het onbehoorlijk zou zijn, en van verkeerde gevoelens zou getuigen, indien men tegen de ketteren zou redetwisten. Evenwel lieten zij zich door de goedheid van Chapot bewegen, om eindelijk met hem een gesprek te houden. Bij zijn verantwoording beriep hij zich op niets anders dan op de Heilige Schrift; terwijl zij integendeel niets anders bijbrachten dan de besluiten van kerkvergaderingen, gewoonten, bepalingen en andere beuzelachtige dingen. Doch Chapot kwam gedurig terug op de onbedrieglijke regel van Gods Woord; en hield staande, dat alle bepalingen en sluitredenen altijd behoorden gericht te worden naar de regel van Gods Woord. Hij verlangde derhalve van de rechters, dat zij alle meningen en aanzien van personen zouden laten varen, om eenvoudig onderzoek te doen naar de waarheid en oprechtheid, zonder zich daarvan door iets anders te laten aftrekken.

Deze heren en leraren werden derwijze met spijt en toorn vervuld, dat zij overluid begonnen te schreeuwen en te roepen; ja, zij knarsten op de tanden, gingen vandaar weg, en verweten de leden der kamer van het parlement, dat zij door hen waren misleid, om, volgens de begeerte van een schelmse en doortrapten ketter, hen te ontbieden, teneinde in hun tegenwoordigheid te laten redetwisten over artikelen, die

reeds vroeger door hen waren veroordeeld en bestraft, en bedreigde hen derhalve, om hen voor deze handelwijze ter behoorlijke plaats te zullen aanklagen.

Toen Chapot hun twist en gekijf hoorde, wilde hij nog eens herinneren, wat hij al had voorgehouden; doch dit werd hem niet toegestaan, en wel wegens het groot gerucht en oproer, dat deze vervolgers en wijze leraren der hogeschool van Parijs verwekten, terwijl zij schuimbekten van woede en op hun borsten sloegen, tot een teken van berouw, dat zij gevoelden van zover in een twistgesprek met een ketter te zijn getreden.

Nadat zij vertrokken waren, zei de beklagde tot de heren: "Gij hebt geboord, mijn goede heren, dat deze lieden, op wie de waarheid schijnt te steunen, niets anders weten bij te brengen dan bedreigingen en geschreeuw; derhalve is het niet langer nodig u de rechtvaardigheid van mijn zaak in het licht te stellen; want deze leraren hebben mijn zaak genoeg gerechtvaardigd, daar zij mij niet hebben kunnen bewijzen, dat ik enige dwaling aankleef, noch door de Schrift, noch door enige andere voldoende redenen, die zij tegen mijn bewering konden bijbrengen.

Daarna viel Chapot op de knieën, hief de samengevouwen handen naar de hemel, en richtte zijn bede tot God bij wijze van dankzegging, en bad God, dat Hij hem Zijn genade wilde verlenen, teneinde zijn zaak te kunnen verdedigen en beschermen, en Hij het achtbaar gezelschap, dat daar verzameld was, wilde ingeven om naar waarheid te oordelen, alles tot Zijn eer.

Nadat zij Chapot hadden doen weggeleiden, ontstond er grote twist tussen de voorzitters en de raadsheren, waarbij zij derwijze op elkaar verbitterd waren, dat er vrees bestond voor bloedstorting; zodat Chapot enig uitzicht had om ontslagen te worden, zo niet de aanbrenger van zijn rechtsgeding, die een gezworen vijand was van hen, die de ware godsdienst waren toegedaan, met gestrengheid er op aangedrongen had, om hem te doen sterven, al ware het zoals hij zei, om geen andere reden, dan dat men verboden boeken bij hem had gevonden.

Chapot werd terstond geroepen, om hem dit te vragen. Hij antwoordde, dat hij verscheidene boeken bezat, waarvan het merendeel Bijbels waren, te weten de boeken des Ouden en Nieuwe Testaments, terwijl de andere beschouwingen en uitleggingen daarvan bevatten. Hij zei verder, dat zij hierop met ernst moesten letten, en wel uit vrees, dat, wanneer zij alle boeken veroordeelden, die te Genève gedrukt waren, men hen zou belasteren, dat zij de Bijbel en de Heilige Schrift zulk een haat en nijd toedroegen, welke boeken nochtans door Gods wonderbaar bestuur door alle mensen aangenomen en voor heilig, ja, zelfs door de ketteren, als de onveranderlijke waarheid werden erkend. En, wanneer zij deze nu veroordeelden en verwierpen, zou men hen van onuitsprekelijke goddeloosheid beschuldigen. Wat nu verder de andere boeken betrof, hield hij staande, en erkende, dat zij uit de Bijbel geput en overeenkomstig met de leer van de kerkvaders waren.

Het besluit, zijn antwoord en zijn redenen hadden derwijze op hun gewetens gewerkt, dat zij Chapot zochten los te laten; doch de onbeschaamdheid van sommigen dier leraren en de flauwhartigheid dergenen, die bevreesd waren gemaakt door de hogeschool te Parijs, bracht het zover, dat deze Chapot toch eindelijk werd veroordeeld om levend te worden verbrand. De tong zouden zij hem laten behouden, onder voorwaarde echter, dat hij tegen hun moeder de heilige kerk, niet zou spreken of haar lasteren.

Toen Chapot naar de gerechtsplaats, Maubert genaamd, geleid werd, ging de leraar van de Sorbonne, Maillard geheten, tot Chapot, en hield hem onafgebroken gezelschap, daar hij vreesde aangezien Chapot het gehele hof tengevolge van zijn toespraken in verdeeldheid had gebracht, dat het volk ook daardoor oproerig geworden was, en hij in hun handen mocht vallen.

Toen Chapot op de plaats Maubert gekomen was, verzocht hij verlof om op te staan, om volgens toelating van het hof, het volk te kunnen toespreken, opdat niemand menen zou, dat men hem als een ongelovige ter dood bracht. Maillard wilde hem dit beletten, behalve als Chapot woorden zou spreken, die Maillard hem zou voorzeggen. Chapot bad hem, dit niet te willen beletten, omdat het slechts een uur geleden was, dat hij zelf in de kapel bekend had, dat zijn leer de zuivere en ware leer der zaligheid was. Maillard antwoordde, dat er redenen bestonden, waarom men het volk die niet moest inscherpen.

Toen hij nu door twee mannen op de kar gezet werd begon hij, zijn hoofd naar alle richtingen wendende, het volk aldus aan te spreken: "O christenmensen! O christenmensen!"

Toen hij wilde voortgaan, overviel hem een flauwte, die hem slechts toeliet met een zwakke stem en de ogen naar de hemel geslagen te bidden: "Heere God, hemelse Vader, geef mij sterkte en moed, die ik altijd van U begeerd en afgebeden heb, opdat ik de mensen rekenschap mag geven en belijdenis afleggen van mijn geloof, teneinde zij mogen weten en erkennen, dat ik geen ketter ben, maar in alle opzichten en artikelen overeenstem met de ware christelijke kerk."

Daarop verhief hij weer vrijmoedig zijn stem en zei: "OO christenmensen, ofschoon gijlieden ziet, dat men mij hier ter dood wil brengen als een kwaaddoener, en, ofschoon ik mij voor God aan alle zonden schuldig ken, zo is het voor u allen kennelijk, dat ik nu bereid ben als een oprecht christen te sterven, vast gelovende in God de Vader, de almachtige Schepper van de hemel en der aarde. Ik herhaal het, in God, Die het begin en de oorsprong van alle dingen is, en in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, onze Heere, Die de eeuwige wijsheid is van voor de grondlegging der wereld, door Wie alle dingen zijn gemaakt in de hemel en op de aarde, Die door Zijn lijden en sterven ons verlost heeft van de slavernij des eeuwige doods, waarin wij bedolven lagen door de val en de ongehoorzaamheid van Adam en Eva. Ik geloof ook, dat Hij ontvangen is van de Heilige Geest en geboren uit de maagd Maria."

Daar hij nog verder wilde voortgaan, viel Maillard hem in de rede en zei: Mr. Pieter, het is juist op deze wijze, dat gij voor het volk vergiffenis moet verkrijgen van de maagd Maria, die gij zo zwaar vertoornd hebt zonder verder iets meet, te zeggen of te prediken; denk veeleer aan uw geweten.

Daarop antwoordde Chapot: "Mijnheer, ik bid u, laat mij spreken, want ik zal niets zeggen, wat een christen onbetamelijk is. Aangaande de maagd Maria heb ik niets miszegd en ik zou ook niet willen, dat ik haar had vertoornd."

Maillard antwoordde daarop: "Toch moet gij haar aanbidden, of anders zult gij levend worden verbrand."

Chapot keerde zich weer naar het volk, en vervolgde met de twaalf artikelen des christelijken geloofs, bewees dat de Vader, de Zoon en de Heilige Geest niet meer waren dan één God, onderscheiden in drie Personen, die wij alleen moeten aanbidden door Jezus Christus, Zijn Zoon, onze Heere.

En, aangezien deze valse handhaver van de maagd Maria hem onophoudelijk bemoeilijkte en lastig viel, betuigde hij aangaande het artikel: "geboren uit de maagd Maria," dat hij het altijd voor zeker en gewis had gehouden, en tot zijn dood toe zou belijden, dat zij maagd was voor, in en na de bevalling, en achtte haar zeer gelukkig onder alle heiligen, daar zij de vrucht van onze Verlosser gedragen had, die is Jezus Christus, onze Zaligmaker en onze Gezalfde.

Terwijl hij nu verder wilde spreken over het artikel van het nachtmaal, en het onderscheid tussen de roomse mis en het nachtmaal des Heeren, werd hij in het spreken verhinderd, terwijl er gemor ontstond onder de leden van de Sorbonne. Men haastte zich, om hem zo spoedig mogelijk ter dood te brengen. Terwijl men hem ontkleedde, richtte hij met een ijverig gemoed zijn gebed tot God, en bad voor zijn rechters, die hem ter dood hadden veroordeeld.

Maillard zei, dat hij daaraan weldeed, aangezien hij de maagd Maria als zijn voorspraak zo weinig had geacht. Toen Chapot ontkleed, omhoog getrokken en verheven was, sprak Maillard andermaal: "Zeg maar eens het "Ave Maria" op, en gij zult verwurgd worden."

Dit was toen de grootste gunst, die zij betoonden aan hen, die God wilden verloochenen.

Doch Chapot riep onophoudelijk: "Heere Jezus, Davids Zoon, ontferm U mijner".

En, aangezien Maillard hem zeer ruw duwde, verontschuldigde hij zich en zei: "Kunt gij van mij vergen, dat ik zal spreken, terwijl ik met dit touw worden gewurgd?" Daarop zei Maillard: "Spreek alleen, Jezus Maria," of men zal u anders levend verbranden. Sommigen zeggen, dat hem in de benauwdheid der pijn de woorden "Jezus Maria" uit de mond vielen, maar dat hij terstond daarop zei: "O Heere wat heb ik gedaan? Vergeef het mij! O Heere, U alleen komt de eer toe."

Maillard liet daarop het touw dichter toetrekken en hem verworgen; nochtans gevoelde hij de vlammen en de hitte van het vuur.

Terstond nadat dit afgelopen was, ging Maillard bij de kamer van het parlement zijn beklag doen over het verkeerde, dat men vreesde veroorzaakt te zijn door de toespraken, die Chapot in het openbaar gehouden had. Hij had hem, ten gevolge van hun vroegere toelating, waarover groot gemor ontstond, niet kunnen beletten te spreken, maar, indien men dit in het vervolg ook aan anderen zou toestaan, zou de goede zaak ten enenmale tenietgaan.

Hij viel eindelijk het hof in deze zaak zo moeilijk, dat er besloten werd, de martelaren bij het verlaten van de gevangenis de tong uit te snijden, zoals gebruikelijk was, zonder enig aanzien van personen, opdat het volk door hun toespraken niet zou verleid worden. Na die tijd werd deze wreedheid gestreng toegepast, tenzij iemand de leer van het Evangelie herriep. Die zou worden vergund de tong te behouden, opdat de dwaling voor het volk zou kunnen herroepen worden.

27. Executie te Toulouse van **François d'Augy**, veroordeeld wegens de colportage van religieuze geschriften door Parlement Toulouse

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Frauciscus d'Augy

[JAAR 1545]

Toen Franciscus d'Augy weer van Genève naar Frankrijk was teruggekeerd, werd hij te Nonnay, in Vivarais, gevangen genomen, en door het parlement veroordeeld om levend verbrand te worden, zoals ook geschiedde.

Met grote ijver was hij bezielde, en hij heeft een heerlijke belijdenis zijns geloofs afgelegd. Toen hij in het midden der vlammen stond, hoorde men hem met luide stem roepen: *"Weest getroost, lieve broeders, ik zie de hemel geopend en de Zoon Gods staan, Die mij tot Zich nemen wil."*

Door deze woorden werden velen van de omstanders derwijze gesterkt, dat zij hem met luide stem betuigden dat zij, zoveel God hun gaf, hun geloof zouden belijden, bij welke gelegenheid er niet veel aan ontbrak, of zij hadden hem moeten volgen. Doch in die tijd kwam niemand er door in gevaar.

28. **Pierre Leclerc, Etienne Mangin, Michel Caillon, Jacques Bouchabu, Jean Brisebarre, Henri Hutinot, François Leclerc, Thomas Honnoré, Jean Baudoin, Jean Flesche, Jean Piquery, Pierre Piquery, Jean Matiflon, Philippe Petit.**

En een man genoemd **Couberon** die hen aanmoedigde

En **M Piquery**, die werd opgehangen wegens jeugdige leeftijd

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Veertien burgers te Meaux, in Brie verbrand

**Petrus de Klerck,
Stefanus Manginus,
Jakop Bouchebee,
Jan Brisebarre,
Hendrik Hutinot,
Thomas Honoratus,
Jan Boudovin,
Jan Flesche,
Jan Piquery,
Pieter Piquery,
Jan Matheston,
Filippus Petit,
Michiël Caillon, en
François de Klerck,**

En de Jongeling Michiel Piquery En een wever

[JAAR 1546]

Tot de steden van Frankrijk, waar het Evangelie van Jezus Christus gepredikt was, en die het Woord Gods met ijver hadden aangenomen, moet vooral gerekend worden de stad Meaux, in Brie, aan de rivier de Matne, tien mijlen van Parijs gelegen. Onder de heerschappij van de boze antichrist waren er zeer weinige steden, waar de Godzalige leer met zulk een grote ijver werd ontvangen, met zo vurig verlangen begeerd, zo gemakkelijk zich uitbreidde, en met zulke standvastigheid werd beschermd en vastgehouden als in genoemde stad.

Het middel, waardoor God de Heere deze stad heeft verlicht door Zijn helder schijnend Woord, was *Willem Briçonnet*, bisschop in deze stad, een geleerd man, bezielde met ijver om de waarheid te belijden, en vervuld van de zucht om die te verbreiden.

Toen hij pas in zijn bisdom kwam, ging hij, zoals een goed herder betaamt, zijn gemeente, in zijn bisdom gelegen, bezoeken, en vond daar het volk geheel vervreemd van de kennis van God en als verlaten, want, wat hun door de Minderbroeders en andere bedelmonniken onderwezen was, diende alleen tot voordeel van de kloosters en tot vulling van de buik der monniken. Toen de bisschop hun loosheid en hun bedrog zag, verbood hij hun, door een heilige ijver bezielde, in zijn gehele bisdom te prediken, en stelde in hun plaats andere Godvruchtige mannen aan, onder wie zich bevonden Jakobus Faber, Stapulanus, Michaël Arandensis, Martialis en Gerardus Rufus, door wier vlijt en ijver, als ook door de goede gezindheid van de bisschop, die de waarheid Gods verkondigde, en geen kosten spaarde om geschikte boeken daartoe te verkrijgen, de kennis van het Evangelie spoedig werd uitgebreid. Door het gehele koninkrijk weerklonk dit lofwaardig gerucht, dat menigeen met ingenomenheid hoorde, maar anderen zeer verbitterde en ergerde.

Intussen schoot het zaad, dat in de gemeente uitgestrooid was, dagelijks meer en meer op, en bracht overvloedige vruchten voort tot vertroosting en zaligheid der uitverkorenen, totdat de satan, de vorst der duisternis en de vijand van het zalige licht, de val van zijn rijk zag, en van zijn gewone middelen begon gebruik te maken, namelijk van de grauwe monniken, die de bisschop Briçonnet voor de hoogste raad lieten roepen en hem van ketterij beschuldigden. Bij deze monniken sloten zich de leraars van de Sorbonne en andere vijanden der Evangelische waarheid aan.

De handlangers van de duivel vielen eerst *de bisschop aan, die zij gemakkelijk tot afval wisten te verleiden.*

Daarna besprongen zij met meerder geweld de anderen. Van hen, die zij vast en sterk in het geloof bevonden, werden sommigen verbrand, onder wie zich een jongeling bevond, **meester Jakob (Jacques)** genaamd. Hij was een onderwijzer, die met zulk een ijver de leer der waarheid bevorderde, dat hij het eerst te Parijs verbrand werd om de zuivere leer van het avondmaal die toen bij zeer weinig mensen bekend was.

Sommigen werden gezeseld, anderen onder grote schande op het schavot tentoongesteld, verjaagd of uit Frankrijk gebannen. Ja, de vijanden van het evangelie

rustten niet, voordat de vrijheid tot de verbreiding der waarheid was ontnomen, en het heldere licht en de zaligmakende kennis die vroeger zo heerlijk scheen en bloeide, was onderdrukt en vernietigd. Nochtans konden zij, met alles wat zij deden, niet zoveel uitrichten, dat zij de kennis der waarheid, die in de harten van vele mensen was ingedrukt en bevestigd, uitroelden of vernietigden. Want, toen de goedgezinde lieden, in wier harten de vrees Gods en de kennis leefden, ondervonden, dat de waarheid in het openbaar niet meer kon worden beleden, begonnen zij geheime vergaderingen samen te houden, naar het voorbeeld der Profeten, die onder Achab, en van de christenen, die in de eerste bloei der kerk leefden, die, om de gruwelijke vervolgingen te ontgaan, geheime plaatsen bezochten, die geschikt waren om te bidden. Aldus kwamen ook deze Godvruchtige lieden, naar de gelegenheid zich voordeed, nu eens in een huis, dan weer in een grot, soms ergens in een wijngaard of woud samen. In zodanige samenkomst vertroostte, vermaande en onderwees hij, die het meest in de Heilige Schrift ervaren was, de anderen uit Gods Woord. Wanneer dit afgelopen was, baden zij eendrachtig vurig de Heere aan, wensende en hopende, dat Frankrijk weldra het Evangelie mocht aannemen, en niet langer het boos en goddeloos geweld van de antichrist verdragen.

Eindelijk, nadat zij geruime tijd gewacht hadden, en er in het geheel geen verbetering of verandering in de godsdienst plaats had, ja, de verfoeilijke bijgelovigheden en schandelijke gruwelen, door de paus ingevoerd, dagelijks toenamen en ingang verkregen, begonnen sommigen, die wat vuriger van geest waren, en zich van de tijd aan, dat zij de kennis der waarheid hadden ontvangen, van alle afgoderij onbesmet bewaard hadden, *volgens zekere regel van een christelijke gemeente zich te verenigen in het jaar onzes Heeren 1546.*

Om dit tot stand te brengen vonden zij bijzondere aanleiding in de buitengewoon schone verordening der Waalse gemeente te Straatsburg ingesteld, die bij ieder Godzalige bekend is, welke ook enige van hen hebben bezocht, die met vlijt er kennis van namen. De voornaamste ontwerpers en bestuurders in deze gehele zaak waren **Stephanus Manginus**, een zeer goed en bejaard man, **Petrus de Klerck**, een volkammer van beroep, doch in de Heilige Schrift zeer goed geoefend, in de taal, die men in Frankrijk gewoonlijk spreekt.

Met enige anderen, ten getale van veertig à vijftig, hielden deze samen raad, om een dienaar onder hen te kiezen, die hun het Woord Gods zou verkondigen en de sacramenten bedienen. Deze zaak werd niet lichtvaardig en onbedacht begonnen, want, toen zij allen met eenparige harten enige dagen met vasten en bidden hadden doorgebracht, werd Petrus de Klerck met algemene stemmen tot hun dienaar gekozen, die zijn ambt met naarstigheit en ijver bekleedde, en al de broeders des Zondags en op heilige dagen samen bracht in het huis van Stefanus Manginus.

In zulke vergaderingen legde hij hun de Heilige Schrift uit, naar de genade en het verstand hem door God geschonken. Zij zonden ook samen hun gebeden tot de almachtige God, en zongen psalmen en geestelijke liederen. Daar vierde zij ook eens of meermalen het avondmaal zoals het door Christus was ingesteld, na de belofte te hebben afgelegd de Roomse afgoderij niet meer te willen aanhangen. Deze kleine vergadering breidde zich in korte tijd dermate uit, dat het aantal, dat daar samenkwam, spoedig klom tot drie of vierhonderd mensen, zowel mannen als vrouwen, jongen en bejaarden, niet allen uit de stad, maar ook uit de dorpen, zelfs vijf á zes mijlen in het rond. Dit was de reden, dat zij door enige boze mensen werden verraden en

beschuldigd. Hierbij werden zij door sommige goedgunstige lieden gewaarschuwd, dat zij zich voor de lagen en listen zouden wachten. Zij antwoordden echter, dat al de haren van hun hoofd geteld waren dat er geschieden moest, wat de Heere behaagde.

De 8ste September in het jaar 1546, de dag waarop de roomsen de geboorte van Maria vierde, des ochtends omtrent zeven uur, kwam er een bode bij de overheid, die zei, dat zij nu hun samenkomst aanvingen. Toen de overheden dit vernamen, kwamen zij en de ambtman met zijn dienaren, handlangers en ook de provoost of Rooderoede met zijn dienaren en knechten, die belast zijn het land te beveiligen tegen moordenaars en ander slecht gespuis.

Deze kwamen aan het huis van Manginus, en gingen de kamer binnen, waar de anderen waren samen gekomen. Petrus was juist bezig aan de gemeente een plaats uit te leggen en te verklaren uit de eerste brief van Paulus aan de Korinthiërs. Enige ogenblikken bleven zij stil staan, alsof zij verwonderd waren. Eindelijk vroeg de overheid, wat al die lieden daar deden, en waarom zij niet naar hun kerken gingen. "Zij doen," zei Petrus, "wat gij nu ziet, doch houdt u een weinig stil, totdat wij geëindigd hebben."

De anderen zeiden, dat zij gevankelijk met hen moesten mee gaan. "Welaan," zei Petrus "wanneer dit de Heere alzo behaagt;" en hij liet zich terstond binden. Deze zachtmoedigheid volgden de anderen ook na, zo mannen als vrouwen, ten getale van twee en zestig.

Onder deze bevond zich een meisje, dat door haar jeugd niet wist, met welke grote haat de waarheid van het Woord Gods werd verdrukt. Toen deze zag, dat zij gevangen genomen werd, omdat zij in zulk een heilige en eerwaardige vergadering tegenwoordig geweest was, zei zij tot de overheid: "Wanneer u mij in een bordeel of andere schandelijke plaats had gevonden, zou u mij niet aldus laten binden."

Doch de overheid legde haar het zwijgen op, en aldus werd deze gehele menigte naar de stadsgevangenis gebracht. Het was waarlijk een wonderlijke zaak, te zien hoeveel mannen en vrouwen zo gewillig en zachtmoedig door zo weinige dienaren geleid werden. Indien zij enige weerspanning hadden willen betonen, zouden zij gemakkelijk door ouders en vrienden, die in de stad waren, zijn verlost geworden. Zij wilden dit echter niet doen, en gingen zelfs vrolijk en opgeruimd langs de straat en zongen Ppsalmen, vooral de 79ste Psalm: "Heere, de heidenen zijn in uw erfdeel gevallen; zij hebben uw heilige tempel ontheiligd."

De heidenen zijn in Uw erfdeel gevallen;

Zij hebben ontheiligd onder hen allen

Den tempel schoon en daartoe afgelopen, enz. Vertaling P. Datheen)

Toen zij in de gevangenis waren gesloten, begon men hun aangaande hun samenkomsten te ondervragen. Onder andere dingen, waarmee zij hen beschuldigden, was het voornaamste en ergste, dat zij het Avondmaal des Heeren gehouden hadden. Men hoeft niet te vragen, hoe de pausgezinden en monniken om deze zaak alleen beroerd en woedend waren, vooral toen zij zagen, dat zij geheel in verachting zouden geraken wanneer deze hun grote waardigheid, die zij reeds lang ongedeerd hadden opgehouden, vallen zou in de handen der ongeleerde ambachtslieden; wanneer ook de vette offerande, die niet gehouden werd ter gedachtenis van Christus, maar alleen ten bate van de keuken en de buik, als rook verdwijnen zou.

Toen men nu alles ondervraagd had, wat tot verdrukking der onschuld en der waarheid dienen kon, bond men hen als schapen en lammeren, wierp hen op de wagen zonder stro of iets anders, dat tot gemak kon dienen.

Aldus werden zij zonder verpozing met de grootste spoed naar Parijs gevoerd; zodat sommigen van hen, die door ouderdom en zware arbeid zwak en gebrekkig waren, door de ongebaande weg en het schokken van de wagen, zeer gekneusd en verminkt waren voor zij op de pijnbank, waarop men hen zou ondervragen, gelegd waren. Zij leden daar zware pijnigingen, vooral de veertien mannen, die door de hoge raad te Parijs ter dood veroordeeld werden.

Deze mannen waren: **Petrus de Klerck, Stefanus Manginus, Jakop Bouchebee, Jan Brisebarre, Hendrik Hutinot, Thomas Honoratus, Jan Boudovin, Jan Flesche, Jan Piquery, Pieter Piquery, Jan Matheston, Filippus Petit, Michiël Caillon, en François de Klerck**, die allen werden veroordeeld om op een stuk gevlochten tiendwerk voorgesleept en levend verbrand te worden op de grote markt te Meaux, op een geschikte plaats, naast het huis van Manginus, waar zij hun samenkomst hadden gehouden.

De anderen, die niet zo vast en volstandig waren in de godzalige leer, ondergingen niet zulk een wreed vonnis, maar moesten toch veel uitstaan; want sommigen werden geselsd, anderen gebannen, enige werden te schande gesteld, om namelijk toeschouwers te zijn van de dood der genoemde mannen, onder wie er één was, die onder de armen met touwen werd gebonden en alzo opgehangen, met een strop om de hals, opdat hij te beter het ter dood brengen der anderen zien zou.

Sommige vrouwen werden ook veroordeeld, om haar mannen met schande te zien ombrengen.

Eindelijk bepaalde de raad ook en beval, dat het huis van Matiginus, waar zij gewoon waren geweest samen te komen, tot de grond moest worden afgebroken, tot een eeuwige gedachtenis van zulk een boze daad, zoals zij dit noemden; en dat men op die plaats een kapel zou oprichten, waar men ter ere van hun afgod, die zij uit het brood scheppen en maken, elke Donderdag een plechtige mis zou doen, waarvan de kosten betaald zouden worden uit de bezittingen van hen, aan wie alles op wrede wijze ontnomen was. Zie daar wat in het voortreffelijke vonnis te Parijs vervat was.

Toen het vonnis door de raad was geveld, was de duivel niet tevreden met het bloed der rechtvaardigen, daar hij zag dat daarmee niets gewonnen was, om zijn rijk te versterken, maar veel meer, dat hij overwonnen en beschaamd zou worden, wanneer deze in de belijdenis der waarheid standvastig bleven. Op allerlei wijze benaarstigde hij zich dan ook, om hen van hun geloof af te trekken, en hun standvastigheid aan het wankelen te brengen, wanneer hij die niet met geweld kon verbreken. Als een vorst en ingever van alle kwade raad blies hij de rechters in, dat zij deze veertien, die ter dood veroordeeld waren, in de kloosters moesten plaatsen, de een van de ander gescheiden, en dat zij alzo ieder in het bijzonder moesten beproeven.

Doch, toen zij alles beproefd hadden, en bevonden, dat deze mannen standvastig en onwankelbaar waren, en men hen niet in het minst van hun geloof kon afbrengen, leverden zij hen aan Gillis Berthelot, de beampte, over, om hen naar Meaux over te brengen, en daar het vonnis aan hen te voltrekken.

Deze veertien mannen werden op een wagen gelegd, en, om hun allerlei verdriet aan te doen en van allen troost te beroven, reden er twee leraars van de Sorbonne, dokter

Maillard en dokter Picard, op ezels nevens de wagen, die hen zonder ophouden met schandelijke woorden aanvielen, om de Ggodvruchtigen van het geloof af te trekken, zo zelfs, dat Petrus de Klerck met een verontwaardigd gemoed tot Picart zei: "Ga van ons, gij Satan, en verhinder ons niet aan God te denken."

Terwijl zij deze treurigen tocht met grote moeite, pijn en onderverzoeking deden, liet God iets geschieden, dat waardig is te worden verhaald, en dat die beklaglijke lieden, welke naar lichaam en ziel zeer gekweld, benauwd en verslagen waren, zeer versterkte en bemoedigde. Toen zij namelijk door het bos van Luren, dat drie mijlen van Parijs licht, reden, kwam hen uit het naaste dorp Couberon, iemand tegen, **die wever van beroep** was. Hij liep naast de wagen, en vermaande hen, dat zij fromelijk in de belijdenis der waarheid moesten volharden. "Mijn broeders en vrienden," zei hij "weest welgemoed en sterk van hart, weest niet versaagd om van het Evangelie, zoals het behoort, een vrijmoedige getuigenis te geven."

Doch, aangezien de wagen met grote snelheid voortreed, zodat hij door de voorsten niet goed kon worden verstaan, stak hij zijn hand omhoog, en riep luide: "Broeders, denk aan Hem, Die daar boven in de hemel is." De dienaars en knechten, die de beambte volgden, dachten, dat hij een Lutheraan was, en wierpen hem, zonder hem iets te vragen, op de wagen, waar de anderen op lagen.

Zo zijn de wonderbare wegen des Heeren, welke niemand erkent dan zij, die Zijn wil en Zijn voorzienigheid opmerken en ondervinden. Immers, deze man, die door zulk een goddelijke ijver hen aansprak, heeft hun flauwhartigheid en moedeloosheid derwijze verzoet, vertroost en versterkt en hun krachten alzo vernieuwd, dat sommigen beleden, dat de komst van deze man hen dermate verheugde, alsof er een Engel uit de hemel tot hen gezonden was, om hen te vertroosten; zo zelfs, dat zij, die vroeger wegens grote droefheid hadden gezwegen, hun hoofd begonnen op te heffen en zich in de geest verblijdden. Alzo boezemde deze ambachtsman, uit een woest bos komende, hun goede moed in, teneinde het Evangelie van Jezus Christus te handhaven.

Toen zij in het dorp te Liuren kwamen, en het volk met grote scharen naar de weg liep, waar de wagens voorbijgingen, en deze man zagen, die zij goed kenden, riepen sommigen, dat hij een Lutheraan was, en nog meer dan enig ander, die bij hem zat, verdiende verbrand te worden, hetwelk de beambte en zijn dienaars aanleiding gaf, om hem stevig te binden.

Toen zij te Meaux kwamen, sloot men hen andermaal in de gevangenis, legde hen op de pijnbank, pijnigde en ondervroeg hen, vooral de veertien mannen; doch zij verrieden niemand van hen, die de Evangelische leer hadden aangenomen. Terwijl zij op de pijnbank uitgerekt en als vaneen gescheurd werden, was er één van hen, die zeer vrijmoedig de pijnigers en beulen toeriep en opwekte, dat zij het onzalige lichaam niet sparen moesten, dat zich zozeer tegen de Geest en de wil Zijns Scheppers weerspanning betoond had.

Des anderen daags, toen zij ter dood zouden gebracht worden, begonnen de leraren weer met hen te redetwisten, vooral over het avondmaal. Toen Picart en de anderen in het geheel niet wisten wat zij zeggen zouden, vroeg Petrus de Klerck hun, waarop zij hun verandering of transsubstantiatie grondden, en waaraan zij wisten, of zij ook, wanneer zij het brood aten en de wijn dronken, enige smaak van vlees of brood ondervonden.

Eindelijk hield men hun voor, dat wie in de oren der overpriesters wat fluisteren, dat is, hun zonden biechten wilden, deze enige genade zouden ondervinden, namelijk, dat men hun tongen niet zou uitsnijden.

Van de genoemde veertien waren er zeven, die door enige moedeloosheid, of omdat zij dachten, dat er niet veel aan gelegen was, de voorgestelde voorwaarde aannamen, en wel tot grote droefheid van de anderen, die door generlei bedreigingen of beloften hun belijdenis wilden verzaken.

Omtrent twee uur in de namiddag werden zij uit de gevangenis gehaald. De beul eiste toen van Stephanus Manginus het eerst de tong die hij gewillig uitstak. Toen de beul die uitgesneden had, spuwde Manginus het bloed uit, en sprak nog zo verstaanbaar, dat men hem drie malen hoorde zeggen "De Naam des Heeren zij geprezen!" Hij werd terstond op een stuk tiendwerk geworpen, wat men ook aan Petrus de Klerck deed, en weggesleept; de anderen werden op een wagen vervoerd.

Zij, die niet ter dood veroordeeld waren, volgden hen terstond te voet tot op de grote markt. Daar waren, tegenover het huis van Manginus, veertien galgen opgericht, en wel in het rond, ringsgewijs en nog een andere galg, wat verder van de anderen staande, waaraan men de Jongeling **Michiel Piquery** onder de armen hangen zou, en wel omdat zij zich schaamden hem, jong als hij was, te verbranden.

De beulen bonden hen als schapen, die naar de slachtbank geleid werden. En, toen zij, wien de tong was uitgesneden, de Heere loofden, en de anderen psalmen zongen, begonnen de mispriesters, als dolle en woedende lieden, ook te roepen en te zingen: "O salutaris Hostia," en "Salve regina" en dergelijke schandelijke godslasteringen meer; en hielden niet dit geroep en geschreeuw niet op, dan nadat deze heilige offeranden als in een zoete reuk door het vuur waren verslonden.

Des anderen daags, de achtsten der maand hielden de vijanden van het Evangelie, alsof zij hun zaken goed hadden gedreven, een prachtige en weelderige processie, alsof zij de waarheid nu als gevangen en in triomf rondleidden. Bij deze processie droegen zij hun hostie, verlicht en versierd met een groot aantal kaarsen en flambouwen. Toen zij aan de plaats kwamen, waar deze heilige martelaren waren verbrand, en het vuur nog brandde, zetten zij daar hun hostie neer. Bij die gelegenheid klom Picart op de predikstoel, waarboven een goud laken uitgespannen was, opdat de zon zijn hoofd niet zou beschijnen. Daar begon de zogenaamde voortreffelijke en geleerde dokter te prediken en te schelden tegen hen, die daar verbrand waren, en zei, dat het ter zaligheid nodig was te geloven, dat deze in het diepst der hel veroordeeld waren; en, al kwam er een engel uit de hemel, die wat anders verkondigde, men die niet moest geloven; ja, dat God geen God zou zijn, wanneer Hij die niet in eeuwigheid verdoemde. Doch met al hun schelden en verdoemen konden zij de vrouwen, wier mannen verbrand waren, er niet toe brengen dit ook te belijden. Integendeel, deze verklaarden, dat zij in al de tijd, die zij met haar mannen hadden geleefd, van hen niet anders ondervonden en aanschouwd hadden in de vrees Gods en alle Godzaligheid, waarna immers de eeuwige verdoemenis niet volgen kan.

Intussen waren deze bloeddorstige mensen nog niet verzadigd bij al het storten van dit onschuldig bloed; maar gingen met allen ijver als grijpende wolven voort, om de kudde des Heeren te verdrukken en om te brengen, en alzo Zijn erfgoed te vernielen. Tijdens deze vreselijke en gruwelijke vervolgingen, vluchtten velen naar andere steden in de nabijheid en verafgelegen. Deze verstrooiing intussen was het Evangelie zeer bevorderlijk; want ieder, naar de gaven en gelegenheid hem verleend,

betuigde, beled en bevorderde de waarheid, zoals Pharon Mangenius te Orleans en in andere plaatsen met grote ijver deed, en ook **Petrus Bonpain** te Aubigny. Deze werd later te Parijs verbrand.

29. Pierre Bon-Pain wordt verbrand aan een staak in Parijs vanwege Evangelisering

30. 1548 Executie te Parijs van **Sainetin Nivet**, van Meaux. —

Na de executie's te Meaux (zie 8 octobre 1546) vluchtte Nivet naar Montbéliard met zijn vrouw, maar keerde terug en werd veroordeeld wegens ketterij om verbrand te worden te Parijs, na de gewone martelingen.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

(In het Martelaarsboek van Van Haamstede wordt 1646 vermeld; wellicht ten onrechte)

Sanctus Nivet

[JAAR 1546]

Toen de bovengenoemde veertien mannen verbrand waren, zocht men ook naar zekere Sanctus Nivet, geboren te Meaux, in Brie gelegen.

Gedurende enige tijd vertrok hij met zijn vrouw naar het Evangelische land. Toen hij echter bemerkte, dat hij in de stad Montbéliard niet veel kon doen, aangezien hij zwak van gestel was, en geen zwaar werk kon verrichten, wilde hij terugkeren. De bedienaar van het Woord Gods en ook diens vrouw rieden hem dit af. Hij antwoordde echter, dat zij daar een veel te gerust en gemakkelijk leven leidden, hetwelk oorzaak was, dat zij niet zo ijverig waren om Gods Woord en eer te verbreiden, want onder het kruis worden de harten te beter door Gods Woord in ijver ontstoken.

Hij keerde alzo naar Meaux terug, en hield zich daarin de openbare straat in een burg, te St. Martijn bezig met het verkopen van enkele kleine artikelen. Terstond werd hij herkend en gevangen genomen. Zijn vonnis was spoedig geveld, aangezien hij meer beled dan de rechters wel wilden horen.

Onder meer zaken is vooral der vermelding waardig, dat hij eens een rede gehouden had, waarbij de rechters, om hem bevreesd te maken, vroegen "Wilt gij dat voorstaan of verantwoorden?"

Hij antwoordde daarop: "En gij, mijn heren, zoudt gij wel durven loochenen, wat zo openbaar en waar is?"

Toen men hem beval, dat hij genade zou vragen, bad hij de rechters ootmoedig, zowel te Meaux als te Parijs, dat zij om de ere Gods, medelijden zouden hebben met hun eigen zielen, en aan hun zaligheid denken, aangezien zij zo veel onschuldig bloed vergoten en krijg gevoerd hadden tegen Jezus Christus en Zijn heilig Evangelie.

De stadhouder van Meaux, die de vroomheid van deze man zag, die naar zijn beweren erger was dan die van de genoemde veertien samen, verzocht aan de president, meester Pieter Liset, dat men hem niet te Meaux ter dood zou brengen, en wel uit vrees, zoals

hij zei, dat deze hardnekkige man het volk zou verderven, dat is, het geringe volk meeslepen.

Zij lieten hem de dood ondergaan te Parijs, omstreeks het jaar 1546.

31. Vijf martelaren te Parijs

Jan Seraphin

Michiël Mareschal

Jan Camus

De Grote (Magne) van Dijon

en nog **een ander**.

[JAAR 1547]

Omstreeks deze tijd werd de stad Langres, een der oudste en voornaamste bisschoppelijke steden van Frankrijk, verlicht door de glans van het heilige Evangelie. De satan echter, die zag, dat zijn rijk hierdoor zou worden omver gestoten, verzuimde niet alle middelen door zijn dienaren aan te wenden, om dit, op welke wijze dan ook, te beletten.

Zo werd dan ook een goed man, **Jan Seraphin** genaamd, van Tours in Touraine, die daar reeds een vrij talrijke gemeente had verzameld, gevangen genomen, en met **Michiël Mareschal, Jan Camus, De Grote van Dijon** en nog **een ander**, wiens naam niet bekend is, in de gevangenis te Parijs geworpen.

Zij werden daar omtrent hun geloof ondervraagd; doch met standvastigheid beleden zij Christus en Zijn Evangelie, verwierpen alle menselijke instellingen en roomse bijgelovigheden, en hielden vast aan de zuivere en onvervalste leer, die ons door de Apostelen en hun ware navolgers is overgeleverd. Om die reden werden zij samen in het jaar 1547 te Parijs levend verbrand; in welke pijniging zij zich tot verwondering van allen, die het zagen, zeer standvastig gedroegen.

Bij de uitvoering van dat vonnis dezer vijf martelaren, was vooral opmerkelijk, dat François Picart een der leraren van de Sorbonne, die verbaasd stond over de grote en buitengewone kracht van God, die zich bij deze martelaren openbaarde, in plaats van als naar gewoonte te roepen en te razen, hun tot geduld begon op te wekken. Een der martelaren zei met lachenden mond zo luid tot hem, dat ieder het kon horen: mijnheer, geloofd zij God, dat gij uw verkeerde venijnige woorden terugneemt; maar, wanneer gij nu in mijn plaats was, zoudt gij u dan wel durven beroemen zulk een taai geduld te hebben, als de goede God mij thans verleent?"

Aldus offerden deze vijf vrome getuigen van Christus met grote standvastigheid temidden der vlammen, hun zielen op in de handen van hun hemelse Vader.

32 Executie te Sens de **Jean d' Anglais**, advocaat.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Mr. Johan, de Engelse

[JAAR 1547.]

Meester Johan, de Engelse genaamd, was een advocaat te Sens, in Bourgondië. Om de christelijke godsdienst, welke hij door zijn belijdenis betoond had, werd hij door de Hoge Raad te Parijs veroordeeld om levend verbrand te worden.

Met grote standvastigheid onderging hij dan ook de marteldood in de maand Maart van het jaar 1547.

33. Executie te Parijs van **Léonard du Pré**

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Mr. Leopard du Pré

[JAAR 1547]

In de maand Juli van het jaar onzes Heeren 1547 werd meester Leonard du Pré, een zeer geleerd man, te Limoges geboren in de stad Bar aan de rivier de Seine gelegen, gevangen genomen.

Door twee valse broeders, die met hem van Dyon te Bar gekomen waren, was hij verraden. Toen de bestuurders der stad hem aangaande alle artikelen van de christelijke godsdienst ondervroeg, legde hij omtrent alles een standvastige belijdenis af. Ten gevolge daarvan kwamen tot hem de monniken en andere geveinsde huichelaars, die weldra van hun valsheid en goddeloos geloof overwonnen werden, en door de kracht der waarheid enigermate moesten bekennen, dat hij een getuige van het Evangelie was.

Hij werd echter niet losgelaten, maar naar de Hoogste Raad te Parijs gezonden, waar hij werd veroordeeld om levend te worden verbrand. Dit had ook plaats in de maand Augustus van het jaar 1547, terwijl de martelaar tot zijn laatste ademtocht de evangelische waarheid beled en handhaafde.

34. 1547 Executie te Parijs van **Jean Taffignon en de Jeanne Seioumam, zijn vrouw; van Simon Marchai en zijn vrouw Jeanne Bailly; van Guillaume Michaut, van Jacques Boubreau et de Jacques Bretenay**, te Langres.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Acht burgers van Langres

**Johannes Taffignon en
zijn vrouw Johanna Sejournam,
Simon Mareschal en
zijn vrouw Johanna Bailly,
Willem Michaut,
Jakob Boulereau en
Jakob Bretenay**

[JAAR 1547]

Omstreeks de laatste dagen van de maand September, in het jaar van onze enige Zaligmaker 1547, werden te Langres, om het Woord van God, verbrand **Johannes Taffignon en zijn vrouw Johanna Sejournam, Simon Mareschal en zijn vrouw Johanna Bailly, Willem Michaut, Jakob Boulereau en Jakob Bretenay**, allen burgers geboren in de stad Langres. Hun voortreffelijke vroomheid en standvastigheid

in de belijdenis der waarheid brachten vele godvruchtigen en liefhebbers van de waarheid groten troost en vreugde aan, maar niet zonder grote verwondering aan de vijanden gramschap en toorn.

Onder alle anderen toonde **Johanna Bailly**, de vrouw van Mareschal, een zeer vroom en mannelijk hart te bezitten. Toen zij naar de brandstapel gingen, wekte zij de anderen en vooral haar man met een vroom gemoed tot geduld en christelijke volharding op. Men verhaalt, dat zij, onder andere Godvruchtige toespraken, tot het volk ook zei, dat de eenheid en gemeenschap des levens en des lichaams, die zij in de huwelijke staat beoefend hadden, niets anders dan huwelijksvoorwaarden en beloften waren; maar, *dat de Heere Jezus Christus zich aan hen waarlijk ten huwelijk zou geven op die dag, wanneer zij samen door hun dood Hem zouden belijden.*

Aangezien zij de jongste was, werd zij tot het laatst gespaard, teneinde haar met schone beloften tot herroepen te bewegen. Doch ook zij, evenals de anderen, volhardde zeer standvastig en onwankelbaar tot het einde toe in de belijdenis der waarheid.

35. Marteling te Parijs van **Estienne Peloquin**, afkomstig van Blois.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Stefanus Peloquin

[JAAR 1547.]

In de stad Blois in Frankrijk leefde een zeer oud burgerlijk geslacht van de Peloquins, hetwelk met twee godvruchtige gebroeders God de Heere wilde vereren, en die Hij vormde tot twee vrome strijders in de orde van Zijn Zoon Jezus Christus. Zij hadden beiden gestudeerd, en waren in de christelijke godsdienst onderwezen in de stad Genève. Vandaar gingen zij naar Frankrijk, om de geestelijken strijd voor de waarheid te ondernemen. Stefanus, die ouder was dan zijn broeder Dionysius, werd het eerst tot de strijd uitgezonden, en vertrok van Genève, waar hij zijn huisgezin had, naar Orleans en Blois, om vandaar enige gelovige christenen over te brengen naar Genève.

Doch de Heere, die door Zijn wonderlijke macht gedurig werkt, en al de handelingen van Zijn schepselen leidt, bestuurde het, dat Zijn dienaar, met zijn gehele gezelschap, door een beambte van de maarschalk vastgehouden werd in een stad, Chateau Renard genaamd.

Anne Audebert, wier dood hierna zal worden verhaald, was ook bij het genoemde gezelschap, dat op weg was naar de stad Genève. Hun weg, echter werd verkort en hun voornemen verijdeld, en in plaats van een toevluchtsoord, dat zij hier op aarde zochten te vinden, beschikte God hun een blijvende en eeuwigdurende stad.

Stephanus werd van Chateau Renard naar Parijs gevoerd, waar zij hem ondervroegen en hij getuigenis aflegde van de evangelische waarheid, zodat hem de heren van de vurige kamer te Parijs, zoals zij genaamd werden, veroordeelden, dat de tong hem uitgesneden en hij daarna door een zwak vuur levend moest verbrand worden.

De grote kloekmoedigheid, waarmee hij deze zware pijnigingen op de plaats van het St. Janskerkhof doorstond, wekte bij alle aanschouwers van zijn dood verbazing en bewondering op.

Vijf jaren later liet de Heere zijn broeder **Dionysius Peloquin** dezelfde weg bewandelen, en getuigenis afleggen van de waarheid in de stad Lyon, zoals wij later horen zullen.

36. Executie te Parijs van **Estienne Pouillot** van Saint-Dauberville in Normandië.
Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Steven Pouillot

[JAAR 1547]

Steven Pouillot, geboren in de stad St. Aubert bij Caudebec, in Normandië, vertrok van daarnaar Meaux, in Brie, waar hij niet lang buiten vervolging bleef.

Hij werd gedwongen te vertrekken, en ging naar La Fère, in Tretenois, vier mijlen van Soissons, waar hij gevangen genomen werd en naar Parijs gezonden, en daar onder grote benauwdheid en verzuchtingen vertoefde.

Toen het de heren van het parlement gelegen kwam, werd het vonnis over hem uitgesproken, en wel dat de tong hem zou uitgesneden en hij levend verbrand worden. Bij de uitvoering van zijn vonnis legde men een pak boeken op zijn schouders, die met hem werden verbrand.

Toen hij uit de gevangenis werd geleid, voor de tong hem was uitgesneden, zei hij op klagende toon: "Helaas, mijn God, wat is de wereld nog in duisternis! Nog belijdt zij de waarheid niet!"

Aldus kwam hij op de plaats Meaubert genaamd, en werd daar om de evangelische waarheid verbrand in het jaar 1547.

37. Executie te Issoire van **Jean Brugière**, van Formel in Auvergne.
Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Jan Brugier

[JAAR 1547]

Jan Brugier in een plaats Formaal genaamd, zijnde een dorp in Auvergne geboren, werd door de beambte des konings van Frankrijk gevangen genomen te Siège van Montferrand.

Hij wist echter met nog een ander, die daar om dezelfde reden gevangen zat, uit de gevangenis te breken. Deze medegevangene sprong 's nachts het eerst over de muur, zonder zich te kwetsen; en, toen Brugier hem nasprong brak hij een been, ten gevolge waarvan hij onder zware pijn en met grote moeite ontkwam. Daarenboven hinderde hem geweldig de gedachte, dat hij zo schandelijk door de vlucht zich onttrokken had aan de roeping die God hem had aangewezen, om Zijn naam te belijden. Dikwerf beklagde hij zich daarover, en betuigde, dat, wanneer God hem zo veel levenstijd vergunde, hij deze schade met gewillige gehoorzaamheid wilde vergoeden, wat hij ook later toonde.

Immers, spoedig daarna werd hij weer door de dienaren van de beambte van Montferrand gevangen genomen, waarbij hij op echt vrome wijze de waarheid beleed en voorstond.

Toen zijn rechtsgeding in orde was, werd hij naar Parijs gezonden, in de gevangenis La Conciergerie genaamd opgesloten, en daar door Mr. Pieter Liset ondervraagd, die in die tijd de eerste president was van het parlement. Toen het parlement zag, dat hij standvastig en onwankelbaar bleef in het geloof, veroordeelde men hem om in de stad Issoire levend verbrand te worden, en wel met de boeken, die bij hem gevonden waren, voorts dat zijn bezittingen verbeurd verklaard moesten worden, en bij het eigendom des konings gevoegd.

Vervolgens werd Brugier weer in de bovengenoemde stad Issoire gebracht, waar ook gekomen was de inquisiteur, Orri genaamd, een oude vijand der waarheid, die in het openbaar op de markt predikte, dat ieder zich zou wachten voor de bedriegerij van deze Lutheranen.

"In waarheid," zei hij, "al wat zij zeggen is waar; maar in hetgeen zij zeggen is valsheid gelegen. Zij komen wel met ons overeen in het geloof, dat God almachtig, en waarachtig is; dat Christus is de Zaligmaker der wereld; dat de Heilige Schrift door de Heilige Geest geopenbaard is, en ook in alles wat vervat is in de artikelen van ons geloof. Maar het venijn bestaat vooral in het verloochenen; want zij zeggen u, dat God niet in de heilige hostie is; zij loochenen het vagevuur, de vergiffenis der zonden door onze heilige vader de paus, de aanroeping der heiligen en andere instellingen en besluiten, vastgesteld en bevestigd door onze moeder de heilige kerk. Vooral daarin is hun dwaling gelegen. Daarom moet gij samen u daarvoor wachten."

Alzo vermaande deze valse en bedrieglijke profeet het arme onwetende volk, zoals hij dit overal deed, waar hij kwam.

Toen nu het vonnis van het parlement tegen Brugier in de raad van Issoire door de stadhouder van Montferrand, en in tegenwoordigheid van de advocaat, de procureur en andere beambten van de koning bij de genoemde rechtbank, gelezen was, verzocht Orri om de gevangene aan te spreken, en hem aangaande het artikel van het sacrament te onderwijzen, terwijl hij wilde betogen, dat de hoedanigheid van het brood en de wijn verloren ging, en Christus' lichaam en bloed daarvoor in de plaats kwamen, ja, zelfs zo lang en breed als hij gehangen had aan het kruishout.

Brugier antwoordde: "Veronderstel eens, dat onze lichamen konden gevoed worden door die naakte gedaante zonder enige zelfstandigheid, dan zou, hetgeen gij zegt enigermate doorgaan; maar, aangezien dat niet geschieden kan, welk onderscheid is er dan tussen de beelden, en hetgeen er mee aangeduid wordt?" Dit wordt toch in alle sacramenten vereist; want anders zou het niet anders zijn dan een verbeelding, ja, een afgod, wat ik niet belijd."

Orri zei: "Wanneer gij loochent, dat het lichaam van onze Heere in de hostie is, nadat de priester de woorden der inzegening, met de bedoeling om te zegenen, uitgesproken heeft, dan zeg ik u, dat gij de almacht van God loochent, die alles doen kan, wat Hij wil."

Brugier antwoordde: "Ik looch de almacht van God niet; want wij twisten niet daarover, of God de macht heeft omdat te doen of niet; maar wat hij in zijn avondmaal gedaan heeft en ook wat Hij wil, dat wij doen zullen."

Orri bedaarde wat, en zei tot hem: "Wel nu dan, waarom sprak gij niet alzo te Parijs voor mijnheer de president?"

Brugier hernam: "Ik heb nooit anders voor de president gesproken, en men zal in mijn gehele rechtsgeding niet zien, dat ik iets anders beleden heb."

Toen vertrok Orri, en zei tot sommigen, dat men deze arme mens groot leed en onrecht aandeed, en dat zijn gevoelens over het sacrament niet kwaad waren.

Een van hen, die dat hoorde, zei tot hem: "Waarom hebt gij dan zijn doodsvonnis ondertekend en daarin bewilligd? Gij had dit het hof moeten bewijzen, en u tegen het vonnis moeten verklaren."

"Wat moest ik doen?" zei Orri, "ik zou waarlijk niet weten, hoe ik daarmee had moeten beginnen. Is er mogelijkheid om het vonnis te veranderen, zodat hij niet verbrand worde, ik wil mijn best daartoe doen."

Doch de beambten van de koning wilden in het geheel er niet naar horen, terwijl zij zeiden, dat zij niet zouden durven veranderen, wat door het parlement was besloten, uit vrees van te zullen worden gestraft.

Daarna kwamen er priesters bij Brugier, om hem te vermanen. Zij hielden hem een lang houten kruis voor, met een beeld daarop gehecht, dat gewoonlijk deze heilige vaders op Goede Vrijdag aan het volk vertonen, met de uitroep: "Misericordia, Misericordia," en zij zeiden: "Nu, ziedaar, Brugier, gij spreekt zoveel van Jezus Christus, en zegt, dat gij op niemand vertrouwt dan op Hem alleen; thans is het uur geslagen, dat gij dit met daden tonen kunt. Wilt gij dan dit waarachtig en waardig kruis niet aanbidden, waaraan Hij gehangen heeft om uwent en onzentwil?"

Brugier zag hem van ter zijde aan, schudde het hoofd en zei: "Och arme mensen! Ik bid het maaxsel van mensenheden niet aan, maar wel de waarachtige God en Vader in geest en in waarheid."

Men wilde hem dwingen, om de maagd Maria aan te roepen. Een van de beambten zei tot hem, dat hij haar verachtte en onteerde; "daar zij nochtans", zei hij, "een voorspraak is voor arme zondaren."

Brugier zei: "Ik wenste wel, dat gij mij met vrede liet, en toestond, dat ik een weinig aan mijn God kon denken, eer ik sterf. Ik ben met de enige Advocaat tevreden, Die door God gegeven is voor de zondaren; daarmee doe ik de maagd Maria geen oneer aan; wat ik wel doen zou als ik zulk een gruwelijke heiligschennis beging. Wilt gij, dat ik haar lieve Kind van het ambt als Voorspreker beroof om het haar als een gestolen zaak te schenken? Dat kunt gij toch niet begeren! Wilt gij echter toestaan, dat ik voor al het volk betuigen zal, wat ik uit de Heilige Schrift geleerd heb, dan zult gij horen, hoezeer ik haar in waarde houd."

De beambten des konings wilden dit niet toestaan, maar zeiden, dat hij zich wachten moest het volk te schande te maken.

Toen men hem een kruisje wilde geven, riep hij luide: "Neen, neen, dat is het kruis niet, dat ik dragen moet; weldra zal ik het mijn in al mijn leden dragen, en wel met de hulp en de bijstand des Heeren."

Op Zaterdag werd hij naar de gerichtsplaats op de markt gebracht, waar een grote menigte mensen tezamen was. Op de markt was een kruisgalg opgericht, met twee katrollen van boven en een grote ijzeren keten, welker beide einden even lang waren, teneinde Brugier daaraan vast te maken, opdat men hem zou kunnen omkeren en optrekken. Even onder de kruisgalg waren twee palen geplaatst, op de hoogte van een volwassen mens, waarop dwars een smalle balk lag, en daaronder het hout en

andere brandstoffen. Bij het zien van dit alles schrikte Brugier echter niet, maar sprak de scherprechter zelfs moed in. Toen hij hem zou vastmaken, viel hij onder het klimmen; en Brugier riep hem toe: "Houd moed, meester Pouchet! Ben je niet gekwetst?"

Nadat hij om het midden des lichaams aan de grote keten was vastgemaakt, en de handen en voeten met koperdraad waren gebonden, hief hij de ogen naar de hemel en zei: *"Ik bid u ootmoedig, hemelse Vader! om de liefde Uws Zoons, mij in deze uur te versterken met Uw Heilige Geest, opdat Gij het werk, dat Gij in mij begonnen hebt, volbrengt tot Uw eer en tot stichting van Uw arme gemeenten."*

Na voor zijn vijanden te hebben gebeden, keerde hij zich met een gewillig hart naar het vuur, dat achter hem brandde. Vervolgens wierp de beul de dwarse balk naar beneden, zodat Brugier in het midden van het vuur bleef hangen, en wel zonder schreeuwen of wenen, totdat hij zijn hoofd liet zinken en in stilte de laatste adem uitblies.

Wegens de grote standvastigheid van de heilige martelaar geraakte het volk in beweging, en maakte groot misbaar en geschreeuw. Sommigen zeiden: "Ziet de wonderlijke kracht van God!" Anderen dankten God, dat zij in hun leven een martelaar hadden zien sterven. Aldus was er grote verbazing en gemompel onder het volk.

Toen de beambte des konings, Orri en de scherprechter dat zagen, waren zij derwijze bevreesd, dat zij ijlings naar hun woning keerden, alsof zij vervolgd werden, en hun grote gevaren boven het hoofd hingen. Zij gingen de weg op naar Montferrand, wel zes mijlen van Issoire. Daar de scherprechter zag, dat de anderen heen gingen, liet hij de vrome martelaar half verbrand hangen.

Toen de pastoor van de stad, die bij Brugier gestaan had en een grote huichelaar was, door sommigen gevraagd werd, wat zijn gevoelen van deze zaak was, antwoordde hij duidelijk, zodat velen het hoorden: "God verlene mij de genade, in Brugiërs geloof te mogen sterven!" Dit was de vrucht van de dood des heiligen martelaars, in het jaar 1547.

38. Executie te Parijs van **Octavian Blondel** van Tours.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Octavianus Blondel

[Jaar 1549]

Octavianus Blondel, te Tours in Touraine geboren, was een juwelier, en hield zich veelal te Lyon op. Nadat hij sedert enige tijd de evangelische waarheid had leren kennen, gedroeg hij zich in zijn handel en gehele leven zeer oprecht, zodat hij niet alleen bij zijn geloofsgenoten, maar ook bij andere kooplieden, met wie hij omging, bemind was, en zeer hoog door hen werd geacht.

In het jaar 1548 liep er een gerucht dat hij een koffer met goud en edelgesteenten liet maken, en dat hij die, zoals men zei, te Konstantinopel wilde verkopen. Daarin vonden sommige vijanden van hem aanleiding om op zijn doen en leven te letten. Hij logeerde in genoemde stad in de "Kroon". En, aangezien hij een vrijmoedige en ernstig, maar tevens vriendelijke man was, kon hij van de logementhouder niet vele onaangename woorden en bijgelovige afbeeldsels verdragen, en bestrafte die in het openbaar en onderwees hem betere dingen. De logementhouder had echter in die vrijheid geen

behagen, begon hem te haten, en verklaagde hem bij Gabriël de Saconnex, zanger in de dom te Lyon.

Deze Saconnex stelde zijn verraderij niet lang uit, en liet Blondel door een edelman uit Dauphiné aanspreken en geld te leen vragen. Toen Blondel dit afsloeg, dachten deze hongerige wolven, dat zij goede vrienden in het parlement hadden, door wie zij een goede buit uit zijn bezittingen konden bekomen, en lieten hem in het begin van februari grijpen en gevangen nemen.

Toen hij de volgende dag omtrent zijn geloof werd ondervraagd, legde hij in het openbaar een christelijke belijdenis af. Toen de zanger dit vernam, maakte hij zich reeds vrolijk in de hoop bezitter te worden van Octavianus' goederen, en beijverde zich daarom, dat men hem alles zou ontnemen. Doch zijn goede vrienden bemerkten het, zodat de hoop van Saconnex in rook vervloog; waarom Saconnex niet verzuimde Octavianus tot de dood te vervolgen.

Gedurende zijn gevangenschap deed hij aan de andere gevangenen zeer veel goeds; want sommigen bevrijdde hij, door hun geld te geven om hun schuldeisers te betalen; anderen voorzag hij van klederen en van levensonderhoud. Zijn vrienden baden hem zijn gevoelens te herroepen, opdat hij het leven er mocht afbrengen. Toen hij geruime tijd volstandig gebleven was, veranderde hij eindelijk door gedurig aanhouden uit menselijke zwakheid tot droefheid en hartzeer van vele vromen zijn belijdenis, en zei, dat hij, wat hij vroeger beleden had, niet recht en genoegzaam had verstaan. Doch deze huichelarij hielp hem niet, en God verbeterde door Saconnex deze zijn val weer en bracht hem terecht.

Toen laatstgenoemde namelijk zag, dat alle hoop vervlogen was, beijverde hij zich uit grote bloeddorstigheid, dat Blondel, ofschoon hij zijn gevoelens had herroepen, ter dood werd veroordeeld. Blondel wilde zich dat niet getroosten, en beriep zich op het parlement te Parijs. Toen hij de gevangenis verliet, en naar Parijs overgebracht zou worden, sprak hem een vroom christen aan, en verweet hem zijn zware val, en zei, dat hij de mensen meer had gevreesd dan God. Hij vermaande hem, dat hij God om vergiffenis zou bidden, en weer tot zijn vroegere goede christelijke belijdenis zou terugkeren.

Octavianus nam deze vermaning ter harte, die door Gods genade zoveel bij hem uitwerkte, dat hij, nadat hij te Parijs aangekomen was, en door de rechters gevraagd was, bij welke belijdenis hij volhardde, blijmoedig en zonder ontzetting antwoordde, dat hij nu de eerste belijdenis vasthield, teneinde Gode te behagen. Aangaande zijn latere belijdenis verklaarde hij, dat hij in gene dele daarbij wilde blijven, aangezien de satan, door aansporing van zijn vrienden en de zwakheid van zijn vlees, hem daartoe had gebracht en verleid. Daarom bad hij God, hem zijn val te vergeven en Zijn genade te bewijzen, teneinde bestendig bij Zijn waarheid te mogen volharden.

Na deze verklaring werd het reeds over hem gevelde vonnis bevestigd, namelijk dat hij levend zou worden verbrand, hetwelk terstond te Parijs plaats had. Het is nauwelijks te zeggen, hoezeer zich de vijanden met de uitvoering van het vonnis haastten, daar zij vreesden, dat men zijn vrijverklaring zou afbidden en deze volgen zou, aangezien de hovelingen hem lief hadden en hoogachtten.

Tot het einde legde hij een bijzondere opgeruimdheid aan de dag, waardoor vele onwetende lieden gesticht werden en bewogen, om de enige Zaligmaker en Middelaar en de leer van het heilige Evangelie te leren kennen.

Er was ook **een arme boekverkoper**, die gewoon was in de tijd der vervolging evangelische boeken van Genève naar Frankrijk te brengen. Aan Franciskus Vasseijs, een koninklijk raadsheer te Bourges, had Urias-brieven gebracht, door wie hij terstond aangeklaagd en in de gevangenis gebracht werd.

Toen de koninklijke raadsheer hem onderzocht, en hem aangaande zijn geloof ondervroeg, beijverde deze zich zeer, om hem van zijn belijdenis af te brengen, en zei eindelijk: "Welaan, daar gij sterven wilt, zult gij ook sterven."

De boekverkoper antwoordde hierop: "Ofschoon ik mij over de brief, die ik u gebracht heb, heb te beklagen, wil ik daarin berusten, en u alleen vermanen en waarschuwen in deze zaak niet tegen uw geweten te handelen."

Door deze woorden had de Koninklijke raadsheer zich billijk van zijn boos voornemen moeten laten afschrikken; maar hij volhardde in zijn kwaad, en onderschreef tegen zijn geweten het vonnis van deze arme boekverkoper.

Toen hij daarna vernam, dat deze boekverkoper langs deze weg was verbrand geworden, werd Vasseüs zo verschrikkelijk door Gods hand aangegrepen, dat hij zich naar bed begeven moest. En, ofschoon hij nog een jeugdig man was, en men geen bijzondere ziekte hij hem kon bespeuren, nochtans eindigde hij door zijn onrustig geweten onder het grootste ongeduld en een gruwelijk geschreeuw binnen weinige dagen zijn leven.

39. 1549 Executie te Dijon van **Hubert Burré**, 19 jaar.

Door het Parlement van Bourgogne veroordeeld tot de brandstapel.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Hubert Burre

[JAAR 1549.]

Hubert Burre, zoon van Jan Burre, te Dijon, was ongeveer negentien jaren oud en kleermaker van beroep.

Om de belijdenis der waarheid, werd hij te Dijon gevangen genomen. Onder alles bleef hij standvastig, zo zelfs dat noch het smeken van zijn ouders, noch de gevaren des doods, hem afschrikten, om de waarheid, die hij eens beleden had, te verloochenen.

In de maand Maart van het jaar onzes enige Zaligmakers Jezus Christus 1549 werd hij verbrand, en wel onder de grootste volharding.

40. Executie van **Léonard Galimar uit Vendôme**, voormalig priester.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Mr. Leonhard Galimard

[JAAR 1549]

Leonhard Galimard, geboren te Vendôme, werd omstreeks de 15de Mei in het jaar van onze enige Zaligmaker Jezus Christus 1549 te Chery bij Blois gevangen genomen. Vandaar werd hij naar Parijs overgebracht, en in de gevangenis gezet. Toen hij zijn belijdenis had afgelegd, en de zuivere leer van het Evangelie goed en getrouw had

voorgestaan, werd hij door de raad veroordeeld om levend verbrand te worden. Hij onderging die dood met grote standvastigheid op dezelfde dag, waarop Florentius Venot, van wie wij hierna spreken zullen, werd verbrand.

41. Martelingen te Parijs van **Florent Venot**, afkomstig van Courginol in Brie. — Voormalig priester. Voor zijn dood moest hij toezien dat anderen gedood werden. Men reed langs de Notre-Dame, bij Maubert, bij La Grève en door de straat Saint-Antoine. Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Mr. Florentius Venot te Parijs verbrand

[JAAR 1549]

Meester Florentius Venot, geboren in Courgivot bij Sedan in Brie, legde een bijzondere grote standvastigheid in al zijn lijden en pijnigingen aan de dag, zelfs tot grote verwondering der vijanden van het Evangelie. Boven beschrijving vele en velerlei pijnigingen leed hij tijdens dat hij te Parijs om de christelijke waarheid gevangen zat, welke gevangenschap vier jaren en negen dagen duurde. In de gevangenis te Parijs was er onder andere een plaats, die men Hypocrates' gat noemde, omdat zij van onderen smal en puntig en van boven wijd was, in de vorm van een kruidenierszak, waarin men de drank, Hypocras geheten, maakt.

Zoals de beulen zelf getuigden, had in deze plaats nog nooit iemand langer dan veertien dagen doorgebracht, zonder in gevaar van zijn leven te hebben verkeerd, of zonder woedend of krankzinnig te zijn geworden. In deze gevangenis werd Florentius gebracht, waar hij staan, zitten noch liggen kon, en vertoefde daar bijna zeven weken. Het plan van deze wrede tirannen, en bovenal van Mr. Pieter Liset, de president, was om de onwankelbare standvastigheid van deze vrome martelaar van Jezus Christus te verbreken, of hem ten minste in de gevangenis te doen sterven, opdat hij door de liefelijke reuk van zijn dood, wanneer hij die in het openbaar onderging, geen vruchten zou nalaten tot stichting van andere lieden.

Door de bijzondere genade van de eeuwige en almachtige God werd hij echter tegen alles derwijze gewapend, dat hij al hun voornemens verijdelde, en hun martelingen en pijnigingen overwon. Toen hij bij de raad in een kamer gebracht was, die men de *brandkamer* noemde, zei hij ook tot de president en de anderen, dat zij allerlei martelingen en pijnigingen konden aanwenden, om de kracht des Geestes in hem uit te roeien, of hem in de gevangenis te doen sterven, maar dat het vergeefse moeite was, daar hij hoopte, dat God hem de genade zou bewijzen, om teneinde toe te volharden, en de allerheiligste Naam van God met zijn dood te loven, te prijzen en groot te maken.

Door Zijn overvloedige barmhartigheid schonk God hem, na een korte tijd, deze goede begeerte. Hij gaf hem goede en geschikte tijd om belijdenis af te leggen volgens zijn wens, opdat deze hoogmoedige en verwaande lieden zien zouden, dat de kracht der waarheid zo groot is, dat de raad van alle mensen daarvoor moet wijken, en dat God door alles, wat door de wereld zwak en dwaas wordt geheten, Zijn grote macht en wijsheid openbaart, en toont hoe ijdel en dwaas zij is.

Op zekere tijd, toen men een algemene processie had gehouden, weinig tijd na de intocht van koning Hendrik II te Parijs, werd Florentius met enige anderen, die mede om het woord Gods waren gevangen genomen, vorgebracht. Daar ontwijdde men hem, en beroofde hem van zijn Rooms priesterschap. Nadat deze handelingen waren afgelopen, werd het doodsvonniss over hem uitgesproken, namelijk, dat men hem eerst de tong zou uitsnijden en daarna levend verbranden. Teneinde hem grotere schande en oneer aan te doen, en, ware het mogelijk, vrees aan te jagen, bevalen zij, dat hij al de anderen, die toen op verscheidene plaatsen van de stad gedood werden, moest zien ombrengen.

Maar, al had men Florentius' tong uitgesneden, zodat hij niet spreken kon, nochtans boezemde hij de anderen moed in door gebaren, met de ogen naar de hemel te slaan, en meer andere tekenen, zoveel hij slechts vermocht. Hij werd ook zeer versterkt, toen hij in hen de wonderbaarlijke genade des Heeren aanschouwde.

Zo werd hij eindelijk, na veel pijn en smart geleden te hebben, in Malbertsstraat, op de 9e Juli, in het jaar onzes Heeren Jezus Christus 1549, des middags ten 3 uur levend verbrand.

42. Een kleermaker te Parijs voor de koning van Frankrijk in het verhoor gebracht en daarna verbrand

[JAAR 1549]

In de St. Anthoniestraat (rue de Saint-Antoine) te Parijs woonde een arme man, kleermaker van beroep, die zeer spoedig na de intocht en de hulding van de koning van Frankrijk, Hendrik de tweede, te Parijs door de onderbeambte van het Koninklijke hof werd gevangen genomen, omdat hij op een roomse heiligendag had gewerkt. De onderbeambte vroeg hem, waarom hij op zulk een dag zijn werk verrichtte, en of hij niet wist, dat het verboden was op die dag te werken.

Hij antwoordde, dat hij werkte om in zijn behoeften te voorzien, en tot onderhoud van zijn leven, en dat hij geen andere dag kende dan de Zondag, op welke dag hij niet met een gerust geweten zijn werk zou mogen doen. De onderbeambte vroeg hem nog naar vele andere zaken, waarop hij zulk een antwoord gaf, dat hij hem daarna gevangen liet zetten.

Daarna kwam de onderbeambte in het paleis van de koning, en, om de schijn aan te nemen zijn ambt goed te hebben vervuld, deelde hij de regenten en heren van het paleis mee, dat hij een Lutheraan gevangen had genomen, die op de heiligendag had gewerkt, die hij aangaande vele dingen had ondervraagd, en daarop zulke antwoorden had gekregen, die van zoveel boosheid getuigden als hij nog nooit van een mens gehoord had.

Toen dit daarna de koning werd meegedeeld, nam men hem gevangen, en werd hij op verlangen van enige regenten voor de koning geroepen, en in zijn kamer gelaten, om hem te horen.

De edelen en andere dienaars werden uit de kamer verwijderd, en slechts weinigen van de voorname heren waren daar tegenwoordig. Vervolgens gebood de koning de bisschop van Maltcon, Petrus Castellanus, die onder de hovelingen de geschiktste en geleerdste scheen te zijn, dat hij de kleermaker zou ondervragen.

Toen de kleermaker was binnen gebracht, bewees hij de vorst de eer, die hij hem schuldig was, en dankte God voor de grote eer, die hem te beurt viel, voor zulk een machtige vorst te mogen verschijnen, om daar rekenschap te geven van zijn geloof.

Als nu Castellanus hem uitvoerig ondervroeg aangaande de belangrijkste en gewichtigste artikelen van de christelijke godsdienst, antwoordde hij zo goed en gepast, en zonder in het minst te haperen, als de zuivere, eenvoudige en onvervalste leer vereist. En, ofschoon Castellanus en de andere edelen hem schandelijk en smadelijk op het lijf vielen en ernstig bedreigden, leed hij nochtans alles met een onwankelbaar gemoed en bezweek in geen dele, welke gevaren men hem ook voorspiegelde. Met grote vrijmoedigheid beleed hij voortdurend de waarheid, stond die voor en beschermde haar.

Die dit hoorden en zagen, verwonderden zich bovenmate, dat een gering en eenvoudig man met zulk een vrijmoedigheid en standvastigheid bij de koning op alle vragen zo goed en gepast wist te antwoorden.

Doch de bisschop en de andere regenten van het Koninklijke hof maakten de koning wijs, dat hij een bij uitstek boos en zeer hardnekkig, moedwillig mens was, en dat men hem weer naar de rechter behoorde te zenden, om daarnaar verdienste gestraft te worden.

Zo werd dan door de onderbeambte bevolen, dat men zijn zaak volgens het recht zou behandelen, hetgeen dan ook spoedig daarna geschiedde. Binnen weinige dagen werd hij door de beambte van 's konings hof veroordeeld om levend te worden verbrand.

En alzo werd hij, volhardende in de belijdenis der waarheid om de Naam van Jezus Christus, van zijn leven beroofd, in het jaar onzes Heeren en Heilands Jezus Christus 1549.

Er wordt geen melding gemaakt van enige anderen, die voor de koning gebracht en verhoord zijn, dan alleen van deze handwerksman, door wien de almachtige God wilde, dat de vorst de eenvoudige waarheid zou horen. Hoewel er te die tijd vele, ja zelfs kloeke en verstandige mannen gevangen en omgebracht zijn, zodat men geen uitvluchten zou hebben, alsof het hoge en onbegrijpelijke dingen waren, waarover alleen bisschoppen priesters en monniken zouden mogen spreken en handelen.

43. Executie te Orléans van **Claude Thierry**, geboortig van Chartres.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Claudius Thierry

[JAAR 1549]

Claudius Thierry, geboren te Chartres, was een jonge man en apotheker. Op reis van Genève naar Frankrijk werd hij te Orleans gevangen genomen, waar hij het geloof, dat hij in de gemeente Gods uit de evangelische leer ontvangen had, op eenvoudige wijze beleed.

Om die reden werd hij ter dood veroordeeld, en wel om levend verbrand te worden. Hij was met dit vonnis tevreden, maar zijn ouders en vrienden baden hem zo dringend, dat hij eindelijk aan hun verlangen voldeed, door zich van dat vonnis op de Hoge Raad te Parijs te beroepen. Het vonnis werd daar echter bevestigd; en alzo zond men hem

naar Orleans terug, waar hij met grote standvastigheid de smarten des doods onderging, en levend werd verbrand, wat geschiedde in het jaar 1549.

44. 1549 28 sept. Executie te Orléans **van Anne Audebert**, weduwe van Pierre Genest.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Anna Oudebert, een weduwe

[JAAR 1549]

In hetzelfde jaar werd Anna Oudebert, geboren te Orleans, weduwe van Peter Genest, apotheker in het stadje Castrorenard gevangen genomen, terwijl zij op weg was naar Genève, om de gemeente Gods te bezoeken. Met haar nam men ook gevangen **Stefanus Pelouin**, een getrouw getuige en martelaar van Jezus Christus. Nevens haar waren er ook nog enige andere gevangen genomen, die uit mensenvrees het Evangelie niet durfden belijden.

Van Castrorenard werd Anna naar Parijs overgebracht, en daar door de Hoge Raad ter dood veroordeeld, en wel om in haar stad Orleans levend te worden verbrand.

Op Zaterdag de 28e September kwam zij in de stad, en werd des namiddags ten twee uur naar een brandstapel gevoerd om gedood te worden.

Men verhaalt, dat, toen zij uit de gevangenis naar de plaats werd geleid, Matroy geheten, en met een touw gebonden was, zij met een verblijd en opgeruimd gemoed zei: *"Och, hoe schoon is deze riem, die mij mijn Bruidegom geeft! Op Zaterdag huwde ik mijn eerste man, en op Zaterdag zal ik weer met Christus Jezus mijn Bruidegom in de echt treden."*

Toen zij zag, dat er een wagen gebracht werd, waarop men gewoon was het slijk en de onreinheden (mest) weg te brengen, sprak zij met een verblijd en vrolijk gelaat: "Is dit de wagen waarop ik zitten moet?" En klom er met een opgeruimd gemoed op. Die kracht en standvastigheid behield deze weduwe tot het einde, zodat allen, die haar zagen, zich verwonderden; terwijl de gelovige en godvruchtige lieden door haar dood werden versterkt in het geloof.

Aldus werd zij, om de getuigenis der evangelische waarheid levend verbrand, in het jaar van onze Zaligmaker 1549.

45. Executie in Troyes van **Marc Moreau**. –

Zijn plaats van de geboorte is onbekend, maar men weet dat hij in Geneve heeft verkeerd en in Frankrijk is teruggekomen; hij probeerde Bijbels te verkopen.

In Troyes wordt hij door Nicolas Vaulthérin, bonnetier aangegeven, die, doet lijkend alsof hij een voorstander van de hervormde godsdienst was.

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Maceüs Moreau

[JAAR 1550]

Om de belijdenis der Evangelische waarheid werd Maceüs Moreau te Troyes in Campagne gevangen genomen, en, aangezien hij onwankelbaar en standvastig bij de godzalige belijdenis bleef, werd hij, in het jaar na de geboorte van onze Heere Jezus Christus 1550, daar verbrand.

1550

46. J. Godeau and G.Beraudin verbrand te Chambery;

47. 1551 Executie te Nîmes van **Maurice Sécénat**

Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Mauritius Secenat

[JAAR 1551]

Mauritius Secenat was geboren op het gebergte Cevennes, te St. Saturnin, bij de berg Coletum in Deza. Toen hij te Nimes studeerde, oefende hij zich zowel in alle godsvrucht als in geleerdheid, daar hij ook anderen in hun woningen vermaande en leerde, waar hij slechts kon of mocht.

In het jaar van onze enige Zaligmaker 1551 werd hij gevangen genomen, en in de burcht der stad besloten.

Korte tijd daarna werd hij door iemand, die de plaats van de rechter innam, zeer geslepen en listig ondervraagd wegens zijn geloof, waarop hij derwijze antwoordde, dat hij de waarheid, die hij openlijk behoorde te belijden, ontveinsde, zodat hij op deze wijze gemakkelijk zou ontslagen zijn. Aldus doen zij gewoonlijk vooral jegens hen, die enige kennis der waarheid bezeten hebben. Zij weten namelijk hun vragen en onderzoekingen zo dubbelzinnig en bedekt te doen, teneinde de gelovigen, die Christus beleden hebben, van de oprechte en waarachtige belijdenis af te trekken of af te wenden.

Toen Mauritius daarna echter andermaal door de opperste rechter ondervraagd werd, had hij over zijn dubbelzinnigheid en geveinsdheid zozeer berouw, dat hij die met een openlijke belijdenis verbeteren, en de waarheid, welke hij vroeger verborgen en bedekt hield, met een christelijke getuigenis ontdekken en verklaren wilde.

Voor de rechter heeft hij dus de Evangelische waarheid zuiver en onvermengd met vrijmoedigheid betuigd, waarom hij eindelijk veroordeeld werd om verbrand te worden.

Deze dood onderging hij met zulk een standvastigheid en vreugde, dat al de gelovigen, die in de provincie Dauphiné woonden, daardoor vooral in het oprecht geloof van Christus en in de ware godsdienst versterkt werden. Alzo werd deze vrome martelaar, om de Naam van Jezus Christus van het leven beroofd, de 16de Augustus in het jaar 1551.

48. Jan van der Put, de geneesheer genaamd. (Jean du Put)

[JAAR 1551]

In de provincie Dauphiné in een stad, Uzès genaamd, woonde een eenvoudig man, die zich met boomsnoeien en houtkloven ophield, Jan de geneesheer genaamd. Deze verkreeg de leer en de kennis der Evangelische waarheid in een tijd, toen alle dingen in rust en vrede waren, zonder enig gevaar van vervolging, en de bisschop van het land en de stad het Evangelie zuiver en onvervalst liet prediken, zo te Uzès als in zijn gehele bisdom, door de dienaren, die hij daartoe had geroepen en aangesteld. Daar had deze Jan met vlijt de predikatie bijgewoond, en de leer gehoord, door welke hij tot de kennis der waarheid kwam.

De reden, waarom hij bij de rechter werd beschuldigd, was gelegen in een geschil over een put die hij met een ander burger te Uzès had. Teneinde aan de zaak een goede glimp te geven en zijn zin te krijgen, bedacht zijn tegenpartij hem van ketterij te beschuldigen. Om dit te beter te kunnen bewijzen, huurde hij alle arbeiders, die met Jan in de wijngaard gewerkt hadden, en ondervroeg hen, wat hij van de godsdienst gezegd had, en welke gevoelens hij daaromtrent aankleefde, en bracht dit alles aan de schout of beambte over. Zo werd Jan, toen men deze zaak onderzocht en de getuigen ondervraagd had, gevangen genomen en in de kerker geworpen.

Toen hij in de gevangenis zat, ondervroeg men hem aangaande zijn geloof, dat hij zuiver beleed. Omtrent het avondmaal des Heeren gaf hij, ofschoon hij ongeleerd was, zulke goede antwoorden, dat een geleerde dit niet kon verbeteren. Hij zei dat hem geleerd was, dat de Heere Christus in geen dele in het stuk brood besloten was, en haalde het artikel van het geloof aan: "Hij zit ter rechterhand Gods des almachtigen Vaders."

Om die reden velden de rechters het vonnis over hem, dat men hem worgen zou en daarna verbranden. Als hij intussen in een kleine kapel bewaard werd, totdat de rechter gereed was, werd daar een misdadiger voorgebracht, die om zijn bedreven boosheid geselsd werd.

Toen Jan deze zag, en de zaak vernam, waarom hij gestraft werd, riep hij luide, *dat zij zalig waren, die om der gerechtigheid wil leden*. Jan hief daarop een lied aan, dat daarop betrekking had, en zong dit tot hij de plaats bereikte, waar men hem zou doden. Voor men hem met de strop worgde, riep hij de Heere aan en zei het gebed op, dat men gewoonlijk te Genève des Woensdags in de gemeente uitsprak. Daarna maakte hij zich, zachtmoedig als een lam, tot de dood gereed, en offerde de Heere zijn ziel op. Hij werd eerst geworgd en daarna verbrand, en wel op zekere Maandag in de maand Augustus van het jaar onzes Zaligmakers Jezus Christus 1551.

49. 1551. 19 sept. Executie te Parijs van **Thomas van Saint-Paul**, (Thomas Sanpaulin; Thomas van Saint-Pol, Soissonnais) **18 jaar**; geboortig van Soissons.
Uit: HISTOIRE CHRONOLOGIQUE DE L'ÉGLISE PROTESTANTE DE FRANCE.

Thomas van St. Paulo, van Geneve

[JAAR 1551]

Thomas van St. Paulo, uit Soissons, kwam in het jaar 1549 met zijn moeder, broeders en vele andere bloedverwanten te Genève in de gemeente des Heeren om daar God de Heere zuiver en onverhinderd te kunnen dienen. Om enige zaken te regelen, reisde hij later, in het jaar 1551 weer naar Frankrijk. Op zijn reis kwam hij in velerlei gevaren, omdat hij, door de aandrang van de Geest Gods, de lasteringen niet kon verdragen, maar die openlijk bestrafte. Dit deed hij ook jegens alle andere misbruiken, die in dat koninkrijk derwijze tot een gewoonte geworden waren, dat men die zonder groten ondank en gevaar niet bestraffen kon. Doch bij dit alles heeft de almachtige God hem geholpen en verlost, want door Zijn bijzondere voorzienigheid bewaarde Hij hem, teneinde in een meer vermaarde plaats de Naam van God te belijden, namelijk in de stad Parijs.

Toen hij in de stad gekomen was, en enige koopwaren verkocht, bestrafte hij iemand vrijmoedig wegens godslastering; en, daar hij zeer beleefd en zachtmoedig was, vermaande en onderrichtte hij hem op zachte wijze, en zei, dat hij zulke woorden, die de christen niet betamen, en waarmee de allerheiligste naam van God gelasterd wordt, moest schuwen. De ander, die deze christelijke vermaning hoorde, welke onder de roomsen ongewoon was, ergerde zich daaraan, en dacht, dat hij een **Lutheraan** was, want aldus werden zij genoemd, die de Evangelische waarheid aanhingen. Met nauwkeurigheid lette hij, in welk huis Thomas zou ingaan. En, toen hij dit gezien had, klaagde hij hem terstond aan bij Johannes Andreas, een berucht en wreed vijand van de rechtgelovige dienaren van God, gelijk hij reeds vroeger bewezen had.

Eindelijk werd Thomas gevangen genomen, en op het slot, dat men Châtellet noemde, gebracht, waar hij door de raadsheren van het hof, meer uit zijn eigen woorden en belijdenis, dan uit enige andere geschriften, die men bij hem vond, werd aangesproken en beschuldigd.

Aangezien hij echter nog zeer jong en nog niet boven de achttien jaren (18) oud was, deden zij hun uiterste best, om hem tot herroepen en verloochenen te brengen. Zij stelden hem het vreselijke van de dood, de verschrikkelijke pijn, de aangenaamheid des levens, zijn jeugdige jaren en dergelijke meer voor ogen; ja, opdat hij weten zou, dat hij zonder enige schade zou kunnen ontkomen, beloofden zij hem, dat hem alleen een boete zou worden opgelegd, zo hij slechts daar, in hun tegenwoordigheid, wilde herroepen, wat hij had beleden. Doch al hun voorstellen waren tevergeefs; want Thomas, versterkt door de kracht van de almachtige God, wilde om leven noch om dood de waarheid, waarvan hij verzekerd was, verloochenen, maar bleef standvastig bij haar volharden.

Daarna pijnigde men hem op harde wijze, en mishandelde hem erger dan een booswicht, opdat hij ook noemen zou, die hij wist, dat de Evangelische waarheid aanhingen. Doch de Almachtige God versterkte en bewaarde hem door Zijn overvloedige genade zo, dat hij aangaande niemand een woord sprak, dan alleen van hen, die buiten de macht der rechters en aan het geweld van de antichrist ontkomen en nu in de gemeente Gods woonachtig waren.

De raadsheren, die hem aldus lieten pijnigen, sprak hij aldus aan: "Waarom pijnigt gij mij zo wreed? Is het opdat ik u zovele eerbare lieden zou noemen? Wat zou het u toch baten, hen zo te mishandelen, als gij mij nu doet? Wanneer ik wist, dat gij hun voorbeeld zoudt volgen, dan zou ik u hun namen noemen, zoals ik aan anderen doe; maar ik ben er zeker van, dat gij hen immers ook zo lelijk zoudt behandelen, als gij mij nu doet."

Maar, wat hij ook zei, zij pijnigden hem evenwel geruime tijd, zodat het de beul begon te vervelen. De anderen riepen, dat hij zijn metgezellen moest noemen, daar zij anders zijn lichaam zouden verscheuren en vaneentrekken.

Doctor Maillard van de Sorbonne, en anderen van zijns gelijken, die daar gekomen waren om Thomas te bekeren, riepen, toen zij zulk een grote en verwonderlijke standvastigheid in de jongeling zagen, dat men hem wreder behoorde te pijnigen. Geloofwaardige lieden hoorden dit zelfs van Aubert, de raadsheer, die dit toen moest ten uitvoer brengen. Hij was een bitter en zeer wreed mens, vooral als het de godsdienst betrof; nochtans heeft hij zodanige pijnigingen niet kunnen aanzien zonder te wenen, zodat hij zich naar een andere plaats moest verwijderen. Hij zei ook, terwijl het meer dan vijf en twintig lieden hoorden, dat hij met veel mensen over de godsdienst, zo in het geheim als in het openbaar had gesproken, maar dat deze jongeling hem oprecht en goed toescheen.

Toen nu hun wreedheid door de standvastigheid van de vrome jongeling overwonnen, en het vonnis des doods om in Malbertsplaats levend verbrand te worden, gelezen was, werd hij daarheen gebracht in tegenwoordigheid van de meest boze mens en ergste vijand van de waarheid, Doctor Maillard, teneinde hem ten uiterste toe te kwellen, en alles in het werk te stellen, om hem van de aanroeping van de Naam Gods af te leiden, en tot andere gevoelens en gedachten te brengen. Bij herhaling zei en vermaande hij hem, dat, wanneer hij zijn eerste belijdenis wilde herroepen, en daartegen getuigen, hij macht had van de raad, hem het leven te schenken.

Toen Thomas daarop antwoordde, dat hij liever duizend doden wilde sterven, werd hij, daar hij aan een wipgalg gebonden was, terstond in de lucht opgetrokken. Als hij het volk van de genade des Heeren en van de eeuwige zaligheid begon te spreken, werd het vuur aangestoken en het ontbrandde. Toen de pijn hoe langer hoe heviger werd, beval Maillard hem spoedig daaruit te trekken, terwijl hij tot hem zei en beloofde, dat, wanneer hij zich nog op de hoge Raad wilde beroepen, hij, als hij van gevoelen veranderde, zou worden vrijgelaten. Dit deed deze booswicht, om hem, bij het zien en gevoelen van de vreselijke dood, afvallig te doen worden, en hem te overwinnen.

Doch de waarachtige en getrouwe God opende de ogen van de vrome martelaar, opdat hij de onverderfelijke overwinning zou aanmerken, waartoe hij geroepen werd, en die hij van ganser hart begeerde.

Met luide stem riep hij hun allen toe: "Aangezien ik op de weg ben, om tot mijn God te gaan, laat mij daarop blijven, en laat mij tot Hem gaan."

Aldus slingerden zij hem weer in het vuur en werd hij verbrand. Dit geschiedde te Parijs, de 19e september, in het jaar onzes Heeren 1551.

50. Claudius Monieux (Claude)

[JAAR 1551]

Claudius Monieux, geboren in de stad St. Amant de Talenda, in Auvergne, werd, toen hij in deze en ook in de stad Clermont onderwijs gaf, en de jeugd in de vrees Gods en in de kennis van Zijn heilig Woord onderwezen had, door de vijanden der waarheid, die deze godsvrucht niet konden uitstaan, verdacht, en van zijn onderwijzerspost ontzet.

Daarna doorreisde hij de streek Auvergnie en omliggende plaatsen, verkondigde en leerde daar het Woord Gods, totdat hij door de grote vervolging vandaar werd verdreven, en vluchtte naar een plaats, waar hij hoorde, dat de Evangelische leer ontvangen werd, en de kerk door het goddelijke Woord hersteld, vernieuwd en verbeterd was.

Zo kwam hij in de stad Lausanne, gelegen in de heerlijkheid Bern; en, omdat daar een hogeschool was, niet alleen voor de christelijke en waarachtige godsdienst, maar voor alle vrije kunsten, ging hij daar enige tijd studeren.

Van daar reisde hij naar Lyon, waar hij het opzicht had over enige kinderen, om die te leiden en te leren. Hij onderwees die zo goed in de Heilige Schrift, dat hij daardoor hij vele godvruchtige lieden bekend, en, om zijn heilige wandel en leven, zeer gezien en bemind was; want hij was zeer vriendelijk, goed en zachtzinnig, zoals vele gelovigen daarvan zouden kunnen getuigen, die in de stad zijn leven en leer onderzocht en bevestigd hebben. bewees dit vooral in het teken, dat de gelovigen eigenlijk om de waarachtige en godzalige leer placht te geschieden.

Toen hij namelijk, in deze stad enige tijd aldus zich in leven en leer betoond had, geschiedde het op de Zondag van de 15e Juli, dat hij in het huis ging van een zijner vrienden, met wie hij altijd goede omgang gehad had, om hem te waarschuwen en bekend te maken, wat hij van de beambte der stad te wachten had. Toen hij hem van de gevaren gered en weggeleid had, ging hij andermaal naar dat huis, om de vrouw en de kinderen te vertroosten. Daar verscheen ook de beambte, en uit achterdocht, dat hij Monieux in dit huis vond, liet hij hem gevangen nemen, en naar de geestelijke der stad brengen.

Toen hij nu door de geestelijke ondervraagd werd aangaande de voornaamste hoofdstukken van de christelijke godsdienst, en van de aangenomen bijgelovigheden, die men in het pausdom aankleeft, antwoordde hij zo gerust en vrijmoedig, alsof hem het onvoorziene gevaar niet aanging, maar veel meer als iemand, die tot alles bereid is, wat een christen om van het evangelie wil te wachten heeft.

Des anderen daags werd hij voor het gerecht gebracht, en, toen hij omtrent vele dingen werd ondervraagd, antwoordde hij met grote standvastigheid en op een zeer gepaste wijze. Hij gaf daarbij zulk een getuigenis van de waarheid, dat men daardoor in hem opmerkte de uitgebreide kennis van de Heilige Schrift en de grote standvastigheid in de waarheid van de Evangelische leer.

Toen men van hem verlangde hen te noemen, die deze leer volgden, noemde hij niemand dan hen, die in veiligheid waren, en geen gevaren meer te vrezen hadden.

Gedurende zijn verblijf in de kerker van de aartsbisschop te Lyon, versterkte hij door brieven de gelovigen en godvrezenden in het geloof en in de christelijke roeping, en vermaande vrijmoedig de raad en de rechters te Lyon aangaande de onmenselijke wreedheid jegens de kinderen Gods en aangaande hun onverdraaglijke tirannie.

Om die reden bracht men hem in een meer duistere en diepe gevangenis, waar hij, onder een groot ongemak en verdriet, tot de 26e oktober verbleef, met geduid en voortdurende volharding in de belijdenis van het geloof, die hij vroeger godzalg had afgelegd, hoewel hij dikwijls aan sterke verzoeken bloot stond, op de proef gesteld en zijn geloof door de satan bestreden werd. Ofschoon ook zijn vijanden hem op velerlei manieren van zijn goede gevoelens zochten af te trekken, nochtans bewaarde God hem voortdurend door Zijn onmetelijke genade in de zuivere leer en standvastige belijdenis des geloofs.

Op dezelfde dag, zijnde een Maandag, werd hij in de grote straat bij de grootste tempel, die men St. Jan noemt, gebracht en daar als ketter veroordeeld. Daarna werd hij door de vicarus of wijbisschop van Lyon ontwaard en van zijn rooms priesterschap ontzet, en alzo in de handen van de wereldlijken rechter overgeleverd. Vandaar werd hij, zeer verblijd, omdat hij van dat schandelijk teken bevrijd was, naar een andere gevangenis, Roana genaamd, gebracht, en daar in een duister hol geworpen tot de volgende Zaterdag, zijnde de avond van Allerheiligen, volgens de bepaling van de pausgezinden. Op deze dag werd het doodsvonnis over hem geveld, om levend verbrand te worden.

Daarna bracht men hem in de plaats, Sacellum genaamd, waar hij blijven en de tijd afwachten zou, totdat de rechters zouden hebben gegeten. Daar gaf men hem ook een weinig vis, brood en wijn, opdat hij wat zou eten. Toen hij geruime tijd met gebogen knieën de eeuwige almachtige God aangeroepen en gebeden had, en wat brood begon te gebruiken, kwamen er twee grauwe monniken, die zich minderbroeders noemen, tot hem, die een druk gesprek met hem hielden, doch waarbij Monieux hen krachtig antwoordde en hun redenen weerlegde.

Eindelijk vielen zij hem met een andere verzoeking aan, en verweten hem, dat hij zo gulzig at, en zei dat het nu geen tijd van eten was, maar wel om belangrijker en meer noodzakelijke dingen te bedenken.

Waarop hij met grote zachtmoedigheid vriendelijk antwoordde, dat hij niet uit lekkernij of om de buik te vullen at, maar alleen om het lichaam een weinig te versterken, opdat dit, aangezien het zwak was, in de ijver des geestes niet mocht bezwijken, en in de zware en bittere strijd, die het van stonde ondernemen moest, niet ontroerd werd. Met zulk een zacht antwoord maakte hij deze mens zeer beschaamd, ook bij het volk, dat er bijstond.

Omtrent twee uren na de middag werden hem de kleren uitgetrokken, en werd hij op een wagen naar de plaats gebracht, waar men hem zou ombrengen. Toen de rechters zijn zachtmoedigheid en geduld zagen, konden zij hun zuchten niet onderdrukken, en sommigen schreiden ook en weenden tot een bewijs van zijn onschuld.

Voor hij vandaar zou gaan begeerde hij van hen de vrijheid zijn gebed te mogen doen, wat hem ook werd toegestaan, met de bepaling, dat hij tegen hen niet zou spreken, of men zou hem, zoals besloten was, de tong uitsnijden. Zo werd hij dan gebracht naar de plaats, *Territorium* genaamd, altijd met gevouwen handen, en zijn ogen hemelwaarts geslagen, met een vlijtig en gans vrolijk gelaat.

Toen hij door de stad werd geleid, en hem een grote schaar volk tegen kwam, was er iemand onder, die hem groette en zei: "Blijft vroom in Christus." Door tussenkomst der grauwe monniken, die er bij tegenwoordig waren, werd deze terstond gevangen genomen.

Toen hij nu aan de genoemde plaats gekomen was, en zijn geloof en het gebed, dat Christus ons geleerd heeft, uitgesproken had, werd hij met een keten aant een wipgalg gebonden, en, toen het vuur ontstoken was, omhoog getrokken. Geruime tijd was hij aan het vuur blootgesteld voor hij stierf, doch hij bad onophoudelijk temidden der pijnen, en herhaalde dikwerf de woorden: "Mijn God, mijn Vader," en aldus gaf hij aan God, zijn hemelse Vader, zijn ziel over.

51. Executie te Toulouse van **Jean Joéry**, geboortig van Alby, 22 jaar en van zijn **jonge knecht**.

Zij werden beiden verbrand, naar men schrijft met de bijbel rond hun nek.

Johannes Jocry te Toulouse

[JAAR 1551]

Johannes Jocry was geboren in een dorp Saint Jocry genaamd, twee mijlen van de stad Alby, en opgevoed te Montauban, uit welke stad hij te Genève kwam, om daar meer en meer in alle godzaligheid toe te nemen, en in de gemeente Gods de Heere zuiver te dienen. Toen hij daar geruime tijd had gewoond, was hij voornemens een reis te doen naar zijn vaderland, welke hij ook ondernam in de maand Juli van het jaar 1551, op tweeëntwintigjarige (22) leeftijd. Een jongen, die hem diende, vergezelde hem op deze reis.

En om enig nut te stichten, en ook de gelovigen in dit land te vertroosten, waren zij met een voorraad van goede boeken voorzien. Dit werd de oorzaak, dat zij te Mende, in het land van Languedoc, gevangen genomen, en daarna tot de vuurdood veroordeeld werden. Jocry, die dikwerf tot zijn vrienden en geloofsgenoten placht te zeggen dat wanneer de Heere hem riep om de waarheid te betuigen, hij bovenal zou begeren, die getuigenis te Toulouse te doen en met zijn dood te bezegelen, beriep zich van dit vonnis op het hoge gerechtshof. Aldus werden zij naar Toulouse tot de hoge raad gezonden, waar Jocry een heerlijke belijdenis zijns geloofs aflegde en die met de Schrift bevestigde, waarin hij zeer geoefend was. In al zijn antwoorden gedroeg hij zich zeer betamelijk.

De jongen, zijn dienaar, betoonde zich ook zeer vroom, en beleed hetzelfde geloof met zijn meester. En aangezien hij, wegens zijn jeugd en onbedrevenheid in de Heilige Schrift, niet genoegzaam de vragen der tegenpartij kon beantwoorden, en in het nauw gebracht door hen, wien dit rechtsgeding was toevertrouwd, wees hij hen naar zijn meester, betuigende, dat hij bij zijn vorige belijdenis bleef volharden, en zei, dat, wanneer zij meerdere verklaring eisten in de beantwoording van hun vragen, zij dan zijn meester slechts behoefden te vragen, die hen wel zou antwoorden. Toen zij zeiden, dat hij zijn meester niet behoorde te geloven, die een ketter was en ten enenmale verworpen, antwoordde hij hun, dat hij hem hield voor een goed man, heilig van leven, en dat hij er zeker van was, dat hij hem niet anders geleerd had dan de waarheid, die in Gods Woord is vervat.

Op de dag, toen zij hun doodvonnis ontvangen hadden, kwamen er vele priesters en monniken tot hem in de gevangenis, om met Jocry te redetwisten, wien hij zo onbeschroomd en goedsmoeds antwoordde, alsof hij ontbonden, vrij en zonder gevaar was.

Toen zij nu op de bestemde plaats gebracht waren, waar het vonnis zou worden volvoerd, namelijk in St. Georgiusstraat, werd **de jongen** het laatst gebracht. En, terwijl Jocry op de laatste vraag antwoordde, begonnen intussen de huichelaars de jongen te raden, dat hij de maagd Maria zou aanroepen en alzo zijn gevoelens laten varen; waarbij zij de jongeling zo moeilijk vielen, dat hij begon te wenen.

Jocry, die nog met de anderen aan het spreken was, keerde zich toen om, en toen hij zag dat de jongen door de vijanden der waarheid besprongen werd, haastte hij zich tot hem te gaan. Toen hij hem zag wenen, sprak hij hem aan en zei: "Waarom ween je toch, mijn broeder? Weet je niet, dat wij gaan tot onze allerbeste, genadigste God, en dat wij terstond verlost en vrij zullen zijn van deze ellende, waarmee wij nu gekweld worden?"

De jongen zei: "Ik weende, omdat gij niet bij mij was."

"Het is nu geen tijd," zei Jocry, "om te wenen; laat ons liever de Heere zingen." Toen hieven zij een psalm aan en zongen.

Toen het vuur het lichaam van Jocry aantastte, dacht hij niet aan zichzelf, maar was veel meer bezorgd voor de jongen dan voor zichzelf; en klom hij de paal op, en keek om naar de jongen, om hem te versterken en moed in te spreken. Toen deze daarna zag, dat hij gestorven was, ontving hij ook met open mond de vlammen, en terwijl hij zijn hoofd boog, gaf hij zijn geest aan God over, in het jaar 1551.

52 Dionysius Peloquin

[JAAR 1552]

Dionysius Peloquinus, de broeder van **Stefanus Peloquin**, van wie wij vroeger hebben gesproken, die ook om de waarheid te Parijs verbrand was, volgde de voetstappen van zijn broeder op vrome wijze.

Toen hij te Genève in de gemeente Gods woonachtig was, werd hij, op de 19de oktober van het jaar 1552, in een stad, Villa-Franca genaamd, die zes mijlen van Lyon ligt, gevangen genomen. Wat hem daar en ook daarna te Lyon wedervaren is, zien wij duidelijk in de volgende brief, die hij aan een goede vriend geschreven en toegezonden heeft.

"Wanneer ik bedenk, hoezeer gij bewogen was door de gevangenneming en de dood van mijn goede broeder Stephanus, en bezorgd zijnde, dat dit u om mijnentwil ook mocht overkomen, die nu in dezelfde strijd en het gevaar verkeer, heb ik gemeend, dat het behoorlijk was om de zaak te openbaren, waarom jij zo standvastig het doodsvonniss ontving en dat ondergaan heeft, en ook ik nu met alle lijdzaamheid en met een gerust hart al dit verdriet en deze benauwdheid verdraag, waarin mij God beproeft, en verwacht ook zulk een einde, zoals het God, Die mij hiertoe heeft geroepen, zal behagen. Ik doe dit te liever, omdat ik goede gelegenheid heb om aan mijn vrienden te schrijven, welke mijn broeder niet had.

Teneinde alle ergernissen weg te nemen, moet gij allereerst weten, dat er in dit leven niets geschiedt, of ons niets overkomt, zonder de voorzienigheid of de wil van onze God, en dat ook de mensen geen macht over ons hebben, tenzij God hun die geve, en ook niet langer dan God dit hun toelaat. Want Hij draagt zulk een zorg voor ons, dat er niet een haar van ons hoofd zal vallen zonder Zijn wil. Daarenboven lijden wij niet als de boosdoeners en misdadigers, als doodslagers, moordenaars, dieven, en die de bezittingen van anderen begeren, maar als christenen, zoals gij gemakkelijk zult kunnen bemerken uit hetgeen mijn tegenstanders mij vroegen, en uit hetgeen ik hun daarop antwoordde.

Vooreerst vroegen ze mij, of ik geloofde, dat de mis goed was, en waardig om aan te horen.

Ik antwoordde daarop, dat ik geloofde, dat zij een offerande was door de mensen uitgedacht en ingesteld, strekkende tot grote verachting van de eer van God, om de gedachtenis aan de dood van Jezus Christus te verduisteren en te vernietigen, want men schrijft aan de mis toe, wat alleen aan het bloed van Christus toekomt, tot voldoening, reiniging en vergeving van onze zonden uitgestort. Ik beschouw dus de mis als een gruwelijke afgoderij, waar alle christenen zich voor wachten en die vlieden moesten, wanneer zij zich de gramschap van de almachtige God niet berokkenen willen.

Daarna werd mij gevraagd, of ik ook geloofde aan het heilig sacrament des altaars.

Ik antwoordde: Niet op die wijze, zoals de paus het heeft ingesteld, maar wel aan het sacrament van het heilige avondmaal van onze Heere Jezus Christus, zoals Hij het instelde, en in de Schrift wordt voorgesteld, vooral in 1 Korinthe 11, namelijk, dat wij, in het avondmaal brood en wijn uit de handen van de dienaar ontvangende, waarachtig het lichaam en het bloed des Heeren deelachtig worden. Want, gelijk onze lichamen met dagelijkse spijs gevoed en onderhouden worden, alzo worden onze zielen met de heilzame spijs van het vlees en het bloed onzes Heeren gevoed, onderhouden en versterkt. Wij eten dit niet waarlijk met de mond, en het is geen spijs voor het lichaam, maar genieten het met de geest en in het geloof, hetwelk niets grofs, aards noch verderfelijks in deze verborgenheid zoekt of geniet. Om deze geestelijke spijs te ontvangen, is het dus niet nodig, dat Christus van de hemel tot ons hier op aarde nederdaalt, of dat wij onze ogen alleen op dit brood en de wijn vestigen; maar veel meer, dat wij onze harten en zinnen hemelwaarts verheffen, en Christus, Die daar ter rechterhand Gods zit, door het geloof aanschouwen, zoals wij aangaande Hem in onze artikelen van het geloof belijden, dat Hij in de hemel woont, en niet zal terugkeren dan om te oordelen. Dit verzekeren ons de Engelen in de Handelingen der Apostelen, in het 1e hoofdstuk. Daarom verwerp ik ten enenmale de verandering van het brood, hetwelk de pausgezinden uitgedacht hebben, en geloof, dat het brood en de wijn hun aard behouden, zonder enige verandering of omzetting in het lichaam en het bloed des Heeren, ofschoon ik aangaande het brood en de wijn, dat men in het avondmaal des Heeren daartoe afzondert en gebruikt, vaststel dat er een groot onderscheid is tussen de gewone spijs en drank, zo door het gebruik als ook door de kracht der belofte, om welke te bevestigen en voor ogen te stellen deze tekenen ons worden voorgeschreven.

Toen mij gevraagd werd, of men aan de oren der priesters de zonden moest biechten, loochende ik dit en zei, dat zulk een biecht niet door God voorgeschreven of geboden was; want deze belijdenis van zonden geschiedt aan een mens, die geen macht heeft de zonden te vergeven. Dit komt alleen God toe, tegen Wien wij gezondigd hebben. Zij wierpen mij toen voor de plaats uit Jakobus' brief, waar de gelovigen vermaand worden, dat de een de ander zijn zonden moest belijden.

Ik antwoordde daarop, dat dit gebod en deze vermaning van Jakobus deze oorbiecht niet betroffen, maar dat hij alleen sprak van de broederlijke verzoening, waar men alle gramschap, elkaar uit liefde de schulden vergevende, aflegt. Ware deze plaats van zulk een oorbiecht te verstaan, dan moest de priester, wanneer een vrouw bij hem gebiecht had, weer bij een vrouw biechten. Daarenboven is deze biecht een duivelse tirannie en een wrede pijnbank der zielen, omdat men daar eist alle zonden mee te delen, wat immers door niemand, zelfs niet door de rechtvaardigste, gedaan kan worden. Wij zien

dit in David, die, in onbevleetheid des levens een Engel zijnde, van God begeerde hem van zijn verborgen zonden te willen reinigen. Daarom geloof ik, dat men de zonden aan geen mensen, maar alleen aan God, Die wij vertoornd hebben, moeten belijden; en niet alleen op sommige dagen, maar, zo mogelijk ieder uur, zoals wij zien, dat door de Aartsvaders en de Profeten en andere godvruchtigen geschiedde.

Er werd mij ook gevraagd, of ik niet geloofde, dat er een vagevuur was, waar de zielen na het sterven werden gepijnigd, en of men voor hen bidden moest.

Ik antwoordde daarop, dat ik niet geloofde aan enig ander vagevuur, en er ook geen ander bestond dan het bloed van Jezus Christus, dat zoals Johannes getuigt, al onze overtredingen en zonden uitwist. Daarenboven stelt ons de Heilige Schrift voor twee wegen der zielen, de een in het Paradijs, waarde godzaligen heengaan, de anderen in de hel, die voor de bozen en goddelozen is bereid. Dit kunnen wij gemakkelijk verstaan uit wat Johannes zegt: "Wie in de Zoon van God gelooft, wordt niet veroordeeld, maar, die niet gelooft, die is reeds veroordeeld."

Aangaande het bidden, missen doen en wijwater gieten voor de doden, verklaarde ik hun, dat dit niet alleen vergeefse moeite was, maar ook een gruwelijke godslastering en ingesteld tot grote verachting van Christus, omdat er in het Woord van God niets dienaangaande geboden is, maar geheel tegen het Woord door de bedrieglijke geesten uitgedacht is en ingesteld. Bij het spreken hierover kwamen zij met vele beuzelingen voor de dag, die niet waard zijn vermeld te worden.

Daarna vroegen zij mij, hoe ik over de maagd Maria dacht. Ik antwoordde, dat ik geloofde, dat zij de moeder van Jezus Christus was naar het vlees, en dat zij als maagd Hem ter wereld heeft gebracht, zoals wij in onze artikelen van het geloof belijden; dat zij ook de begenadigde en gezegende onder de vrouwen is, zoals de Engel van haar getuigt. Maar haar aan te bidden, en in onze nood aan te roepen, haar koningin des hemels, voorspraak en beschermster te noemen, en haai dusdanige dingen toe te schrijven, zo geloof en oordeel ik dat zij daarmee niet alleen niet vereerd, maar veeleer onteerd, en grote schande door mensen aangedaan wordt. Want zij heeft de eer, die alleen Jezus Christus toekomt, en die het van de Vader gegeven is, nooit willen ontnemen en zich toeëigenen, maar daarentegen wijst zij ons op Hem, opdat wij Hem zouden gehoorzamen en doen, wat Hij ons gebiedt. Joh. 2, vs. 5.

Daarom doen de lieden God schande aan, en vertoorren Hem ten hoogste, die de maagd Maria aanroepen, dienen en aanbidden, of ook enige heilige mannen of heilige vrouwen, aangezien van dezen dienst God in de Heilige Schrift niets heeft bevolen; maar wel, dat wij God alleen moeten dienen, eren, aanbidden en aanroepen, alleen in de naam van Jezus Christus, Die door God de Vader tot een voorspraak en Middelaar is gesteld tussen ons en God. Maar de ware en beste wijze, om de maagd Maria en andere heiligen te eren, is, dat wij hun heilig, en godzalig leven ons ter navolging voorstellen, namelijk daarin, waar, zij de Heere Jezus Christus in zijn nagevolgd zoals de Apostel Paulus vermaant, Kor. 11, vs. 1.

Aangaande de beelden en schilderijen, waardoor zij God en de heiligen voorstellen, zei ik hun, dat die een gruwelijke bijgelovigheid is, door God nadrukkelijk veroordeeld, zoals uit het tweede gebod der wet duidelijk genoeg blijkt. Wij weten immers, dat God zowel het beeld als de maker en kunstenaar vervloekt, zoals David betuigt, Ps. 115.

Betreffende de paus vroegen zij mij, of ik niet geloofde, dat hij het hoofd der kerk was. Ik antwoordde daarop, dat ik daar anders over dacht, en geloofde, dat hij de ware

antichrist is, die zichzelf tegen God zou verheffen, en zich enigermate de godheid en de naam van God toeschrijft. Ik zei ook te geloven, dat hij de gruwel en de zoon der verderfenis is, waar Paulus van spreekt 2 Thess. 2, vs. 3; eindelijk, dat de kerk, waar de paus het hoofd van is, de ware heilige kerk niet is, want dat er geen bewijzen gevonden worden, waaraan men de christelijke kerk herkennen kan, zoals de prediking van het goddelijke Woord, de wettige uitdeling van de sacramenten, waarvan nauwelijks de sporen over zijn. Ziedaar, wat mij in de stad Villa Franca gevraagd werd, en wat ik daarop heb geantwoord.

Toen ik daarna naar Lyon overgebracht was, lazen de kettermeester, de hoge geestelijke en anderen mij dit alles voor, en vroegen mij, of ik in deze dwalingen, zoals zij die noemden, bleef volharden.

Ik antwoordde daarop, dat ik dit wel begeerde, en God iedere dag had mij daartoe standvastigheid te willen verlenen, aangezien Hij mij de genade gegeven had, uit de Schrift te hebben geleerd, wat de waarheid is, waarop ik mijn geloof vestigen en gronden moet.

Toen vroeg mij de kettermeester, wat ik de Heilige Schrift noemde.

Waarop ik antwoordde, dat zij de zekere en volmaakte waarheid is, die niet kan bedriegen, welke in het Oude en Nieuwe Testament is vervat, waartoe men niets mag, afdoen of bijdoen, waarin niets is achtergehouden van hetgeen tot onze zaligheid dient. Daarom erken ik haar alleen als regel van de christelijke godsdienst. Over dit antwoord was de kettermeester zeer toornig en woedend.

"Wie heeft u gezegd," zei hij, "dat dit de Heilige Schrift is, en hoe zoudt gij het geweten hebben, wanneer de heilige kerk u dit niet had verzekerd?"

Ik begreep echter, dat hij dit van de pauselijke kerk bedoelde, en antwoordde daarom, dat het de kerk niet is, die mij dat had geleerd, maar alleen de Heilige Geest, die mij een zekere en gewisse getuigenis in mijn hart geeft, zodat ik Hem daarin wil gehoorzamen in leven en in sterven; derhalve heeft zij geen gezag van de eerste en oude kerk, want dit is toch niet recht, aangezien de kerk beter gegrond is in de leer van de Profeten en de Apostelen van onze Heere Jezus Christus, zoals Paulus aan de Efeziërs, hoofdstuk 4, betuigt.

Daar zij wisten, dat ik vroeger monnik was, vroegen zij mij, wat mij bewogen had dit leven vaarwel te zeggen.

Ik antwoordde hun, dat het Gods genade was, die bij mij uitwerkte, dit goddeloze leven in te zien en te laten varen, als iets dat tegen Gods Woord streed, en alleen door mensen was uitgedacht. Zij, die zulk een leven aannemen, menen door zulke werken, die evenmin door God geboden zijn, als door menselijke instellingen, de hemel te verdienen.

Toen mij gevraagd werd, of men de geloften, die men gedaan had, behoort te houden, antwoordde ik, dat men zulke behoort te houden, die men aan God of aan de mensen doet naar het Woord van God, Die men echter niet naar of tegen het Woord gedaan heeft, behoort men niet te houden, en ook niemand verhinderen om die in godzaligheid en heiligheid na te laten.

Toen zij mij vroegen, waarom ik, een vrouw gehuwd had, daar ik toch reinheid had beloofd, antwoordde ik, dat reinheid een bijzondere gave van God is, zoals duidelijk genoeg blijkt uit Matth. hoofdst. 19, die alle monniken alles behalve bezitten, zoals men dagelijks zien kan, en hun schandelijk en onkuis leven genoegzaam toont. En, daar ik zulk een gave en kracht van God niet in mij ontdekte, dat ik daarom tot dit

middel, het huwelijk namelijk, de toevlucht genomen had, opdat ik de onkuisheid schuwen zou. Hierin heb ik het gebod van God opgevolgd, wel wetende, dat overspelers, hoereerders en dergelijken het koninkrijk der hemelen nimmer zullen beërven. Daarenboven, "is het huwelijk eerlijk onder allen en het bed onbevlekt; maar hoereerders en overspelers zal God oordelen," zoals de Apostel aan de Hebreëën, h. 13, schrijft. En het verbod, om zekere mensen het huwelijk te verbieden, is een leer der duivelen en van de bedrieglijke geesten, 1 Tim. 4, vs. 1, 3.

Overigens werd mij niets bijzonders gevraagd, dat waard is beschreven te worden. De kettermeester begon mij met liefelijke en smekende woorden aan te spreken, en om mij van gevoelen te doen veranderen, deed hij mij vele schone beloften, stelde mij mijn jeugdigen leeftijd voor ogen, en zei, dat ik zou worden verbrand, wanneer ik in mijn gevoelens bleef volharden. "Daarom," zei hij, "zie wel toe, want het is in uw mocht om behouden en ongedeerd vrij te zijn, en uw ziel hebt gij in uw eigen handen." Ik zei hem, dat mijn ziel al zeer slecht bewaard zou zijn, en in groot gevaar verkeren, wanneer zij door niemand anders bewaard of beschermd zou worden dan door mi; dat ik in de school van onze Heere Christus Jezus een andere les van mijn Meester geleerd had, namelijk, dat wie zijn ziel behouden wil, die verliezen zal, maar wie haar verloor, dat die haar zou behouden.

Dit was echter de kettermeester niet genoeg, en hij zond mij een monnik toe, opdat die mij zou brengen, waartoe hij mij niet verleiden kon. Toen de monnik kwam, deelde hij mij de gunst mee, die de kardinaal Turnoy mij bewijzen wilde, en beloofde mij, wanneer ik tot mijn oud monnikenleven wilde terugkeren, dat hij mij goede en nieuwe klederen zou geven, en mij ergens in een van zijn eigen kloosters opnemen. Ik antwoordde hem, dat ik het zwarte kleed lang genoeg gedragen had, dat ik nu wenste een wit te dragen, dat niet vergankelijk was, maar zulk een als waarvan in de Openbaring van Johannes, hoofdstuk 6, gesproken wordt.

Dit is de reden, allerliefste broeders en zusters, waarom de kinderen Gods vervolging lijden, ja Christus zelf in hen; want het is onze zaak niet, die wij voorstaan, maar de Zijn. En wij zien ook, dat Hij alles, wat ons wedervaart, beschouwt, alsof dit zichzelf wordt aangedaan, zoals Hij Paulus, die Zijn gemeente vervolgde, vermaande. Aangezien dus de liefde van Jezus Christus zo groot voor ons is, dat Hij de schande, die ons wordt aangedaan, op Zich neemt, welk een grote ondankbaarheid zou het dan van ons zijn, nadat wij zulk een grote genade van Hem ontvangen hebben, bestaande in de verkrijging van de kennis der waarheid, te schromen Zijn heiligen naam te belijden, vooral daar Hij hen zo zwaar bedreigt, die zich Zijn naam en Zijn Evangelie schamen. "Die Mij," zegt Christus, "zal verloochend hebben voor de mensen, die zal Ik ook verloochenen voor mijn Vader maar wie Mij belijden zal voor de mensen, die zal Ik ook belijden voor mijn Vader, die in de hemelen is." Wat is dit toch anders, dan door de Heere Christus niet erkend te worden of verloochend, of tot de eeuwige dood veroordeeld te worden? De tirannen en de vijanden Gods verbieden ons wel, onder bedreiging van zware straf, geen behoorlijke getuigenis van Christus Jezus af te leggen; maar in dat geval behoren wij ons te houden aan het voorbeeld der Apostelen, dat wij God liever gehoorzaam zullen zijn dan de mensen. Zij zijn ook niet te vrezen, die, nadat zij het lichaam gedood hebben, geen macht meer over de ziel hebben. Wanneer wij christelijk willen leven, weten wij, dat ons in dit leven niet anders te wachten staat dan ongeluk, vervolging en schande. Maar, wij ondervinden daaronder die troost, dat dit alleen de weg is, die de Zoon van God in Zijn vlees heeft geheiligd;

langs welke weg wij door veel lijden tot de heerlijkheid van het hemelse rijk moeten ingaan. Paulus zegt, Filip. hoofdstuk 1, "dat ons gegeven is, niet alleen in Christus te geloven, maar ook voor Hem te lijden." Op een andere plaats zegt hij: "dat allen die in Christus godzalig willen leven, zullen vervolgd worden;" want die God in Christus willen dienen en aanroepen, zijn er toe gesteld en geroepen vele martelingen en schande te lijden. En dit is aan het Evangelie verbonden, dat zij samen allerlei smart moeten lijden, opdat zij in Hem en met Hem, niet alleen vertroosting, maar alle benauwdheid gemeen hebben. Maar in zulke ellende en verachting, zegt Petrus, dat wij zalig zijn, als wij dit om de naam van Jezus Christus lijden en veracht worden, want dan eerst rust de Geest van God op ons. Zullen wij na deze grote en gewichtige getuigenis, denken en menen, dat wij ons leven zullen verliezen, als wij dit voor zulk een rechtvaardige en heilige zaak in de handen van onze vijanden overleveren? Zullen wij ons ellendig achten, daar Christus ons door Zijn heiligen mond zalig noemt? Of zullen wij menen, dat wij de dood als dwaze en woedende mensen aangrijpen, daar Christus Jezus ons in de hemel een zo heerlijk loon heeft voorgesteld?

Daarom, mijn allerliefste broeders en zusters, vermaan en bid ik u zeer, dat gij de ijdele mening en gewoonte der wereld niet mag navolgen, die zo verblind is, en in zulke duisternis van alle dwalingen ligt verzonken, dat zij het leven in de dood, de zegen in de vloek, niet vinden kan. Wanneer wij zien, dat de dienaren van God vele smarten en moeite moeten verduren, zullen wij er ons niet aan stoten en ergeren, als wij weten, dat dit alleen de weg is, langs welke en de wijze waarop wij aan Christus ons Hoofd gelijkvormig kunnen worden, wanneer wij het ons opgelegde kruis Hem nadragen, want de knecht is niet meerder dan zijn heer. "Zo laat ons dan tot Hem uitgaan buiten de legerplaats, Zijn smaadheid dragende; want wij hebben hier geen blijvende stad, maar wij zoeken de toekomstige," waarheen ons de Heere door Zijn genade samen brenge. Amen."

Dit schreef Dionysius in de gevangenis te Lyon, waar hij gedurende tien maanden vertoefde, en wel van de 19e Oktober in het jaar 1552, tot op Zondag de 4de September 1553, op welke dag hij des morgens vroeg ten drie uur naar Villa-Franca werd vervoerd.

Des anderen daags werd hij van zijn pauselijk priesterschap ontwijd, en ontving daar tevens zijn vonnis om levend te worden verbrand.

Later, op de volgende Maandag, de 11e September, bezegelde hij de standvastige belijdenis der waarheid met zijn dood, die hij onderging, dat ieder die er getuige van was, er zich over verwonderde. Want, toen het onderste gedeelte van zijn lichaam reeds brandde, liet hij nog niet na zijn handen naar de hemel te heffen, en de hulp van de almachtige en eeuwige God in te roepen. Aldus bewees hij door standvastige belijdenis, dat ieder christen en godvruchtig mens de Evangelische waarheid en de eer van Jezus Christus hoger moet achten dan zijn eigen leven.

53. R. Poyet (bastaardzoon van de kanselier van Frankrijk verbrand.

Renatus Poyet

[JAAR 1552]

Renatus Poyet, geboren te Angers, bastaardzoon van Willem Poyet, in zijn tijd kanselier van Frankrijk, werd om de kennis der christelijke waarheid gevangen genomen en aangezien hij zeer standvastig de zuivere leer voorstond en beschermde, werd hij, als een getuige en martelaar van Jezus Christus, te Saulmeur, in Anjou, levend verbrand, in het jaar van onze enige Zaligmaker 1552.

54. Januari 1552 Executie te Bourg in Bresse van **Hugues Gravier**

Hugo Gravier

[JAAR 1552]

In Januari van het jaar 1552 ontving Hugo Gravier, onderwijzer te Coutaillon, in het graafschap Neufchatel, in de stad Broug, in Bres zijn erekroon.

Hij was geboortig van Vire, in het hertogdom Maine, en had van zijn jeugd af gestudeerd in de vrije kunsten, door welk middel, nadat hij te Genève was gekomen, God de Heere hem tot Zijn kennis bad gebracht, in welke stad hij de Goddelijke waarheid grondig leerde verstaan.

Van Genève vertrok hij naar het graafschap Neufchatel, en wijdde zich geheel aan het predikambt. Eerst werd hij onderwijzer te Bondry en daarna te Courtaillon, waar hij door de naburige kerkdienaren tot predikant werd gekozen. Doch, voor hij zich geheel aan dit ambt overgaf, wilde hij eerst naar zijn vaderland reizen, om daar zijn zaken in orde te brengen.

Maar God, die de Zijnen, waar zij zich ook bevinden, niet troosteloos laat, gebruikte deze reis van Zijn dienaar, om enige arme mensen uit de duisternis der afgoderij te roepen, en aan een plaats, waar Zijn heilige Naam en de zuivere leer van het Evangelie werd beleden, te brengen. Op zijn terugreis bezocht hij de stad Mascon, teneinde de vrienden van zijn vrouw te bezoeken, waar hij vriendelijk ontvangen werd. Toen hij het huis van de vader zijner vrouw verlaten had, werd hij aan het einde der brug bij de genoemde stad met zijn gezelschap gegrepen en gevankelijk naar Bagi gebracht. En, daar hij vreesde, dat de arme vrouwen, die bij hem waren, uit menselijke zwakheid afvallig zouden worden, vermaande hij haar voor alle dingen, om wel toe te zien, en de beleden waarheid niet te verloochenen. Hij wees haar verder het gevaar aan, waarin zij door afval komen zouden, aangezien zij nog niet genoeg, in de godsdienst bevestigd waren. "Ik weet zeker," zei hij, "dat ik sterven moet; want mijn voornemen is, om niet te wankelen of in het minst de waarheid te verloochenen, en hoop ook, dat mijn dood u tot een voorbeeld van stichting zal dienen. Maar, aangezien gij nog niet genoeg onderwezen bent, en gij door uw afval in groot gevaar des lichaams en der ziel kunt komen, zo raad ik u alle schuld op mij te werpen, en te zeggen dat ik u aangemoedigd heb, deze weg met mij te bewandelen."

Zo werd hij dan, op zijn eigen voorstel en raad, derwijze beschuldigd, dat zij, niettegenstaande de heren van Bern hun gezanten enige malen naar de stadhouder te Bres hadden gezonden en voor hem gebeden hadden, hem nochtans niet konden

bevrijden. Want hoewel de hoge geestelijke van die plaats hem niet wilde veroordelen, maar aangaande hem getuigde, dat hij niet anders in hem vond, dan dat hij een vroom man was, die al zijn woorden met de Heilige Schrift bevestigde, werd hij eindelijk evenwel tot de vuurdood veroordeeld.

Met vreugde ging hij daarheen, en gaf er niet om, dat de monniken en priesters hem met drek wierpen en als onzinnige en razende mensen narieten. Velen werden door zijn lijdzaamheid gesticht, en zijn vergoten bloed was als het zaad, waaruit later vele vrome christenen opgewassen zijn.

55. N. Nail gearresteerd wegens vervoer van Bijbels vanit Geneve

Nikolaas Nail

[JAAR 1553]

Nikolaas Nail, te Mans geboren, was een schoenmakersgezel. Toen hij te Parijs enige pakken boeken gebracht had, die over de Heilige Schrift handelden, werd hij op Dinsdag de 23sten Februari daar gevangen genomen. Nadat hij de zuivere leer van het Evangelie had beleden, werd hij in de gevangenis met zware martelingen gepijnigd, en wel opdat hij hen zou noemen, die hij wist, dat dezelfde leer waren toegedaan. Maar, hoe hij ook gepijnigd werd, en hoe dikwerf zijn martelingen ook herhaald werden, waarbij zelfs zijn leden als uit elkaar werden gerekt, hij bleef voortdurend met een bijzondere kracht en sterkte van het geloof standvastig, en noemde of beschuldigde niemand.

Eindelijk werd hij gevonnist, om op Malbertstraat levend te worden verbrand. Voor men hem uit de gevangenis haalde om hem naar de strafplaats te brengen, bonden zij hem een stuk hout dwars in de mond, en maakten dit zo stevig en wreed aan zijn hals vast, dat het bloed aan alle kanten uit zijn mond sprong, en zijn gezicht op de vreselijkste wijze mismakke. Hij was de eerste, die te Parijs zulk een wreedheid onderging. Maar, hoewel de mond aldus gestopt was, hield deze vrome martelaar en getuige van Jezus Christus niet op om op allerlei wijze, door tekenen en door zijn ogen hemelwaarts te slaan, zijn hoop, standvastigheid en kloekmoedigheid, die hij bezat, te bewijzen, zo zelfs, dat toen hij bij het gasthuis, dat men gewoonlijk het Godshuis noemt, kwam, en in het voorbijgaan gedwongen werd aan het beeld van Maria zekere eer te bewijzen, hij dat in het geheel niet wilde doen. Toen de scherprechter hem ondersteunde, en met zijne handen hielp, keerde hij zich, hoe weinig kracht hij ook bezat, moedig om, en wendde de rug naar het beeld. Toen het volk, dat vooral in die stad tot grote afgoderij overhelde, dit zag, werden zij zo woedend, dat zij nauwelijks, hoewel hij naar de strafplaats geleid werd, de handen van hem konden afhouden.

Toen hij op de bestemde plaats aankwam, behandelde men hem zeer wreed, want voor men hem vastbond, om hem in de hoogte te trekken, werd zijn lichaam met vet besmeerd, en buskruit daarop geworpen; zodat, toen het vuur aangestoken was, en de vlam in het stro kwam, slechts het lichaam en de huid door zware pijn ontstoken en geblakerd werden, door de hitte deelde zich aan de binnenste leden niet mee. In deze zware pijn schonk de almachtige God hem bijzondere troost en hulp, zodat Hij hem de genade verleende Zijn heiligen naam met een luide en duidelijke stem, zelfs temidden van de vlammen, uit te roepen, want de touwen en banden werden door het vuur

vernield, zodat het hout hem uit de mond viel. Zo scheidde hij dan in volhardend geloof uit deze wereld, in het jaar onzes Heeren 1553.

56. Antoine Magne levend verbrand te Parijs

Antonius de Grote

[JAAR 1553.]

Antonius de Grote, geboren te Orleans in het gebergte van Auvergne, bracht de tijding over aan de gemeente te Genève, dat de bovengenoemde broeders gevangen genomen waren. en ook van enige anderen, die op dezelfde tijd, omwille van het evangelie, te Parijs in de gevangenis zaten, teneinde de gemeente tot een algemeen gebed op te wekken.

Korte tijd daarna, toen hij om enige zaken weer in Frankrijk moest vertoeven, werd hij te Bourges door zekere priesters verraden, die hem in handen van de hoge geestelijke overleverden, drie uren nadat hij in de stad Bourges gekomen was, en wel op de 18e Maart in het jaar 1553.

Enige dagen daarna werd hij door de hogen geestelijke aan de wereldlijke rechter overgeleverd, en vervolgens naar Parijs gevoerd. Daar legde hij een heerlijke belijdenis van zijn geloof af, en bleef daarin volharden. In de gevangenis onderging hij vele martelingen, schande en verdriet; maar hij leed en verdroeg dit alles met een onwankelbaar gemoed.

Eindelijk ontving hij het vonnis des doods, en werd veroordeeld, dat hem eerst de tong uitgesneden en dat hij daarna levend verbrand zou worden in Malbertstraat. Aldus werd de vrome martelaar, om de getuigenis der Evangelische waarheid volgens het uitgesproken vonnis verbrand onder betoning van grote standvastigheid van het geloof op de 13de Juni van het jaar onzes enige Zaligmakers Jezus Christus 1553.

57. M. Dymonet gemarteld wegens ketterij te Lyon

Mattheüs Dimonnet

[JAAR 1553]

Mattheüs Dimonnet, genaamd de drie gebroeders, was een koopman en geboren te Lyon. In zijn onwetendheid bracht hij zijn leven in alle begeerlijkheid en wellusten der wereld door, en minachtte en verwierp alle matigheid en godzaligheid. Terwijl hij dit leven leidde, had hij zulk een afkeer van het Woord van God en van de godsvrucht, dat hij hen, die te Lyon, om Gods Naam aan te roepen, hun vergaderingen hielden, met nijd en list bespiedde.

Maar nadat hij door de overvloedige barmhartigheid Gods tot de kennis van het Evangelie gekomen was, gaf hij al dadelijk wonderbare bewijzen van zijn bekering. Want reeds korte tijd, nadat de Heere hem Zijn genade had geopenbaard, nam men hem in zijn huis gevangen, en vroeg hem de reden van zijn geloof. Zeer vrijmoedig en zonder enige geveinsdheid deed hij daarvan belijdenis, die hij ook voor de rechters,

nadat hij gevangen genomen was, standvastig voorstond en beschermde. Dit geschiedde, zoals hij dit later heeft beschreven, op de volgende wijze:

Op Maandag de 9de Januari 1553, toen ik in mijn huis voor de onderstadhouder des konings en Buathier de hoge geestelijke stond, en zij mijn boeken onderzochten, waaronder zij echter niets vonden, dat strafbaar was dan een klein boekje met geestelijke liederen, werd ik door de hoge geestelijke omtrent mijn geloof ondervraagd.

Toen ik hem zei, dat ik niet naar hem luisterde, omdat ik hem niet als rechter over mij erkende, verzocht hij de onderstadhouder mij te ondervragen. Deze vermaande mij, aangezien ik een christen was, dat verplicht was bewijzen van mijn geloof te geven, wat ik ook, zonder te dralen, heb gedaan zoals volgt.

Toen zij mij gevraagd hadden uit welke gemeente ik was, vroegen zij mij verder, of ik geloofde, dat men de maagd Maria en de heiligen behoort aan te roepen, en of zij onze voorsprekers zijn.

Daarop antwoordde ik, dat de maagd Maria de zaligste der vrouwen was, en dat al die heiligen zalig waren, die ons de waren weg des levens hebben getoond, en dat wij ben in dat geval moeten navolgen; maar dat wij geen anderen voorspraak of beschermer behoorden te hebben dan alleen Christus de rechtvaardige.

Door hen ook gevraagd zijnde, of er een vagevuur was, waar de zielen na dit leven moeten gereinigd worden, antwoordde ik, dat Jezus Christus door Zichzelf ons een volmaakte reiniging van al onze zonden bewerkt heeft, en dat men geen andere behoorde te zoeken.

Toen mij gevraagd werd, of men al de zonden ten minste eenmaal des jaars aan de priesters moest biechten, antwoordde ik, dat wij niet alleen eenmaal des jaars, maar alle dagen voor God en mensen moeten belijden, dat wij zondaars zijn.

Na deze verantwoording beval de onderstadhouder, dat ik hem volgen moest naar zijn huis. Toen ik daar kwam, en zag, dat ik op zijn bevel in de gevangenis zou gezet worden, vroeg ik hem, of hij enig bevel, aanklacht of beschuldiging tegen mij had. Daarop antwoordde hij, dat hij de volgende dag met mij zou spreken.

's Maandags kwamen in de gevangenis de hoge geestelijke, Primatius genaamd, de hoge geestelijke Buathier, de kettermeester Orus (of Orris) en enige anderen van hun aanhangers, die mij ondervragen wilden, en vooral Orus, die, opdat hij door de macht van zijn ambt mij te beter zon kunnen aanvallen, zei, dat hij door de koning en de paus tot kettermeester was aangesteld. Hem en de anderen antwoordde ik, dat zij geen recht op mij hadden. En, ofschoon zij mij bedreigden in de ban te doen, wilde ik hen echter niet als rechters erkennen noch toelaten, maar beriep mij bij voortdoring op de onderstadhouder, en verklaarde mij bereid hem, wanneer hij mij ondervroeg aangaande mijn geloof te antwoorden. Daar zij niets anders konden, wilden zij mij in een duister hol werpen; doch ik vermaande de gevangenvaarder om wel toe te zien, wat hij deed.

Op Vrijdag, de 20ste der maand, kwam de onderstadhouder met de hoge geestelijke Buathier, de kettermeester en anderen, die mij wilden ondervragen. Ik erkende hen in het geheel niet als rechters, en mij wendende tot de onderstadhouder, vroeg ik hem, zoals boven gezegd is aangaande het bevel van de koning, welke klacht en beschuldiging tegen mij was ingebracht. Ik begeerde ook, te weten, wie mijn beschuldiger was; en van dat ik gevangen genomen, en in de gevangenis geworpen was, beriep ik mij op de hogere rechtbank. En, toen ik van dit alles schriftelijk bewijs

verlangde, zei hij, dat hij daarvoor zou zorgen. Na nog veel te hebben gezegd, verklaarde hij, dat hij gekomen was om te getuigen, dat de kettermeester en de anderen door de koning aangesteld waren, wien ik aangaande mijn geloof behoorde te antwoorden.

Toen ik andermaal ondervraagd werd, zei ik, dat ik geloofde al wat de heilige algemene kerk met waar geloof aannam, zodat ik geloofde in God, de almachtige Vader, Schepper van de hemel en der aarde, en ook in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon onze Heere, ontvangen van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria, &c., dat ik ook geloofde in de Heilige Geest een heilige algemene kerk, gemeenschap der heiligen, &c. Zij wilden toen, dat ik zeggen zou: de roomse kerk.

Ik zei daarop. Is het niet genoeg, dat ik zeg de algemene kerk, en geen andere kerk noem, die ik niet erken? Daarna vroegen zij mij, wat ik verstond onder de gemeenschap der heiligen. Ik antwoordde daarop: de gemeenschap van alle gelovigen, die verenigd zijn door het geloof, en alzo in Jezus Christus één lichaam uitmaken, zoals Paulus zegt: "De drinkbeker der dankzegging, die wij [dankzeggende] zegenen, is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood, dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus? Want één brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, omdat wij allen eens broods deelachtig zijn."

Daarna spraken zij over het eten van het vlees en het bloed des Heeren; en, toen men mij daarover ondervroeg antwoordde ik, dat het geestelijk was, zoals Christus zegt, dat Hij het brood des levens is, dat van de hemel nederdaalt; die tot Hem komt, zal niet hongeren noch dorsten, dat is, die in Hem gelooft. Het brood, dat Hij geven zou, is Zijn vlees, dat Hij voor het leven der wereld zou overgeven; daarenboven, dat Zijn vlees de waarachtige spijs is, en Zijn bloed een waarachtige drank, die Zijn vlees eet en Zijn bloed drinkt, die blijft in Christus en Christus in hem. Dit betekenen ook de woorden van Christus, waarmee Hij het avondmaal instelde, die door de Evangelisten worden meegedeeld. Deze bewijzen, dat het gebruik van het avondmaal geestelijk is, hetwelk tot de zalige voeding van de zielen dient.

"Geloofst gij dan niet," zeiden zij, "dat het lichaam en het bloed van Jezus Christus in het brood is, en nadat de priester het geheiligd heeft, Hij daar waarlijk en als op een zekere plaats is?"

"Het brood," zei ik, "en de wijn zijn ons gegeven als tekenen en Gods penningen tot genezing onzer krankheid; en wij behoeven onze harten op deze stollen, die men zien kan, niet te richten, maar naar de hemel te heffen, waar Christus is heengegaan, en zijn lichaam met alle heerlijkheid versierd, heeft meegenomen, van waar Hij ook niet tot ons zal terugkeren, totdat Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden."

"Wat gelooft gij van de mis?" zeiden zij; "ik ontken," zei ik, "dat zij door Christus is ingesteld, en dat er nog enige offerande overgebleven is, nadat Christus het zijn volbracht heeft, door hetwelk alleen Hij alle andere offeranden teniet heeft gedaan. In de Heilige Schrift wordt van geen enkele mis gesproken; maar, die zich daaraan nog houden, kruisigen andermaal, zo veel in hen is, de Zoon van God."

"Geloofst gij ook niet," zeiden zij, "dat de paus het hoofd is der kerk, die aflaten kan geven?" "Ik erken de paus niet," zei ik, "en houd niemand of erken geen ander als hoofd der kerk, dan Jezus Christus van Wien alle gelovigen leden zijn."

Daarna, toen zij nog vele andere zaken met mij besproken hadden, wilden zij, dat ik zou ondertekenen, wat ik hun had geantwoord. Nadat zij mij alle vragen en

antwoorden voorgelezen hadden, heb ik dit gedaan, ofschoon zij alles niet hadden beschreven, zoals ik gesproken had.

‘s Zaterdags, de 21e van die maand, kwamen andermaal tot mij de onderstadhouder, de hoge geestelijke en de kettermeester, met het doel mij verder te ondervragen. Ik verzocht hun mij de artikelen in geschrift op te geven, waarover zij mij, de godsdienst betreffende, wilden ondervragen, en mij de nodigen tijd te vergunnen, om daarop te kunnen antwoorden; zij wilden mij dit echter niet toestaan. Ik vroeg dit vooral aan hen, omdat zij mij hinderden als ik reden van mijn geloof wilde even, en zeiden dan, dat ik wilde prediken, daar zij nochtans alles verkeerd optekenden, wat door mij gezegd werd.

Toen Mattheüs Dimonnet in de gevangenis zat en dikwerf door de vijanden van het evangelie werd aangevallen, had hij ook een wonderbare en zonderlinge strijd met de zwakheid zijns vleses, en ook daarenboven met zijn ouders en vrienden, die vervreemd waren van de kennis der waarheid, die de duivel meesterlijk tot zijn werktuigen gebruikte, om de val van de antichrist, de stadhouder van zijn rijk, te verhoeden. Zij verzuimden niets, om hem te bewegen zijn heilige roeping te laten varen. Aan de ene zijde stelden zij hem de gruwelijke martelingen voren ook de schandelijke dood; aan de andere zijde de schande en oneer voor zijn ouders, van wie zij zeiden, dat zij door droefheid stierven, en vele andere dingen, die hem zeer zwaar en pijnlijk zouden gevallen zijn, wanneer de almachtige en barmhartige. God hem niet had versterkt door Zijn Geest, en geleerd, zoals hij beleed, dat hij moeder, vrouw, broeders en zusters, ja zelfs zijn eigen leven verlaten moest, om de allerbeste Leidsman Jezus Christus te volgen, en zijn eigen zaken te verantwoorden en te beschermen.

Toen hem ouders, vrienden noch rechters van de vaste grondsteen der waarheid konden losrukken, werd hij veroordeeld, en men sprak het doodsvonniss over hem uit, dat uitgevoerd werd op Zaterdag de 15e Juli in het jaar van onze enige Zaligmaker Jezus Christus 1553.

Op de plaats aangekomen, waar men hem zou ter dood brengen, sprak hij tot het volk, en verklaarde het schandelijke en goddeloze misbruik der missen en van het vagevuur, terwijl het volk stil, zonder enige beweging of verhindering, met aandacht naar hem luisterde. Daarna ging hij met een vrolijk gemoed naar het vuur, en terwijl hij de Heere tot de laatste ademtocht aanriep, gaf hij Hem alzo zijn ziel over.

58. L. de Marsac en zijn neef én E. Gravot levend verbrand wegens ketterij, te Lyon

Lodewijk Marsacus

[JAAR 1553]

Lodewijk Marsacus was een Fransman geboren te Bourbon. Nadat hij geruime tijd in de krijg had gediend, als behorende tot de ridders, die gezanten van de koning werden genaamd, zei hij eindelijk de wereldse ridderschap vaarwel, en schaarde zich onder de banier van de hoogste Koning Jezus Christus, Wie hij zo getrouw diende, Zijn zaak voorstond en Zijn eer handhaafde, dat men in dat alles zijn grote vroomheid en standvastigheid kon opmerken.

Zijn belijdenis, die hij op de 31ste Juli, in het jaar onzes Heeren 1553, voor de rechters te Lyon aflegde, heeft hij zelf beschreven, en die later met **zijn neef** en met **Stefanus (Etienne)** de schrijnwerker, zijn medegevangenen om des Evangelies wil, met zijn dood zeer standvastig bezegeld. Ziehier, wat hij schreef:

“Toen mij door de hoge geestelijke en de anderen, die met hem waren, gevraagd werd, of ik geloofde, dat de mens een vrije wil bezit, en macht heeft zowel om goed als om kwaad te doen, antwoordde ik, dat ik er geen kende, en ook in mij zelf geen macht bezat om goed te doen, tenzij die mij door God worde gegeven en "dat alle goede gaven van Boven komen van de Vader der lichten." Jak. hoofdstuk 1, en dat ik wel met Paulus zeggen kon, Rom. 7: 4 “want ik weet, dat in mij, dat is, in mijn vlees, geen goed woont; want het goede, dat ik wil, doe ik niet, maar het kwade, dat ik niet wil, dat doe ik!"

Verder, of ik ook geloofde aan de verering van de heiligen, dat zij voor ons bidden, en door ons behoren te worden aangeropen; of zij ook niet onze voorsprekers en beschermers zijn, en vooral de maagd Maria.

Ik antwoordde dat ik geen anderen voorspraak had of erkende dan alleen Jezus Christus, die van de Vader tot een Middelaar en Voorbidder is verordend.

Toen zeiden zij mij, dat de heiligen, wier voorbidding ik verwierp, vele wonderen hadden gedaan, wat men met de Schrift kon bewijzen.

Ik zei, dat zij dit niet behoefden te bewijzen, want dat ik het wel geloofde; maar dat deze wonderen, door de Apostelen verricht, tekenen en zegelen waren van hun leer, die door hen werd verkondigd, en dat door de kracht en grootheid van deze wonderen, het volk tmeer bewogen werd om het Woord Gods te horen, zoals men in de Handelingen der Apostelen en het Evangelie van Johannes zien kan. Ik geloof ook niets anders, en houd mij ook aan geen andere leer vast dan van het goddelijke Woord. Op dit ogenblik brachten zij niets hiertegen in, maar zeiden, dat zij een leraar tot mij zouden zenden, die mij gemakkelijk zou overwinnen.

Mij werd ook door hen gevraagd, of ik geloofde, dat ik door goede werken en hun verdiensten zalig werd, en dat de goede werken tot de zaligheid nodig waren.

Ik antwoordde daarop, dat ik alleen door het geloof zalig werd, en niet door enige werken der wet, dat wij toch goede werken moeten doen, die God in ons, als het werk van zijn genade, tevoren bereid heeft, opdat wij daarin zouden wandelen; dat men in niets anders enige verdienste behoort te zoeken dan in Christus Jezus alleen, Die onze zaligheid is, en dat er geen andere naam onder de hemel aan de mensen gegeven was, waardoor wij kunnen zalig worden.

Daarna gingen wij over tot het vagevuur, en, toen mij gevraagd werd, of ik geloofde, dat er een vagevuur was, antwoordde ik, dat ik dat vagevuur wel erkende, waar ik door het bloed van de Zoon Gods van alle vlekken der zonden gereinigd was.

Toen vroegen zij mij, of ik niet geloofde, dat er een vuur is, waar de zielen na de dood gereinigd worden. Ik zei, dat ik geen ander vagevuur kende dan het reine bloed van Jezus Christus, voor onze zonden eens uitgestort, maar dat de doden in de handen van God zijn.

Voorts vroegen zij mij, of men aan de priester behoorde te biechten, om kwijschelding en vergeving van hem te ontvangen. Ik antwoordde daarop, dat ik, wanneer de zonden mij zwaar vielen, tot niemand anders vlood of mijn zonden beleed dan tot God, Die ik vertoornd heb, Die ze ons vergeeft door de genade, die Hij ons in Christus Jezus heeft beloofd en bewezen.

Daarna vroegen zij mij, of ik de priesters van onze gemeente voor mijn herders hield, en hen in leer en leven daarvoor erkende.

Ik antwoordde, dat zij in beide opzichten valse herders waren, en dat zij al zeer slecht hen voedden, leidden en bestuurden, die aan hun zorg waren aanbevolen.

"Houdt gij hen dan," zeiden zij, "voor onverstandigen?"

"Ik kan hen," hernam ik, "niet in het minst voor mijn herders erkennen."

Toen zei een hunner: "Gij meent, dat gij al veel weet."

"Ik meen," zei ik, "niets te weten dan Jezus Christus, Die voor mij gekruisigd is."

"Ik ook," zei hij. Zo komen wij dan," zei ik, "daarin overeen."

Vervolgens ondervroegen deze onbeduidende en domme lieden mij aangaande het vasten, en wel of men dit behoorde te doen.

Daarop antwoordde ik, dat ik zulk vasten prees, hetwelk met bidden gepaard ging; dat men dat behoort te doen, als er grote nood en benauwdheid aanstaande is, of ook als wij ons hart, dat in dit ons lichaam zeer flauw is, door zulk een onthouding en vasten tot bidden willen voorbereiden.

"Gij wilt," zeiden zij, "het vasten naar uw eigen zin inrichten, en niet zoals dit door de heilige kerk is ingesteld, en op zekere dagen bevolen is te onderhouden."

"Het waarachtige vasten," zei ik, "van een christen moet het gehele leven door in alle matigheid en soberheid bestaan."

"Gelooft gij ook," zeiden zij, "aan de artikelen van het christelijke geloof?"

"Ja," zei ik.

Daarna ondervroegen zij mij aangaande het sacrament des avondmaals, wat zij ook zo noemden. Waarop ik antwoordde, dat ik daaraan geloofde, en dat ik, wanneer het behoorlijk en zuiver wordt uitgedeeld, onder de gestalte van het brood en de wijn, het vlees en het bloed van Jezus Christus waarlijk deelachtig word.

"Maar gelooft gij ook," zeiden zij, "dat het lichaam van Jezus Christus waarlijk in het brood is begrepen?"

"Neen," zei ik, "maar ik geloof veeleer, dat het naar de hemel gevaren en daarin ontvangen is, en dat de Heere Christus alzo ter rechterhand Zijns Vaders zit, daar Hij toch in geen dele in zulke stollen kan besloten zijn."

Toen zei een hunner, dat ik de Joden van Kapernaam gelijk was, "want gij wilt het," zei hij, "niet geloven tenzij gij de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus in het brood ziet besloten. Gij kunt toch niet loochenen, dat Christus gezegd heeft. "Die mijn vlees eet en mijn bloed drinkt."

"Maar bedenk toch", zei ik, "dat Christus Zichzelf het levende brood noemt, dat van de hemel daalt, opdat Hij allen, die in Hem geloven, het leven zou geven; dat het vlees niet nut was, maar dat de Geest levend maakt." Daarenboven wekte ik hen ook op, dat zij in aanmerking moesten nemen, wat Lukas de Evangelist en Apostel Paulus daarvan zeiden, als wij lezen: "Neemt, eet, dat is mijn lichaam, dat voor u gegeven wordt; doet dat tot mijn gedachtenis. Want alzo zult gij," zegt Paulus, "de dood des Heeren verkondigen, totdat Hij komt." Toen vermaande ik hen ernstig, dat zij die plaatsen in aanmerking moesten nemen, want dat daar geen gedachtenis van de tegenwoordige dingen, maar der verleden dingen bedoeld wordt; en wij behoren immers geen gedachtenis van Christus te vieren, waar Hij voor onze ogen tegenwoordig is.

"Ja," zeiden zij, "maar neemt gij dan ook niet aan, wat door de heilige kerkvergadering en door de leraren is ingesteld?" "Ja," zei ik, "maar alleen dat wat met het Woord van God overeenkomt en anders niet. " Want al ware het ook, dat wij, of een Engel uit de

hemel u een Evangelie verkondigden, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt."

Toen vroegen zij mij, waar ik dat geleerd had in het heilige Evangelie," zei ik, "en uit het Woord van God."

"Komt het u toe," zeiden zij, "dat te lezen, daar gij slechts een leek bent, zonder enig verstand? Hoe weet gij, dat dit het Evangelie is, en wie heeft u dit geleerd?"

"God," zei ik, "heeft mij dat door Zijn Geest geleerd. Alle christenen behoren dat te lezen, te horen en te belijden; zonder dit kan men de weg tot het leven en tot de zaligheid geenszins weten of er mee bekend worden."

Eindelijk vroegen zij mij, of ik het boek van Calvijn ook gezien had, *de Christelijke Onderwijzing* genaamd, wat ik toestemmend beantwoordde. Ziehier, wat zij mij bij het eerste onderzoek vroegen.

Het tweede onderzoek had door de voorname vicarius plaats, die, overeenkomstig zijn grote onwetendheid en dwaasheid, mij omtrent vele beuzelingen ondervroeg, die niet waard zijn hier meegedeeld te worden. Later vroeg hij mij, wat mijn leven en bedrijf was.

Ik antwoordde, dat ik een ruiter te paard was, en behoorde tot het gevolg van de koning, en dat ik onder Lorgius de veldheer onder soldij stond.

Toen zei een van de aanwezigen: Die was waarlijk een dapper ridder, en hij heeft u tot deze leer niet gebracht."

"Neen, hij vooral niet," zei ik, "want ik heb het, zoals ik reeds gezegd heb, van geen mens geleerd, en men leert dit ook niet in de oorlog, terwijl men vecht."

Toen mij gevraagd werd, of ik wel aan de belofte van reinheid geloofde, vroeg ik hun, wat dat betekende. "Dat men," zei hij, "godsdienstig wordt en vrome dingen doet, te veel om op te noemen."

Ik antwoordde daarop, dat ik geen betere reinheid kende dan, wanneer wij door aanvechtingen des vleses gekweld worden, tot God te vlieden, en van Hem te begeren, dat Hij die kwade en onbehoorlijke lusten des vleses bedwingt en uitblust, en dat wij dit door zulke middelen onderdrukken als ons God heeft gegeven en bevolen, en dat ik ook geen andere godsdienstigheid kende dan waarvan Jakobus spreekt.

Gevraagd zijnde, of ik aan de sacramenten van de kerk geloofde, vroeg ik hem, welke die waren. En, toen hij mij die had meegedeeld, zei ik, dat er in de christelijke kerk slechts twee door God waren ingesteld en onderwezen, de doop en het heilige avondmaal.

Toen men mij ondervroeg, of ik in die tijd, toen ik ridder was, ook de mis ging horen, voor de beelden op mijn knieën viel, en mijn zonden aan de priester biechte, beled ik, dat ik dit in mijn onwetendheid en grote blindheid vroeger gedaan had, maar dat ik nu God hartelijk dankte, Die mij van deze grote dwaling terug geroepen en op de weg der zaligheid gebracht heeft.

"Gij zijt," zeiden zij, "daar nog verre van verwijderd."

"Ik ben er", zei ik, "vroeg er veel verder van verwijderd geweest."

"Meent gij," zei de vicarius, "dat gij nu op de weg der zaligheid bent?"

"Ik meen het niet alleen," zei ik, "maar ik geloof het ook, en ben er zeker van door de belofte, waarmee Christus mij van mijn zaligheid heeft verzekerd."

Toen zei hij, dat hij een leraar zou meebrengen, die mij duidelijk zou aantonen, in welk een grote dwaling ik verkeerde.

Daarop zei ik, dat ik hem zou geloven, en mijn dwaling belijden, wanneer hij mij die uit de Schrift bewees.

"Hij zal het u," zei hij, "uit de Heilige Schrift bewijzen en uit de instellingen van de kerkvergaderingen."

"Ik zal hem ook geloven," zei ik, "als zijn bewijzen met Gods Woord overeenkomen; maar als hij een andere leer voorbrengt, die tegen het Woord van God strijdt, zal ik die, zoals Paulus zegt, als een vloek verwerpen."

Zij beriepen zich gedurig op het gezag van de kerkvergaderingen en der leraars; doch met nadruk wierp ik hun deze plaats van Paulus voor, en bewees dat mijn geloof op gezag van het goddelijke Woord en niet op het gevoelen of de mening van enig mens gegrond was.

Die dagen daarna kwam de vicaris met de scherprechter tot mij, die een grote buit bij mij hoopten te vinden, en beroofden mij van het geld, dat ik had, en lieten mij slechts zoveel over, als ik nodig had om van te leven. De vicaris vroeg mij andermaal bij veel onzin, die hij uitkraamde, of ik mij geheel aan de raad en het oordeel van de leraars wilde overgeven, aan wie alleen was toevertrouwd de Schrift te verklaren en uit te leggen, en of ik wijzer wilde zijn dan de koning van Frankrijk, om niet te geloven, wat die aannam.

Ik antwoordde hem, dat ik hun uitlegging niet nodig had, en dat ik zonder zulke uitleggers en leraars gemakkelijk bewijzen kon, dat het waar was, wat ik zei, en dat mijn geloof op dat van de koning niet rustte, en dat hij ook hier niet tegenwoordig was, om over zijn geloof te kunnen oordelen. Toen beloofde hij mij weer een leraar te zullen zenden.

"Hoe," zei ik, kunt gij dat zelf niet doen, vooral daar gij een zodanig ambt bekleedt en rechter bent."

Ten derde male kwamen zij met de onderbeambte bij mij, en de voornaamste vicarius vroeg mij, of ik in mijn dwaling, zoals zij het noemden, en mijn gevoelen bleef volharden. Ik verzocht hem mij te laten voorlezen, wat ik vroeger gezegd had. Hij deed dit, en vroeg mij gedurig, of ik mijn voornemen en mijn gevoelens wilde vaarwel zeggen, en beloofde mij barmhartigheid. Ik zei hem, dat ik van de zaak der waarheid, die zo goed en waarachtig was, in het geheel geen afstand wilde doen of die verwerpen; dat ik ook van hen geen barmhartigheid begeerde, maar God bad om mij die te willen schenken. Daarenboven, toen mij de vragen en mijn antwoorden voorgelezen werden, ondervroegen zij mij op listige wijze aangaande het Evangelie, en wel of het mij toekwam dat te lezen, en wie mij dat geleerd had.

Ik antwoordde daarop, dat God dit gedaan had door Zijn Geest, dat ik daaruit kennis had opgezameld, en dat ik zonder Zijn genade en de verlichting Zijns Geestes het Evangelie niet kon verstaan of begrijpen.

Toen zei de onderbeambte van de koning, aangaande de vier Evangelien, dat er slechts twee waren, die goed konden heten, namelijk die van Mattheüs en Johannes, maar die van Marcus en Lukas waren uit allerlei stukken samen gebracht, waaronder hij ook meende, dat gedeelten van Paulus waren. Daarenboven zei hij, dat hij de brieven van Paulus niet boven de fabelen van Esopus zou stellen, wanneer niet de leraars hun zulk gezag hadden gegeven.

Ik zei hem, dat Paulus een goede en zekere getuigenis had van zijn roeping, zoals in de brief aan de Galatiërs, hoofdstuk 1, is beschreven.

Toen zei hij, dat Paulus van zichzelf getuigde.

Ziet gij wel, broeders, welke grote lasteringen er tegen het heilige goddelijke Woord worden uitgesproken. Laat ons Hem daarom bidden, dat wij in zulke boosheid niet vallen mogen, maar door Zijn genade er voor bewaard worden, en, door de kracht Zijns Geestes versterkt, in alle gediensdigheid en gehoorzaamheid van Zijn heilig Woord mogen blijven.

Daarna beval de onderbeambte, dat men nog eens zou meedelen en lezen, wat ik op de vraag, of ik niet wilde geloven, dat het ware lichaam van Christus in het brood besloten was, had geantwoord. "Ik geloof," zei hij, "dat, zo spoedig de woorden van inzegening over het brood uitgesproken zijn, het lichaam van Christus daarin besloten en bevat is."

"En ik ontken dat," zei ik, "en geloof, dat Christus naar de hemel gevaren is, en aan de rechterhand van God Zijn Vader zit."

"Wat ik gezegd heb," zei hij, "is mijn geloof, waarin ik leven en sterven wil."

"Ik wil ook" hernam ik, "leven en sterven op hetgeen ik heb beleden."

Dit was het slot van onze samenspraak, waarin ik echter de orde niet heb kunnen houden, zoals mij gevraagd werd, en heb liever wat willen nalaten dan iets er bij te voegen van wat mij niet werd gevraagd. Ik heb ook deze mijn belijdenis niet beschreven, om die in het licht te geven, maar opdat God door deze mijn belijdenis mocht worden vereerd, gelijk Hij mij geëerd heeft, en Zijn kracht in mijn uiterste zwakheid bewezen; zodat onze vijanden, overwonnen en beschaamd, niet wisten wat zij zeggen moesten, en niet omdat wij de gronden van ons geloof niet aan het gevoelen en oordeel van de leraars onderwerpen, alsof wij wijzer wilden zijn dan zij waren. Intussen werden zij ook verstrikt, zodat zij niet wisten, wat zij zeggen zouden, en durfden uit schaamte de Schrift niet geheel verwerpen.

Ik bid intussen de allergenadigste God en Vader van alle barmhartigheid van ganser hart, dat Hij Zijn gaven in ons vermeedert en bevestigt, opdat wij, zo in leven als in sterven, Zijn allerheiligste Naam met alle eer mogen verheerlijken, en alzo Zijn rijk uitgebreid worde, en de heilige kerk, die ten enenmale verwoest en vernield is, verder opgebouwd en tot een goede staat gebracht mag worden, en onze zaligheid verzekerd zij. Dit begeer ik van Hem in de Naam en door de grote genade van Zijn allerheiligste Zoon, onze Heere Jezus Christus, Die met de Vader en de Heilige Geest regeert. Amen.

Een andere brief van Lodewijk Marsacus.

Allerliefste broeder, enige dagen geleden heb ik brieven aan u gezonden, de 25ste Augustus geschreven, en nog andere aan onze lieve broeder en vriend N., van welke ik niet weet, of zij te recht gekomen zijn.

Dionysius Pelouquin heeft ook aan zijn neef geschreven aangaande de dingen, die hier hebben plaats gehad, en hoe wij het vonnis en het oordeel afwachten, waaruit de mening zal blijken, die zij aangaande ons koesteren. Zo heeft dit ook plaats gehad Maandag jongstleden, de 21ste dezer maand, toen wij geschreven hadden.

Na de afgelegde verklaring namelijk, zijn wij samen naar Rouaan in de koninklijke gevangenis geleid, uitgenomen Dionysius onze broeder, die men, zoals wij door sommigen vernomen hebben, weer naar Villa-Franca zal overbrengen, opdat hij in de stad, waar hij gevangen genomen werd, als een offerande zou geofferd worden, en

alzo de naam van onze God aan verscheidene plaatsen zou verheerlijkt worden door de dood van Zijn kinderen.

Des anderen daags, nadat wij als kettters veroordeeld waren, verwachtten wij het doodsvonnis, maar de allergenadigste God heeft ons tot deze dag bewaard, opdat wij bij voortduring meer en meer versterkt zouden worden door Zijn kracht en hulp, zoals wij ook ondervinden; zodat zij, die het meest flauw en zwak schenen, nu de allersterkste en standvastigsten zijn. Zo waren ook onze vijanden zeer ontzet over onze neef, van wien zij dachten, dat hij in zijn omhelsd geloof niet standvastig zou blijven, alsof wij zijn hoofd met ijdele waan zouden vervuld hebben; doch door Gods genade hebben zij zich daarin bedrogen, want zij aanschouwen in hem een grote standvastigheid, die God hem heeft geschonken, om Zijn Woord te handhaven.

De volgende Woensdag werden wij door de onderbeambte van de koning ondervraagd. Terwijl hij volhardde in zijn gewone lasteringen, ondervroeg hij ons omtrent verscheidene zaken, inzonderheid mij, die het eerst voor hem gebracht werd, en sprak mij aan op een wijze. alsof hij mij nooit had gezien.

De almachtige God gaf kracht des Geestes om te antwoorden, gelijk Hij ook aan de andere broeders schonk, zodat die beklagenswaardige mensen niets wisten te zeggen, dan dat ik ruw en onwetend was zonder enig verstand, dat ik de Schrift niet verstaan kon, wat zo menig mens van groot verstand, die vijftwintig of dertig jaren lang zijn tijd daaraan besteed had, nog niet eens kon.

Ik antwoordde daarop, dat hun dit tot grote schande en oneer was, die ook vroeger de schriftgeleerden en oude wetgeleerden aankleefden; maar dat God het de vissers, vrouwen, kreupelen, blinden, melaatsen en anderen dergelijke lieden heeft geopenbaard, opdat het in alle tijden blijken zou waar te zijn, wat Christus van zulk volk zegt, de Vader dankende, *dat Hij het voor het oog der wijzen en verstandigen verborgen gehouden en de kleinen en eenvoudigen geopenbaard had.*

Toen begonnen zij te lachen en mij te bespotten. Daarenboven begon de zogenaamde voortreffelijke man, de onderbeambte, terwijl hij met de procureur des konings sprak, bij zijn geloof te zweren.

Ik bestrafte en vermaande hem, dat Hij, die mij geleerd had, dat men niet zweren moet, mij ook had geleerd, dat wat ik voorstond en beleed, Zijn heilig en onbevlekt Woord is.

Hij werd toen enigmate beschaamd, en zei, dat hij zich daarin wel kon hebben vergist.

De procureur des konings voegde mij toe, dat ik immers niet kon loochenen, dat Johannes te Efeze de mis bediend had.

En, toen ik hem vroeg, waar hij dat beschreven vond, of het ook in het Evangelie stond, zweeg hij en gaf mij geen ander antwoord, dan dat hij mij een onwetend beest noemde.

Ik zei hem, dat ik wel lijden mocht te zijn, wat hij mij noemde, maar dat ik toch Christus kende, Die hem onbekend was, en dat wij alzo hun grote onwetendheid konden opmerken.

Voorts, voorzover het mensen aangaat, zo geloven wij morgen tot een offer aan God te vallen, en te verkrijgen de kroon der eeuwige heerlijkheid en het erfdeel, dat ons was bereid voor de wereld was, waarin wij ons zeer verblijden en verheugen, en bidden de allergenadigste God, dat onze offerande Hem aangenaam en een goede reuk zij, gelijk wij hopen en vertrouwen, dat het ook zijn zal. Want wij gevoelen en

ondervinden Zijn hulp en kracht in ons zo veel sterker, als het einde van onze dagen meer schijnt te naderen. Het einde, zeg ik, van dit verderfelijk leven, dat vol van alle ellende is, waarin wij niet anders kunnen opmerken dan een grote verwoesting; niet anders, zeg ik, dan een oorzaak van veel verdriet en grote schrik, om de allergruwelijkste lasteringen, die tegen de Goddelijke Majesteit worden uitgeworpen. Want aan de ene zijde zien wij de openbare vijanden der christelijke gemeenten, die deze gemeenten in het openbaar en met geweld aanvechten, de kinderen Gods vervolgen, het onschuldig bloed vergieten, en zich er alleen op toeleggen het erfgoed van Jezus Christus te verwoesten en geheel te vernielen, aan de andere kant vindt men andere vijanden, die niet minder schadelijk zijn, en zich onder de gemeente bevinden, ongeregelde en ongebonden mensen, die zich tegen de getrouwe dienaren van het Goddelijke Woord verheffen, en niets anders doen dan de gehele tucht der kerk onder de voet brengen, en de gehelen godsdienst en de vrees Gods wegnemen.

Daarenboven zijn er nog anderen, die in hun geheime samenkomsten het onkruid en de boze leer zaaien, waardoor zij de eenvoudige en onwetende mensen bederven. Och ellendige mensen, die nog zo onverstandig zijn, dat zij dit grote kwaad niet bemerken, dat ons veel meerder en groter oorzaak tot zuchten en wenen moest zijn, dan al het verdriet, dat ons de mensen kunnen aandoen, wat, bij de lastering van de Goddelijke Naam vergeleken, gering is te achten.

Zo behoorde ons dat dan, broeder, zeer te verootmoedigen, dat wij weten, dat dit ons door de genadige God wordt opgelegd, opdat wij vermaand, vaderlijk door Hem gekastijd, verbeterd, beproefd en in geduid geoefend zouden worden. Want, Jakobus zegt: "Acht, het voor grote vreugde, mijn broeders, wanneer gij in velerlei verzoeking valt, wetende, dat de beproeving uws geloofs lijdzaamheid werkt; doch de lijdzaamheid hebbe een volmaakt werk, opdat gij moogt volmaakt zijn en geheel oprecht, in geen ding gebrekkelijk." En voorzeker kunnen wij in het rijk Gods niet komen, dan alleen langs de weg, die ons door Christus Jezus is aangewezen, welke nauw is en moeilijk, en die men met grote moeite en ellende bewandelen moet. Als ons dit nu overkomt, kunnen wij, daar wij de Godspenning onzer verkiezing hebben, zeker weten, dat wij kinderen Gods zijn, en in het boek des levens zijn geschreven. Het zou immers niet billijk of recht zijn, dat de dienaar goed behandeld zou worden, waar zijn Heere bespot, bespogen, met vuisten geslagen en alle schande aangedaan werd.

Zo moeten wij dan, wanneer wij met Christus willen leven, ook met Hem lijden, en bitter wenen als de wereld verblijd is. Doch deze gedaante des levens zal geheel worden veranderd, zodat hun goddeloos lachen in eeuwig huilen, klagen en knersing der tanden zal verwisseld worden; en wij, van alle benauwdheid en ellende verlost, zullen eeuwige troost en blijdschap genieten.

Daarom, mijn allerliefste broeder, verheug en verblijd u met ons, dat de genadige God onze harten alzo heeft versterkt, dat wij die dag, die zo gewenst en gelukkig is, met grote blijdschap verwachten, waarop wij hopen en geloven, dat wij door onze dood God zulk een eer zullen bewijzen, als wij behoren te doen; dat Hij ons zulk een stand vastigheid zal verlenen, waardoor wij, tot aan de laatste druppel bloed, aan de zuivere belijdenis van ons geloof zullen vasthouden, zodat het rijk van onze Heere Jezus Christus uitgebreid worde, en het rijk van de satan en van zijn stedehouder, de antichrist, verminderd en omvergeworpen worde; en dat de kerk, die wij zo bedorven en verwoest zien, in een betere toestand hersteld worde.

Van deze dingen aanschouwen wij nu een aanvang in onze vijanden, die, wanneer zij door generlei woedens tot zwijgen kunnen brengen, tot zulke lastering, en de toevlucht nemen, dat zij de allerheiligste leer van onze Heere Jezus Christus verwerpen. Evenals die ellendige mens, de onderbeambte van de koning, die gisteren een Christin, de dienstmaagd van Copius, ondervroeg, en zich niet ontzag de schandelijke lastertaal te spreken: "Vervloekt moet de God van die wet zijn."

Ik bid de barmhartige God, dat Hij hem genadig zij, en alzo met Zijn Geest verlichte, dat die beklaglijke man tot ware belijdenis van zijn zonden gebracht worde.

Aangezien nu de tijd van mijn ontbinding nabij is, roep ik u, terwijl ik uit dit leven scheid, het vaarwel toe, God biddende, dat Hij u voortdurend in de dienst vat, Zijn Goddelijke Naam behoud en bewaart.

Mijn broeders bevelen zich aan in uw gebeden en in die van de gehele gemeente, voorzover zij nog in leven zijn, wanneer deze brieven u ter hand gesteld worden.

De genade van onze Heere Christus zij met u allen.

Vrijdag de 25ste Augustus.

Uw allerliefste broeder,

LODEWIJK MARSACUS .

Weinige dagen daarna werden **Marsacus, zijn neef en Stefanus** de schrijnwerker, die te Gennabe aan de rivier de Ligier genaamd geboren was, zeer vurig van hart was en zeer goed in het Woord Gods onderwezen, te Lyon veroordeeld om levend te worden verbrand.

Toen de rechters dit vonnis hadden uitgesproken, waren zij bovenmate verwonderd, toen zij zagen, dat deze drie martelaren niet alleen de aanstaande dood niet vreesden, maar God met vrolijke harten prezen en dankten, dat zij door Hem waren waardig geacht voor Zijn allerheiligste Naam te lijden, zodat zij een psalm van David begonnen te zingen, toen zij de rechtszaal verlieten.

De onderbeambte kon dit niet dulden, en wilde die heilige blijdschap en vreugde, die zij in de Heere smaakten, verhinderen, en beval onder grote toorn, dat men hen zou doen zwijgen. En, terwijl hij heenging, zei hij: "Moeten deze verworpen en onnutte lieden zich tegen zulk een heerlijkheid van het rijk verheffen?"

Daarna plaatste zich Marsacus in een hoek, en begon daar God te aanbidden. Toen een van de gerechtsdienaren hem wilde verhinderen, zei Stefanus: "Is het billijk, dat men nu ons verhinderen wil onze God aan te roepen en te bidden?" Door deze woorden zweeg de dienaar en ging heen.

Voor zij echter uit de gevangenis gebracht werden, om hen te doden, deed men de beide anderen, namelijk Lodewijks neef en Stephanus de schrijnwerker, ieder een touw om de hals. Toen Lodewijk dit ook verwachtte, en zag, dat men hem geen touw om de hals deed, daar de rechters dit lieten, omdat hij tot de ridderschap van de koning had behoord, vroeg hij aan de onderbeambte en de andere overheden met luide stem, of de zaak van zijn broeders en metgezellen een andere was dan de zijne. Verder bad hij nog en zei: "Och, onthoudt mij toch de halsband, het teken van zulk een heerlijke orde, niet!"

Toen zei de onderbeambte: "Daar hij dit begeert, doe hem ook een touw om, als de anderen."

Nadat dit geschied was, werden zij naar de plaats gebracht, waar men hen zou verbranden, vergezeld van vier grauwe monniken en een grote menigte

gerechtsdienaren, die samen de wagen omringden, om deze drie martelaren te beletten tot het volk te spreken. Als zij daar waren aangekomen, werden zij met grote spoed aan een paal gebonden, en met droge takkenbossen als bedekt. Terwijl de beul het vuur aanstak, zongen zij de Lofzang van de oude Simeon: "Na laat Gij Heere! Uw dienstknecht gaan in vrede, naar Uw Woord," en weldra ontvlamde het hout, verstikte hen, en verbrandde hun lichamen.

***“Nu laat Gij Heer’oprecht,
Gaan in vreed’ Uwen knecht.
Naar Uw beloft’ gestadig.
Nadat mijn ogen klaar
Hebben gezien, voorwaar,
Uwen Heiland genadig.”***

*(Lofzang van Simeon; vertaling van
Datheen uit het Frans)*

Dit geschiedde in het jaar van onze enige Zaligmaker Jezus Christus 1553.